

T. C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

İSLAM HUKUKU BİLİM DALI

İSLÂM HUKUKUNDA KADININ MÜLKİYET HAKKI VE MALİ ÜZERİNDE TASARRUF EHLİYETİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Mamadou KONE

BURSA – 2016

T. C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

İSLAM HUKUKU BİLİM DALI

**İSLÂM HUKUKUNDA KADININ MÜLKİYET HAKKI VE
MALİ ÜZERİNDE TASARRUF EHLİYETİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Mamadou KONE

DANIŞMAN

Prof. Dr. H. İbrahim ACAR

BURSA – 2016

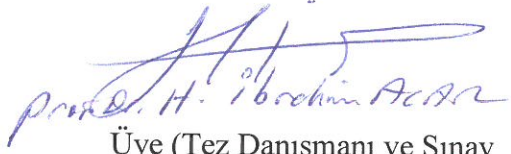
TEZ ONAY SAYFASI

T. C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, İslam Hukuku Bilim Dalı'nda 701323023 numaralı **Mamadou KONE** hazırladığı "İslâm Hukukunda Kadının Mülkiyet Hakkı ve Mali Üzerinde Tasarruf Ehliyeti" konulu Yüksek Lisans Çalışması ile ilgili tez savunma sınavı, 24/06/ 2016 günü ~~10.30.~~ - ~~12.00.~~ saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının..... (başarılı/~~başarısız~~) olduğuna (oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

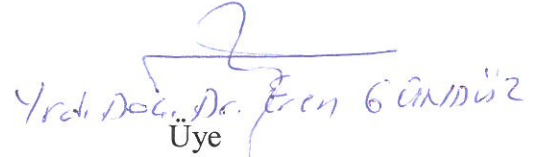

Prof. Dr. H. İbrahim Aca

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav

Komisyonu Başkanı)

Akademik Unvanı, Adı Soyadı

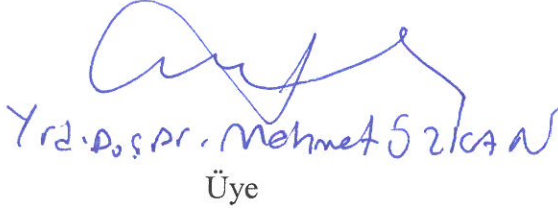
Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Eray Gönül

Üye

Akademik Unvanı, Adı Soyadı

Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Mehmet S. İbrahim

Üye

Akademik Unvanı, Adı Soyadı

Üniversitesi

24.06.2016

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ
ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLAM HUKUKU BİLİM DALI

Tarih:/...../20.....

Tezin Başlığı/Konusu: İslâm Hukukunda Kadının Mülkiyet Hakkı Ve Malı Üzerinde Tasarruf Ehliyeti” Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 89 sayfalık kısmına ilişkin,...../...../20..... tarihinde şahsım tarafındanadlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %...'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2 - Alıntılar hariç/ dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Adı Soyadı : Mamadou KONE
Öğrenci No : 701323023
Anabilim Dalı : Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı
Programı : İslam Hukuku Anabilim Dalı
Statüsü : Yüksek Lisans Tezi

Tarih ve İmza

ULUDAG UNIVERSITY
SOCIAL SCIENCE INSTITUTE THESIS/DISSERTATION ORIGINALITY REPORT
ULUDAG UNIVERSITY
SOCIAL SCIENCE INSTITUTE
TO THE DEPARTMENT OF BASIC İSLAMİC SCIENCES

Date:/...../20.....

Thesis Title / Topic: **THE WOMAN'S RIGHT OF OWNERSHIP AND CAPACITY TO USE HER PROPERTY UNDER ISLAMIC LAW**

According to the originality report obtained by myself by using the plagiarism detection software and by applying the filtering options stated below on/...../..... for the total ofpages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is %.

Filtering options applied:

- 1- Bibliography excluded
- 2- Quotes excluded
- 3- Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Uludag University Social Science Institute Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

Name Surname : Mamadou KONE
Student No : 701323023
Department : Basic İslamic Sciences
Program : İslamic Jurisprudence
Status : Master

Date and Signature

YEMİN METNİ

Yüksek Lisan tezi olarak sunduğum “İslâm Hukukunda Kadının Mülkiyet Hakkı ve Malı Üzerinde Tasarruf Ehliyeti” Başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntılarının kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı : Mamadou KONE
Öğrenci No : 701323023
Ana Bilim Dalı : Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı
Programı : İslam Hukuku Bilim Dalı
Statüsü : Yüksek Lisans Tezi

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ
ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLAM HUKUKU BİLİM DALI

Tarih:/...../20.....

Tezin Başlığı/Konusu: İslâm Hukukunda Kadının Mülkiyet Hakkı Ve Malı Üzerinde Tasarruf Ehliyeti” Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 89 sayfalık kısmına ilişkin,...../...../20..... tarihinde şahsım tarafındanadlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %...'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2 - Alıntılar hariç/ dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı : Mamadou KONE
Öğrenci No : 701323023
Anabilim Dalı : Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı
Programı : İslam Hukuku Anabilim Dalı
Statüsü : Yüksek Lisans Tezi

ULUDAG UNIVERSITY
SOCIAL SCIENCE INSTITUTE THESIS/DISSERTATION ORIGINALITY REPORT
ULUDAG UNIVERSITY
SOCIAL SCIENCE INSTITUTE
TO THE DEPARTMENT OF BASIC İSLAMİC SİENCES

Date:/...../20.....

Thesis Title / Topic: **THE WOMAN'S RIGHT OF OWNERSHIP AND CAPACITY
TO USE HER PROPERTY UNDER ISLAMIC LAW**

According to the originality report obtained by myself by using the plagiarism detection software and by applying the filtering options stated below on/...../..... for the total ofpages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is %.

Filtering options applied:

- 1- Bibliography excluded
- 2- Quotes excluded
- 3- Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Uludag University Social Science Institute Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

Date and Signature

Name Surname : Mamadou KONE
Student No : 701323023
Department : Basic İslamic Siences
Program : İslamic Jurisprudence
Status : Master

YEMİN METNİ

Yüksek Lisan tezi olarak sunduğum “İslâm Hukukunda Kadının Mülkiyet Hakkı ve Malı Üzerinde Tasarruf Ehliyeti” Başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntılarının kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı : Mamadou KONE
Öğrenci No : 701323023
Ana Bilim Dalı : Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı
Programı : İslam Hukuku Bilim Dalı
Statüsü : Yüksek Lisans Tezi

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Mamadou KONE
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : İslam Hukuku
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans
Sayfa Sayısı : xiii+76
Mezuniyet Tarihi : .../.../2016
Tez Danışmanı : Prof. Dr. H. İbrahim ACAR

İSLÂM HUKUKUNDA KADININ MÜLKİYET HAKKI VE MALI ÜZERİNDE TASARRUF EHLİYETİ

“İslâm Hukukunda Kadının Mülkiyet Hakkı Ve Malı Üzerinde Tasarruf Ehliyeti” isimli tezimiz bir giriş ile iki bölümden meydana gelmektedir. Giriş bölümü araştırmanın amacı, önemi, kaynaklarının değerlendirilmesi, sunulması ve yönteminden oluşmaktadır.

Birinci bölümde mülkiyet kavramının mahiyeti, mülkiyet ile ilişkili olan mal, ihraz ve ihtisas kavramlarını açıklanmaya çalışıldı. Mülkiyetin temellendirilmesi ve kadının mülkiyet hakkı; Kitap ve Sünnete dayanarak, kadının mülk edinme kaynaklarından; kadının çalışması, mehir, nafaka, miras ve hibe haklarını ele aldık.

İkinci bölümde, öncelikle ehliyet kavramının mahiyetini ve ehliyetin buluş, rüş kavramlarıyla ilişkisi bağlamında buluş ve rüş kavramlarının tanımını vermeye çalıştık, daha sonra kadının malî velâyeti ve mal üzerinde tasarruf ehliyeti ile ilgili Cumhurun görüşünü ve Malikilerin görüşünü delilleriyle beraber sunarak açıkladıktan sonra, kadının malından nafaka verme yükümlülüğü üzerinde durduk.

Sonuç bölümünde ise, araştırmamızda, ulaşılan neticelere yer verdik

Anahtar Kelimeler

Kadın, Mülkiyet, Mal, İslam Hukuku , Tasarruf, Ehliyet

ABSTRACT

Name And Surname : Mamadou KONE
University : Uludağ University
Institution : Social Science Institution
Field : Basic Islamic Siences
Branch : Islamic Jurisprudence
Degree Awarded : Master
Page Number : xiii+76
Degree Date : .../.../2016
Supervisor : Prof. Dr. H. İbrahim ACAR

THE WOMAN'S RIGHT OF OWNERSHIP AND CAPACITY TO USE HER PROPERTY UNDER ISLAMIC LAW

Our research, under the title “The woman's right of ownership and capacity to use her property under islamic law” apart from introduction, it consists two sections. The introduction explains the purpose of the research, importances, assessment of its resources and tools, as well as its methodology and presentation.

In the first chapter, we explain on the nature of the concept of ownership, the relationship between the concepts of: property, acquisition and possession. We also discuss the bases of ownership, and woman’s ownership rights; basing on the Quraan and the Sunnah, from the woman’s ownership rights; right to work, dowery, maintenance, inheritance, gift and inter vivo.

In the second chapter, we first worked to give the meaning on the essentials of the concepts of competency in contextual relation to the concept of the age of puberty and majority. Subsequently, after explaining with clear evidences on custodian of woman to property and capacity to use, in relation to; Maliki school of thought and Consensus opinions, we put emphasis on the obligation of woman to give maintenance from her own property.

In the conclusion, we have included the result achieved of our research.

Keywords:

Woman, Ownership, property, Islamic law, use, competency

ÖNSÖZ

Mülkiyet hakkı, insanın en temel haklarından birisidir. İnsan hayatının bütün yönlerini kapsayan İslam dini, mülkiyet ve muamelat konularını da ele almıştır. Bu çerçevede insanlara helal ve meşru yollardan mülk edinme ve servete sahip olma hakları tanınmıştır.

İnsanlık ve Allah'a kulluk bakımından kadın ve erkek arasında bir fark bulunmadığı gibi temel hak ve sorumluluklar açısından da kadın erkek ayrımı yapılmamıştır. Buna göre mülkiyet, hak ve mal varlığı üzerinde dilediği gibi tasarruf yetkisine sahip olma gibi temel haklar bakımından kadın ve erkek eşittir. Ancak İslam hukukçuları, bekâr kızın evlenene kadar ve evli kadının teberru işlemlerinde kısıtlanabileceği konusunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir.

Biz bu çalışmamızda, İslam hukukuna göre kadının erkek gibi hür ve müstakil bir kişiliğe sahip olduğu ilkesinden hareketle mülk edinme hakkı ile ilgili bazı bilgiler vermeye çalıştık. Kadının malı üzerinde tasarruf ehliyetine sahip olduğuna dair farklı görüşleri ayrıntılı bir şekilde sunmayı hedefledik.

Çalışmanın konusunun belirlenmesinden tamamlanmasına kadar geçen her safhada her türlü yardım ve desteklerini esirgemeyen değerli danışman hocam Prof. Dr. H. İbrahim ACAR'a sonsuz teşekkür ederim. Kaynak eserlerin temininde yardımcı olan diğer hocalarıma ve arkadaşlarıma da teşekkür ederim. Ayrıca bize Yüksek Lisans bursu veren Yurtdışı Türkler Ve Akraba Topuluklar Başkanlığı'na da teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak, bu mütevâzi çalışmayı tamamlamayı nasip ettiğinden dolayı tüm şükür ve övgülerin gerçek sahibi olan Allahu Teâlâ'ya hamdolsun.

Mamadou KONE

Bursa

12/05/ 2016

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
YEMİN METNİ	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
ÖNSÖZ.....	viii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ	1
I. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI	1
II. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI	2
III. ARAŞTIRMANIN SUNULMASI VE YÖNTEMİ	3

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLAM HUKUKUNDA KADININ MÜLKİYET HAKKI

I. MÜLKİYET KAVRAMI	6
A. MÜLKİYETİN ANLAMI	6
1. Sözlük Anlamı.....	6
2. Terim Anlamı	6
II. MÜLKİYETİN BAZI TERİMLERLE YAKIN İLİŞKİSİ	8
1. Mâl	8
a. Anlamı	8
b. Çeşitleri	9
1. Mütekavvim Ve Gayri Mütekavvim Mallar	9
2. Mislî Ve Kıyemî Mallar.....	10
3. Menkul Ve Gayrimenkul Mallar.....	11
4. İstihlâkî Ve İstimâlî Mallar.....	12
2. İhraz.....	12
3. İhtisas	13
III. MÜLKİYETİN TEMELLENDİRİLMESİ VE KADININ MÜLKİYET HAKKI. 13	
A. MÜLKİYETİN TEMELLENDİRİLMESİ	13
1. Kur'an'da	13

2. Sünnette.....	15
B. KADININ MÜLKİYET HAKKI.....	16
1. Kur'an'da	16
2. Sünnette.....	18
IV. MÜLKİYET ÇEŞİTLERİ	18
A. SAHİBİNE GÖRE MÜLKİYET ÇEŞİTLERİ	18
1. Özel Mülkiyet.....	18
2. Kamu Mülkiyeti	19
3. Devlet Mülkiyeti (Beytü'l-mal)	19
B. KONUSUYLA GÖRE MÜLKİYET ÇEŞİTLERİ	20
1. Tam Mülkiyet.....	20
2. Nakıs Mülkiyet.....	20
C. HAKKINA GÖRE MÜLKİYET ÇEŞİTLERİ	21
1. Müstakil Mülkiyet.....	21
2. Müşterek Mülkiyet.....	21
V. KADININ MÜLK EDİNME YOLLARI.....	22
A. ÇALIŞMA.....	22
1. Çalışmanın Önemi.....	22
2. Kadının Çalışmasının Hürriyeti	23
3. Kadının Çalışma Hükümü.....	24
a. Klasik Dönem Âlimlerin Görüşü.....	24
b. Çağdaş Âlimlerin Görüşü	24
4. Kadının Çalışma Şartları	27
a. Meşru Ve Fıtratına Uygun Bir İşte Çalışması	27
b. Kocasından Veya Velisinden İzin Alınması.....	28
c. Tesettüre Riayet Edilmesi.....	28
d. İhtilat Ve Halvetten Kaçınması:	29
B. MEHİR.....	30
1. Mehrin Anlamı	30
2. Kadının Mehir Hakkı	30
3. Meşruiyeti	31
a. Kur'an'dan Deliller.....	31
b. Sünnetten Deliller.....	31
c. İcmâ Delili	32
4. Miktarı.....	32
C. NAFKA	34
1. Nafakanın Anlamı	34
2. Kadının Nafaka Alma Hakkı ve Meşruiyeti.....	35
a. Zevce Olarak Kadının Nafakasının Meşruiyeti	35
b. Anne Olarak Kadının Nafakası	37
c. Kız Çocuk Olarak Kadının Nafakası	38
D. MİRAS.....	40

1. Mirasın Anlamı	40
2. Kadının Miras Alma Hakkı	40
3. Kadının Mirasçı Olmasının Delilleri	40
a. Kur'an'dan Deliller	40
b. Sünnetten Deliller	42
d. İcmâ Delili	43
E. HİBE	43
1. Hibenin Anlamı	43
2. Hibenin Meşruiyeti	44
a. Kur'an'da Deliller	44
b. Sünnetten Deliller	45
c. İcmâ Delili	45

İKİNCİ BÖLÜM

KADININ MALI ÜZERİNDE TASARRUF EHLİYETİ

I. EHLİYET KAVRAMI	47
A. EHLİYETİN ANLAMAMI	47
B. EHLİYETİN KISIMLARI	47
1. Vücub Ehliyeti	47
a. Vücub Ehliyeti Anlamı	47
b. Vücub Ehliyetin Kısımları	48
2. Eda Ehliyeti	49
a. Eda Ehliyeti Anlamı	49
b. Eda Ehliyetin Kısımları	49
(1) Nâkıs Eda Ehliyeti	49
(3) Tam (kâmil) Eda Ehliyeti	49
C. EHLİYET İLE İLİŞKİLİ OLAN KAVRAMLAR	50
1. Büluğ	50
2. Rüşd	51
II. KADININ MALÎ VELÂYETİ VE MAL ÜZERİNDE TASARRUF EHLİYETİ	52
A. CUMHURUN GÖRÜŞÜ	52
1. Mübadele Akitlerinde	52
2. İvazsız Akitlerde	53
3. Cumhurun Delilleri	53
a. Kur'an'dan Delilleri	53
b. Sünnetten Delilleri	55
B. İMAM MALİK'İN GÖRÜŞÜ	55
1. Evli Olmayan Kız	56
2. Evli Olan Kadın	57
III. KADININ MALINDAN NAFKA VERME YÜKÜMLÜLÜĞÜ	58
A. KADININ KENDİNE İNFAK ETMESİ	58

1. Zevce Olmayan Kadın.....	59
2. Zevce Olan Kadın	60
a. Kadının Nüşuzu	61
b. Nikâhın Fâsid Olması	62
c. Kocasından Bâin Talakla Boşanması	62
d. Kocanın Ölümü	63
e. İrtidat	64
B. KADININ FÜRÜU VE USULÜNE İNFAK ETMESİ	64
1. Kadının Fürüu Nafaka Vermesi	64
2. Kadının Usulüne Nafaka Vermesi	65
SONUÇ.....	66
KAYNAKÇA	68

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m	: Adı Geçen Makale
b.	: Bin, İbn
B.	: Baskı
Bkz.	: Bakınız
çev.	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
md.	: Madde
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
s.a.v.	: Sallallahu Aleyhi Vesellem
thk.	: Tahkik
t.y.	: Basım tarihi yok
v.	: Vefatı
vb.	: Ve benzeri
Yay.	: Yayınları
y.y.	: Basım yeri yok

GİRİŞ

I. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE AMACI

Son semavi din olan İslam insanın hayatının her yönleri kapsamaktadır. İnsanlar arasında bir takım sorumluluklar ve hakları düzen bir şekilde taşınmıştır. İslâm hukukunda, Allah'a kulluk ve insan olması bakımından erkek ile kadın arasında hiç fark olmadığı gibi, erkeğe tanınan temel insan hakları kadına da aynen tanınmıştır. Sadece, fiziksel ve fitrî özelliklerine göre kadınlarla erkekler arasında ayrıcalık taşıyan bazı özel düzenlemeleri ve hükümleri bulunmaktadır. Kur'an'da Allah'ın insana verdiği çeşitli duygular arasında mal sevgisi, mülk edinme arzusu olduklarını açıkça belirtilmiştir. Mala sahip olma fitri duygusunu meşru şekilde tatmin etmesi için İslam, insana mülkiyet hakkı ve malvarlığı üzerinde tasarruf hakkı tanımıştır.

Cahiliye dönemi başta olmak üzere İslam öncesi çoğu toplumlarında kadının mülkiyet hakkı bulunmakla beraber, mehir, miras gibi bazı mülk edinme kaynaklarından mahrum kalıyordu. İslâm'ın gelmesiyle erkeklerin kadın aleyhine olan kötü âdetleri kaldırılmıştır, kadına her türlü hukuki hakları verilerek ona da erkek gibi mal, mülkiyet ve tasarruf hakkı tanınmıştır.

Bununla beraber günümüzde çoğu Müslüman toplumunda kadınların hakları hususunda bir geriye dönüş olması ve Müslüman toplumun batı medeniyetiyle karşılaşması sonucunda İslam ülkelerinde kadın haklarını savunmak için feminist hareketler ortaya çıkmıştır. Fakat savunucuları kadın hakları konusunda sadece Batı'da sunulan fikirler ve uygulamalara göre hareket etmektedirler.

İslam dünyasında İslam'ın kadına tanıdığı hakları ile ilgili çalışmalar bulunmakla birlikte mülkiyet hakkı gibi kadının temel hakları üzerinde müstakil olarak çalışılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Biz bu çalışmamızda kadının temel haklarından olan mülkiyet hakkı ve mal üzerinde tasarruf ehliyeti konusunu İslam hukuku açısından ayrıntılı olarak incelemeye çalışacağız.

II. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI

Tezimizin konusunu teşkil eden “Kadının Mülkiyet Hakkı Ve Malı Üzerinde Tasarruf Ehliyeti”ni incelemek için klasik fıkıh kaynaklarına, muamelat hukukunu konu edinen el-Mülkiyye başlıklı kitaplar ve genel olarak kadın hakları kitaplarına başvurulmuştur. İstifade ettiğimiz klasik fıkıh eserleri genellikle dört mezhebin temel kaynakları ekseninde olmuştur. Zaman zaman da Zahirî fıkıh kitaplarına da yer verilmiştir. Bunların yanında “Vehbe Zühayli’nin el-Fıkhü’l-İslami Ve Edilletüh, Ceziri’nin “Dört Mezhebe Göre İslam Fıkhı” adlı fıkıh kitaplarından da yararlandık.

Mülkiyet kavramı ve mahiyetinin incelemesinde ise “el-Milkiyye” başlıklı olan kitaplarından yararlanmaya çalıştık. Bu tarz eserlerden Ali Hafif, “el-Mülkiyye fi’ş-Şerâti’l-İslamiyye”, Muhammed Ebu Zehra, “el-Milkiyye ve’n-Nazariyyetü’l-Akd Fi’ş-Şeriatil’l-İslamiyye”, Abdu’l-Hamid el- Baalî, “el-Mülkiyye ve Zavâbitühâ fi’l-İslam”, Fahri Demir, “İslam Hukukunda Mülkiyet Ve Servet Dağılımı” adlı eserlerden istifade ettik.

Araştırmamızda kadının malı üzerinde tasarruf ehliyeti ile ilgili farklı görüşleri incelemeye çalışarak fıkıh kaynaklarının buluş, rüşd ve hacir bölümlerine başvurduk. Kadının mali velayeti konuyla ilgili olarak mezheplerin görüşlerini delile getirirken mezheplerin temel fıkıh kaynaklarını değerlendirmeye aldık.

Çalışmamızı hazırlarken İslam’da kadının hakkı ve sosyal hayatıyla ilgili yazılmış olan kitaplar ve makalelerden istifade ettik. Mustafa Sibâ’î’nin el-Mer’etü Beyn’el-Fıkhı ve ’l-Kanun”, Muhammed Reşid Rıza’nın “Hukuku’n-Nisa Fi’l-İslam”, Hayreddin Karaman’ın “İslam’da Kadın ve Aile”, H. İbrahim Acar’ın “Ana Hatlarıyla İslam Aile Hukuku” adlı eserler bunlar arasında zikredilebilir. Şeyma Sarraf’ın “ İslami Açından Kadınların Çalışması” isimli makalesi de mevcuttur

Çalışmamızın hazırlanmasında konuyu ele alan çalışmalardan yararlanmaya çalıştık. Bu alanda yapılan kadının mülkiyeti ve mal velayeti ile ilgili akademik çalışmalardan Abdullah Kahraman “İslam Hukukunda Kadının Hukuki Tasarruf Ehliyeti”, Hasan Ali Görgülü’nün “İslam Hukukunda Kadının Malı Velayeti Ve Mal Varlığı Üzerinde Tasarruf Ehliyeti”, Veysel Nargül’ün “Malî Tasarrufu Açısından İslam (aile) Hukukunda Kadın” adlı makaleleri bulunmaktadır.

III. ARASTIRMANIN SUNULMASI VE YÖNTEMİ

Çalışmamız giriş ve iki bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde konunun önemi ve amacı, konunun kaynaklarının değerlendirilmesi sınırlandırılması ve konunun sunumunu yaptık.

“İslam Hukukunda Kadının Mülkiyet Hakkı” olarak isimlendirdiğimiz birinci bölümde mülkiyet kavramının sözlük ve terim anlamlarını açıklamaya çalışarak, mülkiyet ile ilişkili olan kavramları, mülkiyetin temellendirilmesini, meşruiyetini ve kadının mülkiyet hakkının meşruiyetini ele aldık. Daha sonra mülkiyetin çeşitlerine ayrıntılı bir şekilde yer verdik.

Yine birinci bölümde ayrı bir başlık altında kadının mülk edinme kaynaklarından kadının çalışması, mehir, nafaka, miras ve hibe konuları sunulmuştur. Ayrıca kadının çalışması ile ilgili farklı görüşler ortaya konmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde ise, kadının malı üzerinde tasarruf ehliyetini incelemeye çalıştık. Öncelikle ehliyetin kavramının sözlük ve terim anlamlarını ve ehliyetin bulug, rüşt kavramlarıyla ilişkisi bağlamında bulug ve rüşt kavramlarının tanımını açıklamaya çalıştık.

Daha sonra ayrı bir başlık altında kadının malî velâyeti ve mal üzerinde tasarruf ehliyeti ile ilgili Cumhurun görüşünü ve Malikilerin görüşünü delilleriyle beraber sunarak açıkladık.

Diğer bir başlık altında kadının malından nafaka verme yükümlülüğü konularını açıklayarak sonuç bölümü ile çalışmamızı bitirdik.

Tezimizde istifade edilen eserlerin kaynak olarak gösterilmesinde ise söyle bir yöntem takip ettik: Dipnotta kaynağın ilk geçtiği yerde kaynağın müellifinin ve eserinin tam ismini, baskı sayısını, basım yerini ve tarihini verdik. Aynı kaynağa yapılan daha sonraki atıflarımızda ise sadece yazarın meşhur ad, lakap veya künyesini zikrettik. Aynı yazarın birden fazla eserinin kullanılması halinde ise karışıklık olmaması için yazarın adından sonra kitabın kısaltılmış adını da yazdık.

BİRİNCİ BÖLÜM
İSLAM HUKUKUNDA KADININ MÜLKİYET HAKKI

I. MÜLKİYET KAVRAMI

A. MÜLKİYETİN ANLAMI

1. Sözlük Anlamı

Mülkiyet kelimesi, Arapça dil bilgisi açısından milk fiilinin sinaî masdarıdır.¹ Arapça’da “Mülk, melk ve milk” sahip olmak, kendine ait kılmak, elde etmek, tek başına yetkili olma anlamlarını ifade eder. Mülkiyet de aynı manada kullanılmaktadır.² Mülkiyet kelimesinin sözlük anlamı “Bir şeyi ele geçirmek ve üzerinde tek başına tasarruf sahibi olmaktır”³.

“Mülk” kelimesi sözlük anlamıyla Kur’an’da birçok yerde kullanılmıştır.⁴ Bazı ayetlerde mülkün Allah’a ait olduğu, mülkü dilediğine verdiği, dilediğinden aldığı ifade edilmektedir. Bazı ayetlerde de mülkün şahıslara izafe edildiği görülmektedir.⁵

2. Terim Anlamı

İslam hukukçuları mülkiyeti, muhtevası aynı, sözleri birbirine yakın ifadelerle tarif etmişlerdir.

İbnü’l-Hümmam (861/1456)’a göre mülk: “Bir mani bulunmadıkça mülk konusu nesnede doğrudan doğruya tasarruf salahiyeti ve yetkisidir.”⁶

¹ Hafif, Ali, *el-Milkiyye fi’ş-Şer’iati’l-İslamiyye*, Beyrut, Daru’n-Nahdatu’l-Arabiye, 1990, s. 24.

² Komisyon, (İbrahim Mustafa, Ahmet Zayât, Hamid Abdulkâdir, Muhmmmed en-Nacâr) *el-Mu’cemü’l-Vasît*, Mısır, Daru Da’va, t.y., s. 886; Firuzabâdî, Mecdüddin Muhammed b. Yakub, *el-Kamusu’l-Muhit*, 5. B., Beyrut, Müessesetü’r-Risale, 2005, s. 954.

³ İbn Manzur, Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrerrem b. Ali el-Ensârî, *Lisânu’l-Arab*, 3. B., Beyrut, Daru Sâdir, 1414, X, 492.

⁴ el-Bakara, 1/107; el-Bakara 2/247; el-İmran, 2/26; en-Nisa 4/53-54; el-Maide, 5/18; el-Maide 5/120; el-Yasin 36/71.

⁵ el- Baalî, Abdu’l-Hamid Mahmud, *el-Milkiyye ve Zavâbitühâ fi’l-İslam*, Mısır, Mektebetu Vehbe, 1985, s.11-12.

⁶ İbn Hümmâm, Kemaleddin Muhammed b. Abdil Vahid es-Sivasî, *Fethu’l-Kadir*, y.y., Darü’l-Fikr, t.y, VI, 248.

Karâfi (684/1285) mülk kavramını şöyle tarif eder “Bir ayn veya menfaatte takdir olunan, nisbet edildiği şahsa ondan yararlanma ve feragat ettiği takdirde karşılığını (ivaz) alma yetkisi veren hukuki bir hükümdür.”⁷

İbnü’s-Subki mülkiyeti şu şekilde tanımlamıştır: “Bir ayn veya menfaat üzerinde varlığı kabuk edilen ve ait olduğu kimseye haddizatında bizzat faydalanma, bundan feragat ettiği takdirde karşılığını alma yetki ve iktidarını bahşeden hukuki bir hükümdür”⁸

İbn Teymiyye (728/1327) ise, mülkiyetin: “eşya üzerinde hukuki tasarruf yetkisi” olduğunu belirtmiştir.⁹

Çağdaş İslam hukukçuları mülkiyetin tariflerini şu şekilde yapmaktadır: “Mülkiyet, ehliyet noksanlığı veya başkasının da hakkı olması gibi bir engel bulunmadıkça hukuken yalnızca sahibine tasarruf imkânı veren ve izni olmadıkça sahibinden başkasını mülkiyet konusu üzerinde faydalanma ve tasarruftan alıkoyan bir haktır”¹⁰

Tariflerden de anlaşıldığı üzere, kişi meşru bir yolla herhangi bir mal elde ettiğinde, artık o mal sadece ona ait olur. O malın özel olarak bu kimseye ait olması; cinnet, bunaklık, savurganlık, küçüklük, başkasının hakkı vb. şer’i engeller bulunmadığı takdirde, malikin o malda tasarruf etmesine ve ondan yararlanmasına imkân verir. Yine bu aidiyet, başkasını o maldan yararlanmaktan veya üzerinde tasarrufta bulunmaktan men eder. Ancak velayet, vesayet yahut vekâlet gibi bu tasarruf ve yararlanmayı mübah kılacak şer’i bir gerekçe bulunursa, başkası o malda niyabeten tasarrufta bulunur.¹¹

⁷ Karâfi, Şihabuddin Ebu Abbas Ahmed b. İdris, *Furûk*, y.y., Alemü’l-Kütüp, t.y., III, 208-209.

⁸ Suyutî, Celaliddin Abdurrahman, *el-eşbah ve’n-Nezair*, Beyrut, Darü’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1990, s. 316; Demir, Fahri, *İslam Hukukunda Mülkiyet ve Servet Dağılımı*, İlmî Yay.,t.y., 1981, s. 103.

⁹ İbn Teymiyye, Takyuddin Ahmed b. Abdulhalim, *Mecmû’l-Fetavâ*, Riyad, Matabiü’r-Riyad, 1383, XXIX, 178.

¹⁰ Zerkâ, Mustafa Ahmed, *el-Fıkhü’l-İslamî Fî Sevbih’il-Cedîd*, (*el-Medhal’ul-Fıkhü’il-Amm*), 9. B., Dimeşk, Darü’l-Fıkr, 1968, I, 241; Ebu Zehra, Muhammed, *el-Milkiyye ve’n-Nazariyyetü’l-Akd Fi’ş-Şeriatil’l-İslamiyye*, Kahire, Darü’l-Fıkr’l-Arabi,

1996, s. 64; Karaman, Hayreddin, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 3. B., İstanbul, İz Yay., 2003, III, 29; Zeydan, Abdulkarim, *el-Medhal li-Dirâset’ş-Şeriatil’l-İslamiyye*, İskenderiye, Daru Ömer b. Hatab, , 2001, s. 224; Demir, a.g.e., s. 108.

¹¹ Zuhaylî, Vehbe, *el-Fıkhü’l-İslamî Ve Edilletühü*, Dimeşk, Darü’l-Fıkr, 1985, V, 489-490; Muslih, Abdullah, *el-Milkiyyetü’l-Hassa Fi’ş-Şeriatil’l-İslamiyye*, Kahire, Uluslararası İslami Bankalar Birliği Yay., 1982, s.30.

II. MÜLKİYETİN BAZI TERİMLERLE YAKIN İLİŞKİSİ

1. Mâl

a. Anlamı

Mâl sözlükte, nakit para, menkul, gayrimenkul, hayvan ve her hangi bir değeri olan şeyden malik olduğun şeydir. Mâl kelimesinin çoğulu ise “emvâl” dir.¹²

Mâl terim olarak, Hanefî mezhebinde şöyle tarif edilmiştir: “Mal, hıyazeti ve ihrazı mümkün olup âdetten intifa edilebilen her şeydir”¹³ Diğer bir ifadeyle, mal, insanın arzuladığı, ihtiyaç olduğunda kullanmak için saklanabilen ayn, yani madde, cisim demektir.¹⁴ Mecellede de mal şöyle tarif edilmiştir: “Mal, ister menkul ister gayrimenkul olsun insan tabiatının meylettiği ve ihtiyaç vakti için biriktirilebilen şeydir”¹⁵ Cumhurun tarifi ise, mal, “kıymeti olan ve telef edene tazmini lazım gelen her şeydir”¹⁶

Hanefilere göre, haklar ve menfaatler mal kapsamına girmeyip yalnız maddi varlığı olan şeyler mal sayılır. Ancak diğer mezheplere göre haklar ve menfaatler mal kapsamına girer.¹⁷ Bu farklı görüşler de bazı mali muamelelerde farklı sonuçların ortaya çıkmasına yol açmıştır.¹⁸ Örnek olarak Hanefilere göre; kira akdinde “oturma” ve “kullanma” hakkı mal sayılmadığı için kiracının ölümüyle kira sözleşmesi sona erer ve miras yoluyla geçmez. Cumhura göre ise yararlanma hakkı mal sayıldığı için taraflardan birisinin ölümüyle kira sözleşmesi sona ermez ve sürenin sonuna kadar devam eder.¹⁹

¹² Firuzabâdî, *a.g.e.*, s. 1059; Komisyon, *el-Mu'cemü'l-Vasît; a.g.e.*, II, 892.

¹³ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslamî Ve Edilletühü*, IV, 40.

¹⁴ Ekrem Buğra, *İslam Fıkında Alış-Veriş Bilgileri*, 2010, İstanbul, s. 9.

¹⁵ Haydar, Ali, *Dürrü'l-Hukkâm Fî Şerhi Mecelleti'l-Ahkâm*, (Çev., Fahmî el-Huseynî, Daru'l-Cîl), y.y., 1991, I, 115, (md. 126).

¹⁶ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslamî Ve Edilletühü*, IV, 42.

¹⁷ Ebu Zehra; *el-Milkiyye*, s. 53; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslamî Ve Edilletühü*, IV, 42; Döndüren, Hamdi, *Ticaret ve İktisat İlmihali*, İstanbul, Erkem yay., 1993, s. 40.

¹⁸ Döndüren, *Ticaret ve İktisat İlmihali*, s. 40.

¹⁹ Kâsânî, ALâuddîn, Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed, *Bedâiu's-Sanâi' fî Tetîbi's-Şerai'*, 2.B., y.y., Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1986, IV, 222; Döndüren, *Ticaret ve İktisat İlmihali*, s. 40; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslamî Ve Edilletühü*, IV, 43.

b. Çeşitleri

İslam hukukçuları malları özelliklerine göre, dört kısma ayırırlar:

1. Mütakavvim Ve Gayri Mütakavvim Mallar

Mütakavvim mal, bilfiil ihraz edilmiş olan ve şeriatin kendisinden yararlanmayı mübah kıldığı her şeydir. Gayrimenkuller, menkuller, yiyecekler, avcının avladığı hayvan, oduncunun mübah ormandan kestiği odun, ihya edilen ölü arazi bu çeşide girer.²⁰

Gayri mütakavvim mal ise fiilen ihraz edilmemiş olan veya İslam'a göre zaruret hali dışında yararlanılması mübah olmayan şeydir. Sudaki balık, havadaki kuş, henüz çıkarılmamış durumdaki maden rezervleri ve ormandaki av hayvanları gibi elde edilmemiş şeyler örfen gayri mütakavvim mallardır. Ayrıca şarap, domuz eti, murdar ölmüş hayvanın eti gibi, İslam'ın kullanılmasına izin vermediği şeyler Müslümanlar açısından mütakavvim mal değildir. Dolayısıyla, zaruret hali dışında Müslüman için bu şeylerden yararlanma mübah olmaz.²¹

Hanefilere göre, şarap ve domuz gayri Müslimler bakımından mütakavvim mal sayılır. Çünkü biz onları dinleriyle baş başa bırakmakla emrolunduk. Buna göre, bir Müslüman veya gayri müslim bunları telef ederse tazmin etmesi lazım olur.²²

Bu ayırımın doğurduğu neticeler şunlardır: Mütakavvim mal üzerindeki satım, kira, hibe, ariyet verme, rehin, vasiyet, ortaklık ve benzeri günlük muameleler geçerlidir, gayri mütakavvim mallar üzerinde yapılacak bu gibi akitler ve muameleler ise batıldır. Mütakavvim mal telef edilirse, misli ise mislini, kıyemî ise kıymetini tazmin etmek vaciptir. Gayrimütakavvim mal Müslümana ait olursa tazmin yükümlülüğü bulunmaz. Ama zimmiye ait şarap, domuz eti ve benzeri eşyanın telef edilmesi ise Hanefilere göre, tazmin yükümlülüğü doğurur. Çünkü az önce açıklandığı gibi zimmiler açısından mütakavvim bir maldır.²³

²⁰ Döndüren, *Ticaret ve İktisat İlmihali*, s. 42; Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî Ve Edilletühü*, IV, 44.

²¹ Döndüren, *Ticaret ve İktisat İlmihali*, s. 40; Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî Ve Edilletühü*, IV, 44.

²² Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî Ve Edilletühü*, IV, 44.

²³ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî Ve Edilletühü*, IV, 44-45; Döndüren, *Ticaret ve İktisat İlmihali*, s. 42.

2. Mislî Ve Kıyemî Mallar

Mislî mal, çarşı ve pazarda mislî ve benzeri bulunan standart şeylerdir. Mislî mallar dörde ayrılır:

- (1) Mekîlât: Buğday, arpa, hurma, gibi miktarı hacim ölçüsüyle tespit edilenler.
- (2) Mevzûnât: Pamuk, demir, çimento, un, yağ gibi tartıyla alınıp satılan bazı standart mallar.
- (3) Mevrûât: kumaş kereste gibi uzunluk ölçüsüyle satılan bazı standart mallar.
- (4) el-Adediyyât: Yumurta ve ceviz gibi, miktarı sayma yoluyla edilip hacimleri ve değeri birbirine yakın olanlar.²⁴

Kıyemî mal ise, çarşı ve pazarda benzeri bulunmayan veya bulursa da farklılığı sebebiyle örfen fiyatta farklılık arz eden mallardır. Hayvanlar, evler, kullanılmış otomobil ve benzeri şeyler bu niteliktedir.²⁵

Malların mislî-kıyemî şeklindeki ayırımın doğurduğu neticeler başlıca şunlardır: Mislî mallar cins ve özellikleri belirtilerek zimmette borç olarak sabit olur. karz-ı hasen yoluyla verilebilir. Satışta bedel olabilir. Mislî mallar arasında borcu alacağı karşı tutmak sahih olur. Kıyemî mallar ise zimmette borç olarak sabit olmaz, satış akdinde satış bedeli olarak da belirlenemez, kıyemî mallar arasında borcu alacağı karşı tutmak sahih olmaz. Bir hak kıyemî bir mala taalluk ettiği zaman, bunun hangi mal olduğu ayırt edilerek belirlenmesi lazımdır.²⁶

Telef edilen mislî mallar mislen tazmin edilmesi gerekir. Kıyemî mallar ise değeriyle tazmin edilir.²⁷

Kıyemî mallarda faiz cari olmaz, bir koyuna karşılık iki koyun satılabilir. Diğer ifadeyle aynı cinsin azı çoğu ile satılabilir. Mislî mallarda ise faiz cari olur. Buna göre bir ton buğdayla bir buçuk ton buğdayın satışı caiz olmaz. Çünkü böyle satışta fazlalık faizi “ribe’l-fadl” bulunmaktadır.²⁸

²⁴ Döndüren, *Ticaret ve İktisat İlmihali*, s. 43.

²⁵ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî Ve Edilletühü*, IV, 49; Mecelle, md. 146; Döndüren, *Ticaret ve İktisat İlmihali*, s. 43.

²⁶ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî Ve Edilletühü*, IV, 51; Döndüren, *Ticaret ve İktisat İlmihali*, s. 43.

²⁷ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî Ve Edilletühü*, IV, 51.

²⁸ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî Ve Edilletühü*, IV, 51.

3. Menkul Ve Gayrimenkul Mallar

Menkul, genel olarak, nakledilen, taşınan, bir yerden başka bir yere nakli mümkün olan şeylerdir. Nakit para, taşınabilir ticaret eşyası ve hayvanlar bu niteliktedir. Gayrimenkul ise, nakledilemeyen, taşınmayan, bir yerden başka yere nakil mümkün olmayan şeylerdir.²⁹

Hanefî ve Malikî fakihler menkul ve gayrimenkul konusunda farklı bir görüşler ileri sürmüşlerdir. Hanefîlere göre bina, ağaç, topraktaki ziraat müstakil olarak akar sayılmaz, ancak toprağa tabi olarak sayılır. Dolayısıyla üzerinde bina, ağaç ve ekin bulunan bir arazi satıldığı zaman, bunlar toprağa tabi olarak akar hükümleri tatbik edilip gayrimenkul saymışlardır. Ama bu bina ve ağaçların araziden ayrı satılmaları halinde ise, onlara akar hükümleri tatbik edilmeyip menkul kabul edilir. Bunlara göre Hanefîlerde gayrimenkul sadece araziye şamil olur, menkul ise arazi haricindeki eşyaya şamil olur.³⁰

Malikîlere göre de arazi gibi nakli asla mümkün olmayan veya bina ve ağaç gibi asli görünüşü ve şekli bozulmadan nakli mümkün olmayan şeyler gayrimenkul sayılır. Buna göre malikîlerde arazide yer alan ağaçlar ve binalar tek başına veya arazi ile beraber gayrimenkul sayılır.³¹

Akar ile menkul mallar arasındaki başlıca farklar şunlardır: Şuf'a hakları akara taalluk eder, menkule ise taalluk edemez. Bey' Bi'l-vefa³² da akarda olur, menkullerde ise olamaz.³³

Hanefîlere göre, bazı istisnalar dışında, yalnız gayrimenkuller vakfedilebilir. Hanefîlerin dışındaki İslam hukukçularının çoğunluğuna göre ise hem gayrimenkul hem de menkul mallar vakfa konu olabilir.³⁴

²⁹ Döndüren, *Ticaret ve İktisat İlmihali*, s. 44.

³⁰ Bedrân, Badrân Ebu'l-Ayneyn, *Tarihu'l-Fikhi'l-İslamî ve Nazariyyetü'l-Milkiyye ve'l-Ukûd*, Beyrut, Daru'n-Nahdati'l-Arabiyye, t.y., s. 286-287; Zuhaylî, *el-Fikhu'l-İslamî Ve Edilletühü*, IV, 46.

³¹ Zuhaylî, *el-Fikhu'l-İslamî Ve Edilletühü*, IV, 47; Bedrân, *a.g.e.*, s. 287.

³² Bey' bi'l-vefa: Bedeli iade edildiğinde geri alınmak üzere bir malın satılmasını konu edinen satış akdidir. Tarafların usulüne uygun olarak yaptıkları vadeleri yerine getirmek (vefâ) zorunda bulunmaları sebebiyle bey' bi'l-vefâ (bey'u'l-vefâ) adı verilen bu alış veriş bey' bi-şarti'l-vefâ, bey'u'l-câiz, bey'u'l-muâmele diye de anılır. Bu akidin sahih olduğu olmadığı hususunda İslâm hukukçularının değişik değerlendirmeleri söz konusudur. Bkz. Bayındır, Abdülaziz "Bey' bi'l-vefâ" *DİA*, VI,20.

³³ Zuhaylî, *el-Fikhu'l-İslamî ve Edilletühü*, IV, 48.

³⁴ Kâsânî, *a.g.e.*, VI, 220; Şirbini, Şemsüddin Muhammed b. Ahmed el-Hatîb, *Muğni'l-Muhtâc ilâ Ma'rifeti Meâni Elfâzi'l-Minhâc*, y.y., Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1994, III, 525.

Ebu Hanife ve Ebu Yusuf'a göre gayrimenkulün kabz edilmeden önce bir başkasına satılması caizdir. İmam Muhammed ve diğer fakihler ise bunun caiz olmadığını söylemişlerdir.³⁵

Ebu Hanife ile Ebu Yusuf nakli mümkün olmadığından akarın gasp etmenin tasavvur olunamayacağını ileri sürerken İmam Muhammed ile diğer İslam hukukçuları bunun mümkün olduğunu ileri sürerler.³⁶

4. İstihlâkî Ve İstimâlî Mallar

İstihlâkî mal, kendisi tüketilip yok olmadan intifai mümkün olmayan mallardır. Yiyecek, içecek, odun, petrol, nakit para ve kıymetli kâğıtlar bu türdendir. Nakit paralar hariç bu mallardan asıllarını tüketmek suretiyle yaralanma mümkün olur. Nakit paranın tüketimi ise malikin elinden çıkarma şeklinde olur.

İstimâlî mal ise, gayrimenkul, ev eşyaları, elbise, kitap, nakil aracı ve benzeri gibi aslı baki kalmak suretiyle yararlanılması mümkün olan maldır. Bu gibi mallar kiraya verme ve âriyet verme gibi hedefi istihlak değil de istimal olan akitleri kabul eder.³⁷

2. İhrâz

İhrâz kelimesi sözlükte, hıfz, erişmek, elde etmek, sıyanet, damm, muhafaza edilmiş sığınma yeri anlamlarına gelmektedir.³⁸

Fıkıh terimi olarak, “ ihrâz, başkasına mülkiyetinde bulunmayan sahihsiz mubah bir mal üzerinde malik olma iradesiyle fiili hâkimiyet kurmayı ifade eder”³⁹

İhrâz, mubah malın mülkiyetinin kazanılmasının genel adı olarak, bu işlemin genelde son safhasını teşkil eden fiilî hâkimiyet anlamında kullanılır. Ayrıca, klasik fıkıh kaynaklarda ilk önceleri ”milk” daha sonra ”mülkiyet” şeklinde ifade edilen

³⁵ Mevsilî, Mecdüddin Ebu'l-Fadl Abdullah b. Mahmud, *el-İhtiyâr li-Ta'lîli'l-Muhtâr* (Ta'likat: Mahmud Ebu Dakîkâ), Kahire, Matbaatu'l-Halabî, 1937, II, 8; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslamî Ve Edilletühü*, IV, 48.

³⁶ Kâsânî, *a.g.e.*, VII, 145-156; İbn Rüşd el-Hafid, Kadı Ebu'l-Velid Muhammed b. Ahmed, b. Ahmed, *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid*, Kahire, Daru'l-Hadis, 2004, IV, 101; İbn Kudâme, Muvaffakuddin Abdullah b. Ahmed b. Muhammed, *el-Muğni*, Mısır, Maktabatü'l-Kahire, 1968, V, 179.

³⁷ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslamî Ve Edilletühü*, IV, 55; Döndüren, *Ticaret ve İktisat İlmihali*, s. 44.

³⁸ İbn Manzur, *a.g.e.*, V, 333; Cevhari, Ebu Nasri İsmail b. Hamad, *es-Sihâh*, (thk. Ahmet Abdul-Gafour Atâr) 4. B., Beyrut, Daru'l-İlm lilmalâyin, 1987, III, 873; Ebu Habib, Saadi, *el-Kamusu'l-Fikhi*, 2. B., Dimeşk, Daru'l-Fikr, 1988, s. 85.

³⁹ Aktan, Hamza, “İhrâz”, *DİA*, XXI, 543.

kavramların yerine "İhrâz" kullanılmıştır.⁴⁰ Mubah bir malı meşru ve helal yollar ele geçirme yöntemi olan ihraz kişiye o mal üzerinde tasarruf hakkı sağlar.

3. İhtisas

İhtisas sözlükte, bir şey üzerinde tek başına tasarruf sahibi olma anlamları ifade eder.⁴¹ İhraz edilen şeyin sırf ihraz edene ait kılınmasına fıkhîta ihtisas denir.⁴²

Tariflerden anladığımız kadarıyla söyleyebiliriz ki, hukukçular ihtisas kelimesini kullandıklarında bununla "mülkiyet" olarak ifade edilir.⁴³ Hata, mülkiyeti "*haciz ihtisas*" olarak tarif edilmiştir.⁴⁴

III. MÜLKİYETİN TEMELLENDİRİLMESİ VE KADININ MÜLKİYET HAKKI

A. MÜLKİYETİN TEMELLENDİRİLMESİ

Kur'an ve Sünnette, kişiye tanınan mülkiyet hakkıyla ilgili olarak birçok delil bulunmaktadır.

1. Kur'an'da

Kur'an'da mülkiyet hakkının meşruluğuna delalet eden âyetleri bir kaç gruba ayırmamız mümkündür.

i. Kur'an'da yer alan şu ayetlerde mallar sahiplerine nispet edilmekte ve malların sadece sahiplerine ait olduğu ifade edilmektedir.

*"Aranızda mallarınızı haksızlıkla yemeyin"*⁴⁵; *"Doğrusu mallarınız ve çocuklarınız bir imtihandır"*⁴⁶ *"Gece gündüz, açık gizli, mallarını sarfedenlerin mükafatlarını Rab'leri verecektir. Onlara korku yoktur ve onlar üzülmeceklerdir"*⁴⁷ *"Eğer tevbe ederseniz sermayeniz sizindir. Böylece haksızlık etmemiş ve haksızlığa*

⁴⁰ Bkz. Aktan, *a.g.e.*, "İhraz", *DİA*, XXI, 543.

⁴¹ İbn Manzur, *a.g.e.*, VII, 24; Komisyon, *el-Mu'cemü'l-Vesit*, s. 238.

⁴² İbn Receb, Abdurrahman b. Ahmed, *Kavâid Fi'l-Fikhi'l-İslamî*, Mısır, Mektebetü'l-Kuliyatî'l-Azhariyye, 1971, s. 204; Demir, *a.g.e.*, s. 98.

⁴³ Bkz. Demir, *a.g.e.*, s. 99.

⁴⁴ İbn Nüceym, Zeynüddin b. İbrahim b. Muhammed, *el-Eşbah ve'n-Nezair*, Beyrut, Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1999, I, 299

⁴⁵ el-Bakara, 2/188.

⁴⁶ et-Tegabun, 64/15.

⁴⁷ el-Bakara, 2/274.

uğramamış olursunuz”⁴⁸ “Yetim malına, erginlik çağına erişene kadar en iyi şeklin dışında yaklaşmayın”⁴⁹.

ii. Bazı gayrimenkul ve menkul malları da sahiplerine nispet eden ayetler vardır. *“Ey inananlar! Evlerinizden başka evlere, izin almadan, seslenip sahiplerine selam vermeden girmeyiniz. Eğer düşünürseniz bu sizin için daha iyidir. Eğer evde kimseyi bulamazsanız, yine de size izin verilmedikçe içeriye girmeyiniz. Size "Dönün" denirse dönün. Bu, sizi daha çok temize çıkarır”.* Allah yaptıklarınızı bilir”⁵⁰

İmam Kurtubî (671/1272) bu ayetlerin tefsirinde şöyle diyor: “Şanı yüce Allah şerifli ve üstün kıldığı Âdemoğluna meskenlerde kalma özelliğini vermiş, başkalarının görmelerine karşı onları bu meskenlerde setretmiştir. Tek başlarına bu meskenlerden gereği gibi faydalanma hakkını tanımıştır”⁵¹

iii. Yine, birçok ayette Müslümanların mallarından infak etmeleri, zekât ve sadaka vermeleri emredilmiştir.

“Allah yolunda sarf edin, kendinizi kendi elinizle tehlikeye atmayın, işlerinizi iyi yapın. Şüphesiz Allah iyi iş yapanları sever”⁵² “Mallarının bir kısmını, kendilerini temizleyip arıtacak sadaka olarak al”⁵³ “Ey İnananlar! Mallarınızı aranızda haksızlıkla değil, karşılıklı rıza ile yapılan ticaretle yeyin, haram ile nefsinizi mahvetmeyin”⁵⁴ “Birine ölüm gelip de: "Rabbim! Beni yakın bir süreye kadar ertelesen de, sadaka versem, iyilerden olsam" diyeceği zaman gelmezden önce, size verdiğimiz rızıklardan sarfedin”⁵⁵

iv. Yine miras ile ilgili ayetler, her vârisin terekedeki paylarının detaylı olarak beyan etmekte, açıkça kişilerin mal edinebilme ve tasarrufta bulunabilme haklarına delâlet etmektedir. *“Ana babanın ve yakınların bıraktıklarından, erkeklere*

⁴⁸ el-Bakara, 2/279

⁴⁹ el-En’am, 6/152.

⁵⁰ en-Nur, 24/27-28.

⁵¹ Kurtubî, Ebu Abdillah, Muhammed b. Ahmed el-Ensari, *el-Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur’ân*, (thk. Ahmet Bardûnî, İbrahim Atfîş) 2. B., Kahire, Daru’l-kutubu’l-Misriyye, 1964, XII, 212.

⁵² el-Bakara, 2/195.

⁵³ et-Tevbe, 9/103.

⁵⁴ en-Nisâ, 4/29.

⁵⁵ el-Münâfikun, 63/10.

hisse vardır. Ana babanın ve yakınların bıraktıklarından kadınlara da hisse vardır. Bunlar, az veya çok, belirli bir hissedir"⁵⁶

v. Malların el değiştirmesinde karşılıklı rızaya dayalı ticarî faaliyet önerilmektedir. Ve borçlar hukukuna ilişkin ayetler ile çalışma teşvik edilmektedir.

*"Oysa Allah alışverişi helal, faizi haram kıldı"*⁵⁷: *"Ey İnananlar! Birbirinize belirli bir süre için borçlandığınız zaman onu yazınız"*⁵⁸: *"Namaz bitince yeryüzüne yayılın; Allah'ın lütfundan rızık isteyin; Allah'ı çok anın ki saadete erişesiniz"*⁵⁹

vi. Hırsızlığın cezalandırılması, gasbın yasaklanması ayetlerde mülkiyet hakkının meşru kabul edildiğinin delillerindendir.

*"Erkek hırsız ve kadın hırsızın, yaptıklarından ötürü Allah tarafından ibret verici bir ceza olarak, ellerini kesin. Allah Güçlü'dür, Hakim'dir"*⁶⁰

Malın muhafazası makâsıd-şerâdan biri olarak kabul edilmiştir ki bu da mülkiyetin meşruiyetini göstermektedir.⁶¹

2. Sünnette

Sünnette, mülkiyet hakkının temellendirilmesi ve meşruluğuna delâlet eden hadisler vardır. Bunlardan bir kısmı şunlardır.

*"...bilmiş olunuz ki şu ayınızda, şu şehrinizde şu gününüz nasıl mukaddes ise şüphesiz kanlarınız ve mallarınız da size haramdır..."*⁶² *"Müslüman Müslümana kanı, malı ve ırzı haramdır..."*⁶³ Bu hadislerde. Hz Peygamber (s.a.v) başkasının malı haram olduğu ve ona el uzatılmaması gerektiğini vurgulamaktadır.

Diğer bir hadiste, malını koruma uğruna öldürülenin şehit mertebesinde olduğu şu şekilde bildirilmiştir: *"Malı(nı muhafaza) uğrunda öldüren kimse şehittir"*⁶⁴

⁵⁶ en-Nisâ, 4/7.

⁵⁷ el-Bakara, 2/275.

⁵⁸ el-Bakara, 2/282.

⁵⁹ el-Cumâ, 62/10

⁶⁰ el-Maide, 5/38.

⁶¹ Şâtibî, İbrahim b. Musa b. Muhammed, *el-Muvâfakât*, (thk. Ebu Ubeyda Maşhûr b. Hasan Âl-Salman), y.y., Daru İbn Afân, 1997, II, 20.

⁶² Buharî, İlm, 37; İbn Mace, Fitneler, 2.

⁶³ Müslim, Bir ve Silet ve Adab, 10.

⁶⁴ Buharî, Mezâlim, 34; Muslim, İman, 62.

Hız. Peygamber, bu ve bu mânâdaki diğer hadislerle emeği ve kazanmayı tevşik etmiştir. Ayrıca Peygamberin tarıma elverişsiz sahihsiz bir araziyi ihya edenin ona sahip olacağını belirtmesi, alışverişi helal kılması, vasiyet ve vakfetmesi, hibe vermesi, ganimet dağıtması, araziyi iktâ olarak vermesi gibi söz ve uygulamaların da özel mülkiyet anlayışının İslâm'da benimsendiğinin açık kanıtlarındandır.⁶⁵

B. KADININ MÜLKİYET HAKKI

1. Kur'an'da

İslam'da hak ve yükümlülükler bakımından erkekle kadın arasında genel olarak fark gözetilmemektedir. Bu hususta kadının evli yahut bekâr olması arasında bir fark yoktur.⁶⁶ Nitekim Kur'an insan olma bakımından kadın ve erkeğin eşit olduğunu şu ayetlerle ifade etmiş ve üstünlüğün takvada olduğunu belirtmiştir *"Ey İnsanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan, ondan eşini var eden ve ikisinden pek çok erkek ve kadın meydana getiren Rabb'inize hüremetsizlikten sakının"*⁶⁷ ; *"Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Ve birbirinizle tanışmanız için sizi kavimlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli olanınız, O'ndan en çok korkmanızdır"*⁶⁸.

İslam'dan önce toplumda hak ettiği yeri alamayan kadın, İslamiyet'le insana yakışır haklara sahip olmuştur.⁶⁹ Ayrıca kadın ile erkeğe mülkiyet ve kazanç sağlama hususunda hiç ayırım yapılmamıştır.⁷⁰ *"Erkeklere, kazandıklarından bir pay, kadınlara da kazandıklarından bir pay vardır. Allah'tan bol nimet isteyin. Doğrusu Allah her şeyi bilir"*⁷¹

Kadının ana-babası, kocası ve yakın akrabasından miras alma hakkına sahip olduğuna işaret eden şu ayetler, kadına doğrudan mülkiyet hakkının tanındığı sonucu çıkarılabilir.⁷²

⁶⁵ Bkz. Hacak, Hasan, "Mülkiyet", *DİA*, XXXI, 543.

⁶⁶ Kutub, Seyyid, *Kadın ve Aile*, (Çev., Halit Yılmaz), Erzurum, İhtar Yayınları, 1994, s. 37.

⁶⁷ en-Nisa, 4/1.

⁶⁸ el-Hucurât, 49/13.

⁶⁹ Rıza, Muhammed Reşid, *Hukuku n-Nisa Fi'l-İslam*, Beyrut, el-Maktabu'l-İslâmî, 1984, s. 19.

⁷⁰ Kutub, *a.g.e.*, s. 37.

⁷¹ en-Nisa, 4/32.

⁷² Bkz. Nargül, Veysel, *Malî Tasarrufu Açısından İslam (Aile) Hukukunda Kadın*, Adana, 2004, Ç. Ü., İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 4, S. 2, s. 304.

“Allah çocuklarınız hakkında, erkeğe iki dişinin hissesi kadar tavsiye eder. Eğer kadınlar ikinin üstünde ise, bırakılanın üçte ikisi onlarındır; şayet bir ise yarısı onundur. Ana babadan her birine, ölenin çocuğu varsa yaptığı vasiyetten veya borcundan arta kalanın altıda biri, çocuğu yoksa, anası babası ona varis olur, anasına üçte bir düşer. Kardeşleri varsa, altıda biri annesindedir; babalarınız ve oğullarınızdan menfaatçe hangisinin size daha yakın olduğunu siz bilmezsiniz. Bunlar Allah tarafından tespit edilmiştir. Doğrusu Allah bilendir, Hakim olandır” “Kadınlarınızın çocukları yoksa bıraktıklarının yarısı sizindir, çocukları varsa, bıraktıklarının ettikleri vasiyetten veya borçtan arta kalanın dörtte biri sizindir. Sizin çocuğunuz yoksa ettiğiniz vasiyet veya borç çıktıktan sonra bıraktıklarınızın dörtte biri karılarınızdır; çocuğunuz varsa, bıraktıklarınızın sekizde biri onlarındır. Eğer bir erkek veya kadına kelale yollu (çocuğu ve babası olmadığı halde) varis olunuyor ve bunların ana-bir erkek veya bir kız kardeşi bulunuyorsa, herbirine edilen vasiyetten veya borçtan arta kalanın altıda biri düşer; ikiden çoksalar, üçte birine, zarara uğratılmaksızın ortak olurlar. Bunlar Allah tarafından tavsiye edilmiştir. Allah bilendir. Halim'dir”⁷³ “Senden fetva isterler, de ki: "Allah size ikinci dereceden mirasçılar hakkında fetva veriyor: "Şayet çocuğu olmayıp bir kızkardeşi bulunan kimse ölürsa, bıraktığının yarısı kızkardeşe kalır. Fakat kızkardeşinin çocuğu yoksa kendisi, ona tamamen varis olur. Eğer iki kızkardeş kalmışsa, bıraktığının üçte ikisi onlarıdır. Eğer mirasçılar erkek ve kadın kardeşlerse, erkeğe, iki dişinin hissesi kadar vardır. Doğru yoldan saparsınız diye Allah size açıklıyor." Allah her şeyi bilir”⁷⁴

Ayrıca nikâh akdi sebebiyle, kadının mehir alma hakkı bulunmaktadır “Kadınlara mehirlerini cömertçe verin, eğer ondan gönül hoşluğu ile size bir şey bağışarlarsa onu afiyetle yiyin”⁷⁵ Mehir annenin, babanın veya velinin değil, kadının kendi hakkıdır.⁷⁶ Dolayısıyla o mal üzerinde sahibi olan kadın dışında hiç kimse tasarruf sahibi değildir.

⁷³ en-Nisa, 4/11-12.

⁷⁴ en-Nisa, 4/176.

⁷⁵ en-Nisa, 4/4.

⁷⁶ Bkz. Topaloğlu, Bekir, *İslam'da Kadın*, İstanbul, Yağmur Yay., t.y., s. 52-53.

2. Sünnette

Sünnette kadının mülkiyet hakkına sahip olabileceğine işaret eden deliller bulunmaktadır: Abdullah b. Büreyde'den o da babasından naklen rivâyet etti. Şöyle demiş: “bir defa ben, Resûlullah (s.a.v.) ‘in yanında otururken ona bir kadın gelerek: - “Ben anneme bir câriye tassaduk ettim. Halbuki annem vefat etti, dedi. Resûlullah (s.a.v.): “*Ecrin sâbit olmuştur. Câriyeyi de miras sana iâde etmiştir*” buyurdu.⁷⁷

Bu hadis kadının mülkiyet hakkı ve malı üzerinde tasarruf ehliyetine sahip olduğuna delalet etmektedir. Çünkü Hz. Peygamber “Ecrin sâbit olmuştur” ifadesiyle kadının malından tassaduk etmesini caiz kılmıştır. Ayrıca bir maldan sadaka verilebilmesi için, o malın sahibi olunmalıdır.⁷⁸

Öte yandan, kadının, zekât vermek, kefaret ödemek, fitre vermek, kurban kesmekle mükellef tutulması, ticaret, alış-veriş yapması ve hayır yapma hakkına sahip kılınması, onun mülkiyet hakkına tam olarak sahip olduğunun delilerindedir.⁷⁹

IV. MÜLKİYET ÇEŞİTLERİ

İslam hukukunda mülkiyeti, konusu, şekli ve sahibi açısından üç kısma ayırmak mümkündür.

A. SAHİBİNE GÖRE MÜLKİYET ÇEŞİTLERİ

1. Özel Mülkiyet

Mülkiyete konu olan mallarda, mülkiyetin sadece bir kişiye veya ortaklık yoluyla bir grup insana ait olması, malların yanında ve menfaatinde kamu ortaklığının bulunmamasıdır.⁸⁰ Özel mülkiyet hakkı eşyada sadece sahibine tasarruf yetkisi verirken, sahibinin izni olmadan başkalarının o eşyada tasarrufta bulunmalarına engel olur.⁸¹

⁷⁷ Müslim, Siyam, 157.

⁷⁸ Bkz. Nasîf, Fatime Ömer, *Hukuku'l-Mer'eti ve Vacibâtihâ fî Zev'i'l-Kitap ve s-Sünne*, y.y., Merkezi s-Salâm, 2010, s. 211.

⁷⁹ Yavuz, Yunus Vehbi, *Kur'an'da Kadın Hak ve Özgürlüğü*, 2. B., İstanbul Feyiz Yay., 2011, s. 177; Nasîf, a.g.e., s. 212; Rızâ, Muhammed Reşid, a.g.e., s. 20.

⁸⁰ Muslih, a.g.e., s. 57; Hafif, a.g.e., s. 75.

⁸¹ Bkz. Hafif, a.g.e., s. 66.

Mülkiyetin meşruiyeti hakkında daha önce zikredilen delillerle Kur'an'da ticaret ve mali konuları düzenleyen hükümler, İslam hukukunun özel mülkiyeti kabul edip, ona büyük bir önem verdiğini göstermektedir.

2. Kamu Mülkiyeti

Belirli kişilere veya gruplara değil, toplumun bütün fertlerine ait olan mülkiyete kamu mülkiyeti denir.⁸² Bu mülkiyet çeşidinde, kamuya ait mallardan sadece belirli kişilerin ve grupların değil, toplumun bütün fertlerinin, başkalarına zarar vermeksizin, âdil ve eşit bir şekilde yararlanabilmesi söz konusudur.⁸³ Yollar, köprüler, hastaneler, ibadethaneler, okullar, denizler ve diğer kamu hizmet kurumları kamu mülkiyetine konu olan bazı örneklerdir.

Müslümanların su, ot ve ateşte ortak olduklarını beyan eden hadis⁸⁴ kamu mülkiyetinin delillerindedir. Hz. Peygamberin (s.a.v.) “ (kişilerin) hima (koru, mera) hakkı yoktur. Allah ve Resulü'nün hima hakkı vardır”⁸⁵ buyurması ve bizzat kendisinin ve Hz. Ömer'in savaş atı ve develeriyle zekât develerini otlatmak için sahihsiz arazilerden bir kısmını mera olarak tahsis etmesi de kamu mülkiyetinin diğer bir delilidir.⁸⁶

3. Devlet Mülkiyeti (Beytü'l-mal)

Bazı İslam hukukçuları, sahibine göre mülkiyetin üçüncü bir çeşidinin olduğunu ve buna devlet mülkiyeti denildiğini belirtmişlerdir.⁸⁷ Buna göre devlet mülkiyeti, devletin sahip olduğu arazileri, toprak mahsullerine ait depoları, su ve petrol borularını ve benzeri mallar ile yalnızca devletin tasarrufta bulunabileceği genel kaynakların mülkiyetini kapsamaktadır.⁸⁸

İslam, devlete mülkiyet hakkı tanır. Delil olarak şu ayetler getirilebilir: “Eğer Allah'a ve hakkı batıldan ayıran o günde, iki topluluğun karşılaştığı günde kulumuza indirdiğimize inanıyorsanız, bilin ki, ele geçirdiğiniz ganimetin beşte biri Allah'ın,

⁸² Hafif, a.g.e., s. 75; Baalî, a.g.e., s. 90.

⁸³ Hafif, a.g.e., s. 76.

⁸⁴ Hz. Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki “ Müslümanlar üç şeyde ortakdırlar: Su, ateş ve ot” , Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed, *Neylü'l-Evtâr*, Mısır, Matbaatu Mustafa al-Bâbî ve Evlâduh, t.y., V, 344; İbn Mâce, *Ruhûn*, 16.

⁸⁵ Buharî, *Musâkaat*, 12 ; Şevkânî, *Neylü'l- Evtâr*, a.g.e., V, 346

⁸⁶ Şevkânî, *Neylü'l-Evtâr*, a.g.e., V, 346.

⁸⁷ Baalî, a.g.e., s.85, *Muslih*, a.g.e., s.58.

⁸⁸ Bkz., Baalî, a.g.e., s. 86; *Muslih*, a.g.e., s. 68.

*Peygamber'in ve yakınlarının, yetimlerin, düşkünlerin ve yolcularındır. Allah her şeye Kadir'dir*⁸⁹“Allah'ın, fethedilen memleketler halkının mallarından Peygamberine verdikleri; Allah, Peygamber, yakınlar, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar içindir; ta ki içinizdeki zenginler arasında elden ele dolaşan bir devlet olmasın. Peygamber size ne verirse onu alın, sizi neden menederse ondan geri durun; Allah'tan sakının, doğrusu Allah'ın cezalandırması çetindir”⁹⁰ Hz. Peygamber ve daha sonraki dönemlerde sahabenin uygulamaları da, devlet mülkiyetinin hukuki dayanaklarını oluşturmaktadır.⁹¹

B. KONUSUYLA GÖRE MÜLKİYET ÇEŞİTLERİ

1. Tam Mülkiyet

Tam mülkiyet, bir şeyin hem kuru mülkiyetine (rakabesine) ve hem de menfaatine sahip olma denir. Bir malın hem çıplak mülkiyeti hem de menfaati aynı şahsın mülkünde ise, kâmil mülkiyetten bahsedilir.⁹² Buna mülk-i ayn ve menfaat denilmektedir.⁹³ Bir eşya üzerinde mümkün olan her türlü yetkiyi içeren ya da başka bir deyişle kapsamı en geniş olan mülkiyet çeşidi tam mülkiyettir. Bu tariflerden de anlaşıldığına göre, mülkiyete konu olan şey, bu sıfatı taşıdığıça, ona mâlik olan kimse de onda dilediği gibi tasarruf etme, ondan faydalanma ve onu kullanma hürriyetine mâlik oldukça, bu mülkiyet mutlak ve bir zaman kaydı ile de sınırlandırılmamıştır.⁹⁴

2. Nakıs Mülkiyet

Nakıs mülkiyet, bir şeyin sadece rakabesine, yani kuru mülkiyetine veya sadece ondan gelecek yarara, menfaate sahip olmaktır.⁹⁵ Bu mülkiyet çeşidi, ya faydalanma olmaksızın bir şeyin aynı üzerinde veya rakabesi üzerindeki mülkiyettir.

Şayet mal kirâ, âriyet, vakıf veya menfaat vasiyeti yoluyla bir başkasına devredilmişse, iki tarafta da nâkıs mülkiyet vardır. Malın sahibi aynına, kirâcı, âriyetçi,

⁸⁹ el-Enfal, 8/41.

⁹⁰ el-Haşr, 59/7.

⁹¹ Mâverdi, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habib, *el-Ahkamu's-Sultâniyye*, Kahire, Daru'l-Hadis, t.y., s. 275-276.

⁹² Ekinci, *a.g.e.*, s.12.

⁹³ Baalî, *a.g.e.*, s. 82.

⁹⁴ Bkz. Ebu Zehra, *el-Milkiyye*, s. 67.

⁹⁵ Bedrân, *a.g.e.*, s. 308; Ebu Zehra, *el-Mülkiyye*, s. 68.

vakıf veya vasiyet lehdarı da menfaatine mâliktir. Dolayısıyla her ikisinin de mülkiyeti nakıstır.⁹⁶

Nakıs mülkiyet de üç halde ortaya çıkabilir:

- i. Bir şeyin kuru mülkiyetine sahip olunması halinde,
- ii. Bir şey üzerinde şahsi intifa hakkına sahip olunması halinde,
- iii. İrtifak haklarına sahip olması halinde.⁹⁷

C. HAKKINA GÖRE MÜLKİYET ÇEŞİTLERİ

1. Müstakil Mülkiyet

Müstakil mülkiyet, belirli ve bütün halinde bir eşya üzerinde tek bir şahsa ait olan mülkiyettir. Diğer bir ifade ile malın mâliki tek bir kişi ise müstakil mülkiyet söz konusudur. Dolayısıyla Müstakil mülkiyette mâlik dilediği gibi tasarruf edebilir.⁹⁸

2. Müşterek Mülkiyet

Müşterek mülkiyet, bir eşyanın, bütününden ayrılıp müstakil hale getirilmemiş bir hissesine malik olmaktır.⁹⁹ Diğer bir ifade ile mâlikler birden fazla ise orada müşterek mülkiye söz konusudur. Müşterek mülkiyette, mâliklerin hissesi eşit olabileceği gibi, eşit olmayabilir. Müşterek mülkiyet mecburî olabilir, miras veya malların karışması gibi; ya da rızai olabilir, bir malı ortak satın almak gibi. Müşterek mülkiyette ise mâliklerin tasarrufunda hepsinin ittifakı, karşılıklı rızâsı aranır. Yani mâliklerden biri, diğerlerinin rızâsı olmaksızın müstakil hareket edemez.¹⁰⁰

⁹⁶ Ekinci, *a.g.e.*, s. 12.

⁹⁷ Bkz. Bedrân, *a.g.e.*, s.308-315.

⁹⁸ Bkz. Muslih, *a.g.e.*, s. 73; Apaydın Hacı Yunus; Türcan, Talip, vd. , *İslam Hukukuna giriş*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yay., 2010, S. 2060, s.190; Ekinci, *a.g.e.*, s. 12.

⁹⁹ Bkz. Muslih, *a.g.e.*, s. 73; Apaydın Hacı Yunus; Türcan, Talip, vd. , *İslam Hukukuna giriş*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yay., 2010, S. 2060, s. 190.

¹⁰⁰ Ekinci, *a.g.e.*, s.12.

V. KADININ MÜLK EDİNME YOLLARI

A. ÇALIŞMA

1. Çalışmanın Önemi

Allah, dünyayı insana uygun gelecek tarzda hazırlamıştır. Yemesi için çeşitli gıda maddeleri, içmesi için su, teneffüs etmesi için hava nimetlerini ortaya koymuştur. İleride ihtiyaçlarını temin için de yerin altına birçok madeni depo etmiştir. Ancak bunları yerlerinden alıp işe yarar hale getirmeyi insanın kendisine bırakmıştır. Bunun tek yolu çalışmadır.¹⁰¹

Kur'an şu ayette olduğu gibi, çalışmaya teşvik edilmiştir. *"Bilsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur. Ve çalışması da ileride görülecektir"*¹⁰²

Hız. Peygamber'de, insanları çalışmaya teşvik etmiştir, Enes b. Malik'ten rivayet edildiğine göre Ensar'dan bir adam Hız. Peygamber'e dilenmeye geldi. Bunun üzerine Peygamber şöyle buyurdu: *"Git, odun toplu ve sat. Seni on beş güne kadar görmeyeyim"*. Adam gitti odun toplayıp sattı. On beş gün sonra on dirhem biriktirmiş olarak geldi. Onun bir kısmı ile elbise, bir kısmı ile de yiyecek satın aldı. Bunun üzerine Resulullah (s.a.v) kendisine şunu söylemiştir: *"Bu senin için kıyamet gününde yüzünde dilencilik lekesi ile gelmeden hayırlıdır."*¹⁰³ Dilencilik gününde, insanın yüzünde bir leke olarak kalacağını belirten Peygamber (s.a.v.), bu sözleri ile insanların başkasından dilenmeden çalışmasını istemiştir.¹⁰⁴

Diğer yandan Hız. Peygamber (s.a.v), çalışmanın, dilencilik yapmaktan daha hayırlı olduğunu şu sözü ile vurgulamıştır: *"Allah'a yemin ederim ki, bir insanın, ip alıp sırtında odun taşınması, herhangi bir kimseye gelip de sadaka istemesinden daha hayırlıdır; istediği kimse ister versin, ister vermesin"*¹⁰⁵

¹⁰¹ Öztürk, Abdülvehhab, *İslam'da Emek ve İşçi- İşveren Münasebetleri*, İstanbul, İlmî Tartışmalar Dizisi, S.2, 1986, s. 27.

¹⁰² en-Necm, 53/ 39- 40.

¹⁰³ Ebu Davud, Zekât, 26.

¹⁰⁴ Armağan, Servet, *İslam Hukukunda Ve Özellikle Libya'da İşçi-İşveren Münasebetleri*, (26 Mart 1980'da, İ.Ü, Hukuk Fakültesinde Verdiği Konferans).

¹⁰⁵ Buharî, Musâkât, 14.

2. Kadının Çalışmasının Hürriyeti

Allah'a kulluk bakımından kadınla erkek arasında bir fark bulunmadığı gibi temel hak ve sorumluluklar açısından da kadın erkek arasında ayırım bulunmamaktadır.¹⁰⁶ İslam'da erkeğe tanınan temel hak ve hürriyetler, aynı derecede kadına da tanınmıştır. Buna göre yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme, mülkiyet ve tasarruf hakkı, meşru vasıta ve yollardan faydalanma gibi temel haklar bakımından kadınla erkek arasında herhangi bir ayırım söz konusu değildir.¹⁰⁷

İnsanın şahsiyetinin gelişmesi, huzur ve mutluluğa ermesi, büyük ölçüde istediği işte, kabiliyetlerini geliştirebileceği sahada çalışma imkân ve hürriyetine bağlıdır. İslam, kişinin herhangi bir sosyal kesim veya sınıfa mensup olduğuna bakmaksızın ona, güç ve kabiliyetine uygun her işte çalışma hürriyetini tanımıştır. Hiç kimsenin, örf-adet veya iktidara dayanarak bir işe öncelikle veya münhasıran girme imtiyazı yoktur; iş ve çalışmada tam fırsat eşitliği vardır; öncelik hakkı ehliyet ve kabiliyete bağlıdır.¹⁰⁸

İslam'da amelin saiki, yönlendiricisi ve hedefi Allah'a kulluktur, ibadettir. İslam bu ilkeyi tespit ettikten sonra erkek ve kadının hangi işlerde çalışması gerektiğini, toplum ve ailede, kadın ile erkek arasında ki iş bölümünü bağlayıcı metinlerle belirlememiş, kararı ve uygulamayı Müslümanlara; örf ve âdete, fayda ve maslahata bırakmıştır.¹⁰⁹

Kadının çalışmasından bahsederken, her meşru olan işin; ev dışında geçimini sağlayıp başkalarının yardımına muhtaç olmamak için bir iş sahibi olmak, bir iş yeri açmak, bir devlet dairesinde çalışmak, bir fabrikada çalışmak gibi çok geniş alanları kapsadığı söylenebilir.¹¹⁰

¹⁰⁶ Bkz. Sibâ'i, Mustafa, *el-Mer'etü Beyn'el-Fıkhî ve'l-Kanun*, Dimeşk, Mektabatu'l-Verâk, 1999, s. 23; Fircânî, Hayrî, *Hukuku'l-Mer'e*, y.y., t.y., s. 93.

¹⁰⁷ Bkz. Mevdûd'î Ebu'l-A'lâ, *el-Hicap*, (çev., muhammed Kâzım es-Sibâk), Dimeşk, Daru'l-Fıkr, 1964. s. 240-241; Dağcı, Şamil, *Kadınların iş hayatında ve yönetimde yer almaları*, Din işleri Yüksek Kurulu, 24.10.2002 tarihinde başkanlığında toplandı.

¹⁰⁸ Bkz. Nasîf, *a.g.e.*, s. 126; Öztürk, *a.g.e.*, s. 31.

¹⁰⁹ Karaman, Hayreddin, *İslam'da Kadın Ve Aile*, İstanbul, Ensar Neşriyat, 1994, s. 95.

¹¹⁰ Yavuz, *a.g.e.*, s.154.

3. Kadının Çalışma Hükümü

a. Klasik Dönem Âlimlerin Görüşü

Esasen İslam, kendini çocukların büyütülmesine ve eğitimine adayabilmesi için evin geçimini sağlama sorumluluğunu kadına yüklememiştir. Buna göre klasik dönem fıkıh âlimleri için kadının çalışıp çalışmayacağı, iktisadi üretime katılıp katılmayacağı gibi bir mesele söz konusu bile olmamıştır. Bununla beraber, İslam fıkıh bilginleri kadını iktisadi alandan uzaklaştıran herhangi bir şart öne sürmüş değillerdir.¹¹¹ Ancak klasik döneminde, kadının kazâ mevkiinde bulunup bulunamayacağı hakkında fakihler tarafından farklı görüşler ileri sürülmüştür.¹¹²

Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî âlimlere göre, hâkimlik ve devlet başkanlığı görevinde erkek olmak şarttır. Kadın hiç bir davada ve mahkemede hâkim olamaz.¹¹³ Bu görüşü savunanlar, kazâ mevkiinin büyük bir sorumluluk gerektirdiğini, son derece titizlik, soğukkanlılık ve tarafsızlık istediğini, kadının ise yaratılıştan bu vasıflara sahip olmadığını söylerler.¹¹⁴

Hanefî mezhebi müçtehitlere göre ise: Kadınlar, hâkim olabilirler; ancak şer'î cezalar ve cinayetler konusunda hâkimlik yapamazlar.¹¹⁵ Buna göre had ve kısas müstesna diğer davalarda kadınlar hâkim olabilir.¹¹⁶

İbn-i Cerir Taberî'nin görüşüne göre kazâ fetvaya benzeyen bir görevdir. Bu sebeple kadın bütün alanlarda hâkimlik yapabilir.¹¹⁷

b. Çağdaş Âlimlerin Görüşü

Çağımız âlimleri, kadının çalışma hayatındaki durumunun nasıl olması gerektiği konusunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir.¹¹⁸

(1) Birinci Görüş

¹¹¹ Gannuşi, *a.g.e.*, s. 92.

¹¹² Topaloğlu, *a.g.e.*, s. 261.

¹¹³ Maverdi, *el-Ahkamu's-Sultâniyye*, s. 110.

¹¹⁴ Topaloğlu, *a.g.e.*, s. 261.

¹¹⁵ Topaloğlu, *a.g.e.*, s. 261.

¹¹⁶ Maverdi, *el-Ahkamu's-Sultâniyye*, s. 110.

¹¹⁷ Maverdi, *el-Ahkamu's-Sultâniyye*, s. 110.

¹¹⁸ Savaş, Rıza, *Çalışma Hayatında Kadın (Hz. Muhammed Devri Örneği)*, İzmir, İzmir İlahiyat Fakültesi Yay. S. 2008, s. 390.

Son dönem âlimlerinden bir kısmı ailenin oluşumunda, erkek ve kadının görevlerinin belirlenmesiyle ilgili olarak kadının asli görevinin ev hanımlığı ve çocuk yetiştirmek olduğunu vurgulamaktadır.¹¹⁹

Muhammed Reşid Rıza, bu görüşe fitratı delil olarak göstermektedir: “Fitrat, kadının anne olmasını, çocuk yetiştirmesini ve ev işleriyle uğraşmasını gerektirmektedir”¹²⁰

Mustafa Sıbâî ise şöyle diyor: “Nafakası, kocanın üzerine farz olduğu sürece, kadının çalışmaya hakkı yoktur.”¹²¹ Ayrıca, ona göre “Kızların ve kadınların geçimlerini temin etmek için çalışmaları, kesinlikle doğru değildir. Onların nafakalarını babaları, kocaları veya erkek kardeşleri temin etmelidir ki, onlar da ev hanımlıklarını yapmak ve çocuk yetiştirmekle meşgul olsunlar”¹²² “Bunun bir diğer gerekçesi de şudur: Kadın, böylelikle erkeklerin kötü niyetlerinden uzak kalarak, toplumdaki temiz ve yüce konumu korunmuş olur.”¹²³

Mevdûdî de, el-Hicab adlı eserinde şunları söylemektedir: “Kadının iş için evden dışarı çıkması, yabancı erkeklerle aynı ortamda bulunması demektir. Bu da, yabancı erkeklerin onlara bakması, onlarla konuşması ve onların sesini duyması ve sonuçta fesat ve fitnenin meydana gelmesi demektir”. Ancak ihtiyaç ve zaruretten dolayı çalışan kadınlar veya onlara ihtiyaç olduğu için çalışmak zorunda kalan kadınlar bundan istisna edilmelidir. Özellikle kadın doğum alanında uzman olan doktor, ebe- hemşire, anaokulu öğretmeni ve öğretmenliğin bazı dalları, psikolog, dini ilimler alanında çalışan kadınlar gibi.¹²⁴

(2) İkinci Görüş

İkinci görüş sahiplerine göre, şu ayetlerde çalışıp kazanma, çaba sarf etme konusunda kadın ile erkek arasında herhangi bir ayırım gözetilmemiştir : “*Erkek veya kadın, mümin olarak kim iyi amel işlerse, onu mutlaka güzel bir hayat ile yaşatırız*”¹²⁵

¹¹⁹ Sarraf, Şeyma, *İslami Açıdan Kadınların Çalışması*, Lübnan, Minber ‘ul- Hivar Degisi, S. 15, 1989.

¹²⁰ Rıza, Muhammed Reşid, *a.g.e.*, s. 37.

¹²¹ Sıbâ’î, *a.g.e.*, s. 153.

¹²² Sıbâ’î, *a.g.e.*, s. 147.

¹²³ Sıbâ’î, *a.g.e.*, s. 171.

¹²⁴ Bkz. Sıbâ’î, *a.g.e.*, s. 137; Zeydan Abdulkarim, *el-Mufassel Fî Ahkâmi’l-Mer’eti’l-Muslime Ve’l-Beyti’l-Muslim Fî ş-Şeriati’l-İslamiyye*, Beyrut, Müessesetü’r-Risale, 1993, IV, 267-268.

¹²⁵ en-Nahl, 16/97.

“De ki: (Yapacağınızı) yapın! Amelinizi Allah da Resulü de müminler de görecekler”¹²⁶.
“...Birbirinizden meydana gelen sizlerden, erkek olsun, kadın olsun, iş yapanın işini boşa çıkarmam”¹²⁷ Bu ve benzer ayetlerden, kadının çalışma hakkına sahip olduğu, çalışıp kazandığı malın kendine ait olduğu anlaşılmaktadır.¹²⁸

İslam, cahiliye döneminde uygulanan bazı işleri kabul etti, bazısında düzeltmeler yaptı, bazısının hükmünü ortadan kaldırdı ve yeni kurulan İslam toplumunun yaşamını güzelleştirmek için bazı yeni kanunlar koydu. İslam, kadının çalışması konusunda, cahiliye dönemindeki durumunu kabul etti. Yani, kadının çalışmasına izin verdi. Çünkü din, erkeğin çalışma hakkını kesin ve kaçınılmaz bir şekilde kabul ettiği gibi, kadının da böyle bir hakkı olduğu görüşündeydi.¹²⁹ Nitekim Resulullah (s.a.v.) döneminde kadınların ticaret, alış-veriş ve hemşirelik gibi görevler yaptıklarına dair rivayetler bulunmaktadır.

Hz. Esmâ (r.a) ile ilgili hadisin bir rivayetinde, Hz. Esmâ (r.a) babası Hz. Ebu Bekir’in (r.a) kendisine hediye ettiği cariye evinin gölgesinde ticaretle uğraşan bir adama satmıştır. Hatta kocası Hz. Zübeyr, cariyenin parasını kendisine bağışlamasını istemiş ancak Hz. Esmâ tasadduk ettiğini söylemiştir¹³⁰

Müslüman kadınların “Kaynuka Çarşısına” ticaret yapmak için gittiklerini gösteren rivayetler vardır. Bunlardan İbn Hişam’a aittir. “ Abdullah b. Cafer b. el-Misver b. Mahreme, Ebû Avn’in şöyle dediğini anlattı: Bir arap kadın, kendisine ait bir celep getirip Benu Kaynuka çarşısında sattı. O esnada bir kuyumcudâ bulunuyordu yüzünü açmasını istediler, fakat o, bunu kabul etmedi. Kuyumcu da kadından habersiz elbisesinin kenarını sırtına iliştiirdiği için kadın, oturduğu yerden kalkınca avret yerleri açıldı. Oradakiler gülmeye başlayınca kadın bağırdı. Bir müslüman erkek, kuyuncuya saldırdı ve onu öldürdü. Kuyumcu yahudi olduğu için yahudiler de, o müslümanı öldürdüler...”¹³¹

Ticaretle aktif olarak uğraştığı anlaşılan Kayle el-Enmâriyye, alış-veriş konusunda Hz. Peygamberle yaptığı bir görüşmeyi şöyle anlatmaktadır: "Rasûlullah

¹²⁶ et-Tevbe, 9/105.

¹²⁷ el-İmran, 3/195.

¹²⁸ Yavuz, a.g.e., s. 153-154.

¹²⁹ Nakleden: Sarraf, a.g.m., Sabbağ, Leyla, *el-Mer’etü Fi’t-Tarih’il-Arabi, Şam, 1975, s. 121.,122.*

¹³⁰ Müslim, Selam, 14.

¹³¹ İbn Hişâm, Abdu’l-Malik b. Hişâm b. Ayûp el-Humeyrî el-Maâfirî, *es-Sîre en-Nebeviyye, 2 . B., Mısır, Matbaatu’l-Mustafa al-Bâbî Ve Evlâduh, 1955, II, 48.*

(s.a.v.) umrelerinden birinde, ihramdan çıkmak için el-Merve'ye geldi. Bastonuma dayanarak onun yanına gelip oturdum ve şöyle dedim; Ya Rasûlallah ben, alış-veriş yapan bir kadıyım. Bir malı almak istediğim zaman, almayı düşündüğüm fiyatın altında bir fiyat vererek müşteri olurum, sonra almayı düşündüğüm fiyata kadar yavaş yavaş fiyatı artırırım. Bir malı satmak istediğim zaman ise, o mala, satmayı düşündüğüm fiyatın üzerinde bir fiyat isterim, sonra düşündüğüm fiyata ininceye kadar fiyatı indiririm. Bunun üzerine, Resûlullah bana şöyle dedi: *Ey Kayle, böyle yapma, bir şey alacağın zaman, satıcı versin veya vermesin, düşündüğün fiyatı vererek müşteri ol. Bir malı, satacağın zaman da, satılsın veya satılmasın, satmayı düşündüğün fiyatı iste*¹³²

Savaşlarda da kadınların, önemli sağlık hizmetlerinde buldukları bilinmektedir, İslam'da ilk hemşire Ensar'dan Hz. Rûfeyde (r.a)'dır. Hendek harbinde Sa'd b. Muaz yaralandı. Resulullah (s.a.v) onu Rûfeyde'nin çadırına götürmelerini söyledi. Sahabelerde savaşta yaralananları onun çadırına getiriyorlar, o da onları tedavi ediyordu. Resulullah (s.a.v) de zaman zaman uğrayıp onların halini hatırını soruyordu.¹³³

Bu ve benzer haberler gösteriyor ki, Resulullah (s.a.v.) döneminde kadınlar, çeşitli iş ve hizmetlerle meşgul olmuşlardır.¹³⁴ Bununla birlikte, "İslam kadının çalışmasını mutlaka olarak yasaklamamış olmakla beraber, her münasebette ona görev yeri olarak evinin ve çocuklarının tavsiye edildiği, dışarı işlerinin erkeğe yüklendiği, bir genel tutum olarak açıkça görülür".¹³⁵

4. Kadının Çalışma Şartları

a. Meşru Ve Fıtratına Uygun Bir İşte Çalışması

Öncelikle kadının çalıştığı iş, İslami esaslara aykırı olmamalıdır. Erkeğin çalışması haram olan bir takım işler vardır ki, bunlarda kadının çalışması da caiz değildir. Bu arada kadının kadınlık vasfını teşhir ederek çalışması, helal olmaz.¹³⁶

¹³² İbn Esîr, Ebu'l-Hassen Ali, b. Ebî'l-Karem, Muhammed b. Muhammed eş-Şeybâbanî el-Cazrî, *Usud'l-Gâbe*, y.y., Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye,1994, VII, 238; Savaş, Rıza, *a.g.e.*, s. 392.

¹³³ Baktır, Mustafa, *Sosyal Hayatta Kadın*, Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi, S.22, İstanbul, Ensar Neşriyat, 2005, s.133;Savaş, Rıza, *Hz. Muhammed Devrinde Kadın*, İstanbul, Gelenek Yay., 2004, s. 191.

¹³⁴ Hubeyşi, Muhammed b. Abdürrahman, *el-Bereke fi fadli's-Sa'yi ve 'l-Hareke*, y.y., 1972, s. 55.

¹³⁵ Beşer Faruk, *Kadının Çalışması Ve Sosyal Güvenliği*, İstanbul, Bilge yay., 2003, s. 87.

¹³⁶ Baktır, *a.g.e.*, s. 142.

Kadının çalışabileceği işin çeşidine ve hususiyetine gelince, bilindiği gibi, kadın erkek gibi değildir. Çünkü fizyolojik olarak daha zayıf olarak yaratılmıştır. Erkeğin yaptığı her işi ona uygun gelemeyebilir. Dolayısıyla erkekle kadın arasında kendiliğinden bir iş bölümü ortaya çıkmış olabilir.¹³⁷ Doktor (özellikle kadın doğum alanı) ebe-hemşire, anaokulu öğretmeni ve öğretmenliğin bazı dalları, psikolog, dini ilimler gibi alanlarda çalışma kadına daha uygun bir şekilde gelir.

b. Kocasından Veya Velisinden İzin Alınması

Meşru bir sebep olmadığı halde, kadının kocasından izin almadan evinden çıkması, nüşuz kabilindedir. Kocasına karşı itaatsizlik eden kadının nafakası kocasından sakıt olur.¹³⁸ Dolayısıyla kadın çalışmak için kocasından veya velisinden izin almalıdır.¹³⁹ Nafaka ve ihtiyacı kocası tarafından karşılandığı müddetçe, kadın ondan izinsiz evinden çıkıp çalışamaz.¹⁴⁰ Çünkü İslam hukukunda “*Allah'ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılması sebebiyle ve mallarından harcama yaptıkları için erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur*”¹⁴¹ mealindeki ayete göre ailenin reisi kocadır. Erkeğin reis ve yöneticilik hakkı, kadına evinden çıkma konusunda izin verip vermemesini de kapsar.¹⁴²

c. Tesettüre Riayet Edilmesi

Kadın, çalışma esnasında örtülmesi gereken yerlerini mahremi olmayan yabancılara karşı örtmeli ve onlardan sakınmak için hususi bir gayret göstermelidir.¹⁴³ “*Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve müminlerin kadınlarına (bir ihtiyaç için dışarı çıktıkları zaman) dış örtülerini üstlerine almalarını söyle. Onların tanınması ve incitilmemesi için en elverişli olan budur. Allah bağışlayandır, esirgeyendir*” *Peygamber'in hanımlarından bir şey istediğiniz zaman perde arkasından isteyin*”¹⁴⁴ mealindeki ayet Müslüman kadınların örtünmelerini emrediyor.¹⁴⁵

¹³⁷ Baktır, *a.g.e.*, s. 142.

¹³⁸ İbn Âbidin, Muhammed Emin b.Ömer, *Reddu'l-Muhtârale' d-Dürril-Muhtâr*, 2. B., Beyrut, Daru'l-Fikr, 1992, III, 576-777; İbn Cüzey, Ebu Kasim b. Ahmed, *el-Kavâninü'l-Fikhiyye*, y.y., t.y., s. 364.

¹³⁹ Bkz. Zeydan, *el-Mufassel*, IV, 273.

¹⁴⁰ Baktır, *a.g.e.*, s. 141.

¹⁴¹ en-Nisa,4/34.

¹⁴² Faruk, *a.g.e.*, s. 97.

¹⁴³ Baktır, *a.g.e.*, s. 138.

¹⁴⁴ el-Ahzab, 33/59.

¹⁴⁵ Bkz., Kurtubî, *a.g.e.*, XIV, 243.

Diğer ayette kadınların örtünmesi konusunda şöyle buyrulur: “*Mümin kadınlara da söyle: Gözlerini (harama bakmaktan) korusunlar; namus ve iffetlerini esirgesinler. Görünen kısımları müstesna olmak üzere, zinetlerini teşhir etmesinler. Başörtülerini, yakalarının üzerine (kadar) örtsünler*”¹⁴⁶ mealindeki ayet kadınlara yabancı erkekler karşısında ziynetlerini göstermemelerini emretmektedir. Buna sebep fitneye düşmekten ve düşürmekten sakınmaktır.¹⁴⁷

d. İhtilat Ve Halvetten Kaçınması:

İslam’da birbirinin mahremi olmayan kadın ve erkeklerin kimsenin bulunmadığı bir yerde yalnız başlarına kimsenin kendilerinden izin almadan giremeyeceği yerde baş başa kalmalarına müsaade edilmemiştir.¹⁴⁸ Hz. Peygamber (s.a.v.) “*Hiçbiriniz yanında mahremi olmaksızın bir kadınla yalnız kalmasın*”¹⁴⁹ gibi ifadelerle, kadının erkekle halvet halinde kalmasını yasaklamıştır.¹⁵⁰

Bir kadının yabancı bir erkeğin evinde veya iş yerinde çalışması İslam’ın emrettiği şekilde olursa, yani bir kaç kadın ile birlikte veya açık bir yerde çalışırsa bir beis yoktur. Ancak kapalı bir yerde yalnız olarak yabancı bir erkekle birlikte kalacak olursa halvet olacağından haramdır.¹⁵¹

Aynı zamanda, İslam yabancı kadın ve erkek ihtilatına, onların ölçüsüz bir şekilde birbirleriyle olmalarına müsaade etmemiştir. Kadın ve erkek ihtilatı önlemek için Hz. Peygamber, kadınları camide cemaatle namaz kılmaktan ve Cuma namazından muaf tutmuştur. “*Kadınların en hayırlı meşitleri evleridir*”¹⁵² ifadesiyle onlar için evde namaz kılmanın camide kılmaktan daha faziletli olduğunu bildirmiştir.¹⁵³ Ancak çalışan kadınlar, iş gereği, işin zarûrî kıldığı ölçüler içinde erkeklerle beraber ve yan yana olabilirler. Ancak zaruret sınırını aşmamalı ve ihtilat çerçevesine girmemelidir.¹⁵⁴

¹⁴⁶ en-Nur/31.

¹⁴⁷ Bkz., Kurtubî, *a.g.e.*, XII, 228.

¹⁴⁸ Baktır, *a.g.e.*, s.139.

¹⁴⁹ Buharî, Nikah, 110.

¹⁵⁰ Beşer, *a.g.e.*, s. 99

¹⁵¹ Bkz. Ceziri, Abdurrahman, *Dört Mezhebe Göre İslam Fıkhı*, 2. B., Beyrut, Daru’l-Kutubu’l-İlmiyye, 2003, III, 112.

¹⁵² İbn Hanbel, Ahmed, el-Müsned, (thk. Ahmed Abdul-Karim) y.y, Daru’l-Minhâc, 2008, XII, 6558.

¹⁵³ Bkz. el- Umarî, İsa Salih, *A’mal’-Mer’eti’l- Kesbiyye ve Ahkamuhâ fi’l- Fikhi’l- İslamî*, Jordan, Arab Law İfo yay., 2005, s. 49.

¹⁵⁴ Karaman, *İslam’da Kadın Ve Aile*, s. 99.

B. MEHİR

1. Mehrin Anlamı

“Sadâk” veya “sıdâk” lügatte evlenen kadının mehri manasına gelir.¹⁵⁵ Tekil olan bu kelimenin çoğulu ise “suduk” veya “esdika”dır.¹⁵⁶ Aynı anlamda olmak üzere fariza, nihle, ecr, mehr, gibi pek çok kelime kullanılmıştır.¹⁵⁷

Mehir, kadının, evlilik akdi ile kocasından almaya hak kazandığı bir maldır. Erkek, karısı bağışlamadığı sürece er veya geç bunu ödemek zorundadır. Mehir kadına verilen değer maddi sembolüdür. Mehir olarak verilen mal, kadının bedeli veya ondan istifade imkânının karşılığı değil, bir ömür boyu beraber yaşama arzusunun sembolik alameti veya Allah’tan kadına bir hediye bir bağıştır. “İslam Hukukunda, kadını hem evliliğe ısındırmak, hem de ona belli bir mali güç kazandırmak düşüncesiyle mehrin vacip kılındığını söylemek mümkündür. Özellikle kocanın tek taraflı irade beyanı ile boşanma yetkesini kötüye kullanması durumunda kadın, böyle bir mali imkâna fazlasıyla ihtiyaç duyacaktır. Bu bakımdan mehir, kadının evlilik statü, toplumsal değeri ve hakları açısından önem arz etmektedir.”¹⁵⁸

2. Kadının Mehir Hakkı

Mehir, kadınlara İslam’ın tanıdığı en önemli haklardan birisidir.¹⁵⁹ Mehir, evlilik akdiyle koca tarafından kadına mutlak surette verilmesi gereken para, eşya, mâl ya da menfaat türü bir bedeldir. Mehir, kadınlar için daha çok sosyal ve ekonomik bir güvence niteliği taşımaktadır.¹⁶⁰ Mehir, evlenecek olan kadının hakkıdır. Dolayısıyla mehir kadının kendisine verilmekte ve onun için şahsına ait bir birikim olmaktadır. Hiçbir baba veya akraba kızının rızası olmadan, mehri üzerinde tasarruf edemez.¹⁶¹

¹⁵⁵ İbn Manzûr, *a.g.e.*, V, 184.

¹⁵⁶ Feyyûmî, Ahmed b. Muhammed b. Ali, *el-Misbâhu'l-Münir*, Beyrut, el-Maktabatu'l-İlmiyye, t.y., I, 335; Komisyon, *el-Mu'cemü'l-Vesit*, *a.g.e.*, s. 511.

¹⁵⁷ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslamî ve Edilletühü*, VII, 251.

¹⁵⁸ Acar, H. İbrahim, *Ana Hatlarıyla İslam Aile Hukuku*, Bursa, Emin yay., 2014, s. 164.

¹⁵⁹ Ebu Zehrâ, Muhammed, *el-Ehvâl's-Şehsiyye*, 2. B., Mısır, Daru'l-Fikri'l-Arabi, t.y., s. 169.

¹⁶⁰ Bkz. Nasif, *a.g.e.*, s. 329.

¹⁶¹ Seyyid, Sabik, *Fıkhü's-Sünne*, 2. B., Beyrut, Daru'l-Kitabi'l-Arabî, 1977, II, 155; Tırpan, Mehmet, *Medeniyetlerde Kadın*, Gaziantep, Ahid Ajans Matbaacılık, 2002, s.105.

3. Meşruiyeti

Mehrin meşruiyeti Kur'an, Sünnet ve İcmâ ile sabittir.¹⁶²

a. Kur'an'dan Deliller

Kur'an'da şöyle buyrulur: *“Kadınlara mehirlerini cömertçe verin, eğer ondan gönül hoşluğu ile size bir şey bağışarlarsa onu afiyetle yiyin”*¹⁶³; *“Evli kadınlarla evlenmeniz de haram kılındı. Maliki bulunduğunuz cariyeler müstesna, bunlar, Allah'ın üzerinize farz kıldığı hükümlerdir. Bunlardan başkasını, zinadan kaçınıp, iffetli olarak, mallarınızla istemeniz size helal kılındı. Onlardan faydalandığınıza mukabil, kararlaştırılmış olan mehirlerini verin; kararlaştırıldan başka, karşılıklı hoşnud olduğunuz hususda size bir sorumluluk yoktur. Allah Bilen'dir, Hakim'dir”*¹⁶⁴; *“Eğer onlara mehir biçer de el sürmeden onları boşarsanız, kendileri veya nikah akdi elinde olan erkeğin bağışlaması hali müstesna biçtiğinizin yarısını verin”*¹⁶⁵; *“Bir eşin yerine başka bir eşi almak isterseniz, birincisine bir yük altın vermiş olsanız bile ondan bir şey almayın”*¹⁶⁶

Bu ayetler kadına mehir verilmesinin vacip olduğuna ve kadının haklardan birisi olduğuna delalet etmektedir.¹⁶⁷

b. Sünnetten Deliller

Mehrin meşruiyetine sünnetten delil olarak şu hadisler zikredilebilir.

Hz. Peygamber (s.a.v.) evliliklerde mehrin mutlaka verilmesini emretmiştir. Hatta bir defasında evlenmek isteyen bir sahabeye, kadına mehir olarak verecek hiçbir şeyi bulmayınca *“Araştır velev demirden bir yüzük olsun bul getir”* demiştir.¹⁶⁸ Hz. Peygamber (s.a.v.) bu sözyle adama mehir verebilmesi için araştırma yapmasını emretmektedir. Emir ise vucup ifade eder. Hz. Peygamber (s.a.v.) fakir sahabenin bu sıkıntılı durumuna rağmen mehre gerek olmadığı, mehirsiz de evlenebileceği yönünde

¹⁶² İbn Kudâme, *a.g.e.*, VII, 209.

¹⁶³ en-Nisa, 4/4.

¹⁶⁴ en-Nisa, 4/24.

¹⁶⁵ el-Bakara, 1/237.

¹⁶⁶ en-Nisa, 4/20.

¹⁶⁷ Zuhaylî, Vehbe, *et-Tefsîrû'l-Münir Fi'l-Akâda ve's-Şerîa ve'l-Menhac*, 2.B., Dimeşk Daru'l-Fikri'l-Muâsir, 1418, IV, 240; Kutub, Seyyid, *Fî Zilâli'l-Kur'an*, 1 7. B., Beyrut, Daru's-Şurûk, 1412/ 1991, I, 585.

¹⁶⁸ Buharî, Nikâh, 41,

bir söz söylememiştir. Mehir olabilecek bir şeyin temin edilebilmesi için gayret göstermiştir. Bu da nehrin vacip olduğuna delalet etmektedir.¹⁶⁹

Sahabeden Abdurrahmân İbn Avf Resûlullah (s.a.v.)’e gelerek evlendiğini haber verince Resulullah (s.a.v.) “*Mehir olarak ne verdin?*” diye sormuştur. O’da bir nevat altın verdiğini ifade edince “*Allah (evliliği) sana mübârek etsin, ancak bir koyunla da olsa bir ziyâfet ver!*” buyurmuştur.¹⁷⁰ Abdurrahman Cezirî yayınladığı bir makalesinde bu hadisi aktardıktan sonra konuyla ilgili olarak şunları söylemektedir: “Hadistan anlaşılan şudur ki, Abdurrahman b. Avf Rasullah (s.a.v.)’e evlendiğini söyleyince ona mehri sordu. Çünkü mehir kadına verilmek üzere erkek için vacip kılınmıştır...”¹⁷¹

c. İcmâ Delili

Hz. Peygamber (s.a.v), yapmış olduğu bütün evliliklerinde hanımlarına mehir vermiştir. Şayet mehir vermek vacip olmasaydı ömründe bir defa da olsa en azından mehir vermenin vacip olmadığını göstermek için terk ederdi. Bu bakımdan zikredilen deliller ve Resulullah’ın mehirsiz evlilik yapmaması, onun vacip olduğunun delildir.¹⁷² Sahabe döneminden günümüze kadar bütün âlimler mehrin kocaya vacip olduğunda icma etmişlerdir.¹⁷³

4. Miktarı

Mehrin en azının ne kadar olması gerektiği hususunda müçtehitler farklı görüşler ileri sürmüşlerdir.

Hanefî mezhebine göre mehir olarak verilebilecek en düşük miktar, on (10) dirhem gümüştür. Bu miktardan aşağı mehir tespit edilemez.¹⁷⁴ Hanefilerin delili “*On dirhemden az mehir yoktur*”¹⁷⁵ hadisidir. Ayrıca hırsızlık nisap miktarına da kıyas yapılmıştır.¹⁷⁶ Onlara göre hırsızın elininin kesilebilmesi için çaldığı malın değerinin en

¹⁶⁹ Acar, *a.g.e.*, s. 168-169.

¹⁷⁰ Muslim, Nikâh, 13; Buharî, Nikâh, 50;

¹⁷¹ Şirin, Şükrü, *İslam Hukukunda Mehir* (Yüksek lisans Tezi) Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997, s.18, Abdurrahman Ceziri, “el-Mahr” Mecelletü-Ezhar, Cilt 8, S. 6-7, s. 394- 400, Kahire, 1937.

¹⁷² Acar, *a.g.e.*, s. 169.

¹⁷³ İbn Kudâme, *a.g.e.*, VII, 209.

¹⁷⁴ Kâsânî, *a.g.e.*, II, 275; İbn Âbidin, *a.g.e.*, III, 101.

¹⁷⁵ Dârekutnî, Nikah, IV, 358.

¹⁷⁶ Zeylaî, Fahrüddin, Osman b. Ali, *Tebyînu’l-Hakâik Şerhu Kenzi’d-Dakâik*, Mısır, el-Matbaatü’l-Kubrâ’L-Emiriyye, 1313, II, 136.

az on dirhem olması gerekmektedir. Zira bir şeyin değerli bir mal kabul edilebilmesi için en az bu miktarda olması gerekmektedir. Mehir de, madem kadının değerini göstermek için meşru kılınmıştır, o zaman önemli ve kıymeti olan bir miktar tespit edilmelidir.¹⁷⁷ On dirhem Hz. Peygamber devrinde, 4.25 gram altın veya iki koyun değerine tekabül etmekteydi.¹⁷⁸ Günümüzde ise bu miktarların değerleri ülkeden ülkeye göre değişmektedir.

Malikî mezhebine göre de mehrin en az miktarı çeyrek dinar altın veya üç dirhem gümüşdür.¹⁷⁹ Malikler de Hanefiler gibi hırsızlığın nisabına miktarına kıyas yapmışlardır. Ancak farklı miktarların ortaya çıkması, hırsızlık sebebi ile elin kesilebilmesi için çalınan malın değerinin farklı takdir edilmesinden kaynaklanmaktadır.¹⁸⁰ Hanefilerde hırsızlıkta nisap miktarı on dirhem iken Malikilere göre çeyrek dinar veya üç dirhemdir.¹⁸¹ Üç dirhem gümüş = 8.937 gram gümüşdür; çeyrek dinar altın = 1,0625 gram altındır.¹⁸² Miktarların değerleri ise ülkeden ülkeye göre değişmektedir.

Şafiî ve Hanbelî mezheplere göre mehrin en alt miktarı bulunmamaktadır. Bu mezheplere göre mal olan her şey mehir olarak verilebilir.¹⁸³ Bu mezheplerin delilleri ise şöyledir: *“Bunlardan başkasını, zinadan kaçınıp, iffetli olarak, mallarınızla istemeniz size helal kılındı”*¹⁸⁴ ayet mealindeki mehrin miktarı belirlenmemiştir. O yüzden mutlak hükümle amel edilir.¹⁸⁵ Ayrıca Hz. Peygamber evlenmek isteyen adama *“Araştır velev demirden bir yüzük olsun bul getir”*¹⁸⁶ şeklindeki sözü mehrin en azı için belli bir miktar bulunmadığını göstermektedir. Şayet belli bir sınır olsaydı Peygamber onu beyan ederdi. Çünkü gerekli olan bir hükmü ihtiyaç vaktinden daha sonraya bırakmak caiz değildir.¹⁸⁷

¹⁷⁷ Bkz. Şirin, *a.g.e.*, s. 32.

¹⁷⁸ Acar, *a.g.e.*, s. 177-178.

¹⁷⁹ İbn Rüşd, *a.g.e.*, III, 45; Sâvî, Ebu'l-Abâs Ahmed b. Muhammed, *Bulgatü's-Sâlik Liakrebi'l-Masâlik (Hâşiyat's-Sâvialâ's- Şarhi's-Sagîr)*, y.y., Daru'l-Maarif, t.y, II, 428.

¹⁸⁰ Acar, *a.g.e.*, s. 178.

¹⁸¹ İbn Rüşd, *a.g.e.*, III, 47.

¹⁸² Bkz. Kilacî, Muhammed Ravâs; Kanîbî, Hamid Sadik, Mu'cem Lugatî'l-Fukahâ, 2.B., y.y., Daru'n-Nafâis, 1988, s. 208.

¹⁸³ İbn Kudâme, *a.g.e.*, VII, 210.

¹⁸⁴ en-Nisa, 4/24.

¹⁸⁵ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslamî Ve Edilletühü*, VII, 257.

¹⁸⁶ Buharî, Nikâh, 41.

¹⁸⁷ Acar, *a.g.e.*, s. 178.

İslam hukukçuları mehrin üst sınırının olmadığı üzerinde ittifak etmişlerdir.¹⁸⁸ Çünkü mehrin belli bir düzeyde sınırlanmasına dâir şerîatta bir delil bulunmamaktadır. Bu hususa delalet eden ayette şöyle buyrulmaktadır: “*Bir eşin yerine başka bir eş almak isterseniz, birincisine bir yük altın vermiş olsanız bile ondan bir şey almayın*”¹⁸⁹

Mehrin bir üst sınırının olmadığı konusunda diğer bir delil de şudur: Hz. Ömer mehirleri 400 dirhem ile sınırlamak istediğinde, Kureyşli bir kadın az önce kaydedilen Nisa süresi 20. ayette dikkatleri çekmişti. Hz. Ömer de bundan vazgeçmiştir. Ve bunun üzerine şöyle demiştir “*bir kadın isabet etti ve bir erkek yanıldı.*” Diğer bir rivayete göre, Bunun üzerine Hz. Ömer şöyle dedi ki “*Allah’ım beni affet! Bütün insanlar ömer’den daha iyi biliyor*”. Sonra minber çıkarak ilan etti: “*Ey insanlar!*” kadınların mehirlerini dört yüz dirhemden fazla vermenizi yasaklamıştım. Kim isterse malından dilediği kadar versin”¹⁹⁰

C. NAFKA

1. Nafakanın Anlamı

Arap dili’nde “enfaka” fiilinin masdarı olan “infak”tan gelen bir isim olan nafaka lügatte “yenecek yemek, katık, maişet ve diğer zaruri ihtiyaçların karşılanması amacıyla şahsın kendisi ve aile fertleri için harcadığı”¹⁹¹ her şeydir.

Bir İslâm hukuk terimi olarak nafaka; geçimini üstlendiğine yiyecek, giyecek ve mesken teminidir.¹⁹² İmam Muhammed eş-Şeybânî, “Nafaka nedir”? Sorusuna şöyle cevap vermiştir: “Nafaka, iaşe ve giyim eşyası ile sükna (mesken) hakkıdır.”¹⁹³ Örfen nafaka, yiyecek ve içecekleri, giyecek mesken, ev eşyası, su, aydınlatma, temizlik aleti ile hizmetçi vb. ücretleri kapsar.¹⁹⁴

¹⁸⁸ İbn Rüşd, *a.g.e.*, III, 54.

¹⁸⁹ en-Nisa, 4/20.

¹⁹⁰ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslamî Ve Edilletühü*, VII, 255-256; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I, 283.

¹⁹¹ İbn Manzur, *a.g.e.*, X, 357-358; Firuzabâdî, *a.g.e.*, s. 926; Cevherî, *a.g.e.*, IV, 1560.

¹⁹² İbn Âbidin, *a.g.e.*, III, 572.

¹⁹³ İbn Nüceym, Zeynüddin b. İbrahim b. Muhammed, *el-Bahru'r-Râik Şerhu Kenzi'd-Dekâik*, 2 . B., y.y., Daru'l-Kitabi'l-İslamî, t.y., IV, 188.

¹⁹⁴ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslamî Ve Edilletühü*, VII, 765.

2. Kadının Nafaka Alma Hakkı ve Meşruiyeti

Kadın, hem evliliğin devamı süresince hem de boşanma durumunda kocasından nafaka alma hakkına sahiptir.¹⁹⁵ Kadının nafakası evlenmeden önce babasına, evlendikten sonra kocasına ve çocuk sahibi olduğu zaman da onlara aittir.¹⁹⁶

a. Zevce Olarak Kadının Nafakasının Meşruiyeti

Evlilik nafakanın vâcip oluşu Kur'ân, Sünnet, icmâ ve akıl delillerine dayanır.

(1) Kur'an'dan Deliller

Kur'an'da şöyle buyrulmaktadır “Eğer kocalar barışmak isterlerse, bu durumda boşadıkları kadınları geri almaya daha fazla hak sahibidirler. Erkeklerin kadınlar üzerindeki hakları gibi, kadınların da erkekler üzerinde belli hakları vardır. Ancak erkekler, kadınlara göre bir derece üstünlüğe sahiptirler Allah azizdir, hakimdir.”¹⁹⁷ Bu ayette, erkeğin, kadına mehir ödemek, mesken temin etmekle, giyim, yiyecek, içecek, tedavi ve buna benzer masrafları karşılamakla yükümlü olduğu anlaşılmaktadır.¹⁹⁸

Diğer ayetlerde de şöyle buyrulmaktadır “Anneler çocuklarını, emzirmeyi tamamlamak isteyen baba için, tam iki sene emzirirler. Anaların yiyecek ve giyeceğini uygun bir şekilde sağlamak çocuk kendisinin olan babaya borçtur. Herkese ancak gücü nispetinde teklifte bulunulur”¹⁹⁹; “Kadınlara el sürmeden ve mehirlerini biçmeden onları boşarsanız size sorumluluk yoktur. Onları zengin kendi çapına, fakir kendi çapına uygun bir şekilde faydalandırın. Bu iyi davrananların şanına yakışır bir borçtur”²⁰⁰; “Onları gücünüz ölçüsünde oturduğunuz yerin bir bölümünde oturtun, onları sıkıştırıp (gitmelerini sağlamak için) kendilerine zarar vermeye kalkışmayın. Eğer hamile iseler, doğum yapıncaya kadar nafakalarını verin. Sizin için çocuğu emzirirlerse onlara ücretlerini verin, aranızda uygun bir şekilde anlaşın. Eğer anlaşamazsanız çocuğu, başka bir kadın emzirecektir”²⁰¹; “İmkânı geniş olan, nafakayı

¹⁹⁵ Yavuz, a.g.e., s. 121.

¹⁹⁶ Bkz. Nasif, a.g.e., s. 220.

¹⁹⁷ el-Bakara, 2/228.

¹⁹⁸ Zuhaylî, et-Tefsîrû'l-Münir, II, 329.

¹⁹⁹ el-Bakara, 2/233.

²⁰⁰ el-Bakara, 2/236.

²⁰¹ et-Talak, 65/6.

imkanlarına göre versin; rızkı daralmış bulunan da Allah'ın kendisine verdiği kadarından nafaka ödesin"²⁰²

Bu ayetlerde de kocanın eşine gücü ve takatine göre nafaka vermesi emredilmektedir. Koca zengin ise zenginliğine göre, fakir ise fakirliğine göre nafakayı temin eder.²⁰³

(1) Sünnetten Deliller

Hz. Peygamber (s.a.v) veda hutbesi'nde kadınlarla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: *"Kadınlar hakkında Allah'tan korkunuz. Çünkü siz, onları Allah'ın emaniyle aldınız ve onları Allah'ın kelimesiyle kendinize helal kıldınız. Döşeklerinize sevmeyeceğiniz bir kimseyi ayak bastırmamaları sizin onlar üzerindeki hakkınızdır. Bunu yaparlarsa, onlara zarar vermemek şartıyla dövün. Onların sizin üzerindeki hakkı da, yiyeceklerini ve giyeceklerini ma'ruf şekilde vermenizdir.."*²⁰⁴

Bu konuda diğer bir rivayet şöyledir, Hişam şöyle demiştir: Bana babam Aişe (r.a.)'den şöyle haber verdi: Ebu Sufyan'ın karısı Hind: Ya Resulullah! Şüphesiz, Ebu Süfyan cimri bir adamdır. Bana ve çocuğuma yetecek nafakayı vermiyor. Ancak ben o bilmeden, onun malından almışım, dedi. Rasûlullah (s.a.v.) bunun üzerine, *"Sen onun malından örfe göre sana ve çocuklarına yetecek miktarı al"* buyurdu.²⁰⁵

(2) İcmâ Delili

İslam hukukçuları sahih bir nikâhla evlenilen kadına, Müslüman olsun, gayri Müslüman olsun, koca tarafından nafaka temin edebilmesinin vacip olduğu konusunda görüş birliği içindedirler.²⁰⁶

(3) Akıl Delili

Kadın evlilik akdiyle erkekle aynı ortamı, meskeni paylaşmak için alıkonulmakta, bu durum da erkek için birçok faydalar sağlamaktadır. Kadın artık bu evlilikten sonra evlenmeden önceki hayatına nazaran hareket alanı kısıtlanmakta,

²⁰² et-Talak, 65/7.

²⁰³ Zuhaylî, *et-Tefsîrû'l-Münir*, II, 291.

²⁰⁴ Müslim, Hacc, 19; Ebu Davud, Menasik, 56.

²⁰⁵ Buharî, Nafakat, 8.

²⁰⁶ Kâsânî, *a.g.e.*, IV, 15; İbn Nüceym, *a.g.e.*, V, 188; İbn Rüşd, *a.g.e.*, III, 77; Nevevî, Ebu Zekeriyâ, Muhyiddin, Yahya b. Şeref, *Revzatü't-Tâlbîn ve Umdatü'l-Muhtîn*, (thk, Zuhayr eş-Şâvîş), 2. B., Beyrut, el-Maktabu'l-İslamî, 1991, IX, 40; Buhûrî, *a.g.e.*, V, 460; İbn Hazm, Ebu Muhammed Ali b. Ahmed el-Endülüsî, *el-Muhallâ bi'l-Asar*, Beyrut, Daru'l-Fikr, t.y., IX, 249.

kendisinden aile için bir takım beklentiler olmaktadır. Bu durumda İslam hukukçuları konuya şöyle bir yaklaşım geliştirmişlerdir. Devlet istihdam ettiği kişilere belli süreler içinde, bu kişilerin hareket ve tasarruflarını kendisinin kontrol ve istifadesinde bulundurmasına karşılık nasıl bir ücret ödüyorsa, koca da ortak ikametgâhta kalan karısının nafakasını temin etmek zorundadır.²⁰⁷

b. Anne Olarak Kadının Nafakası

İslam hukukunda, anne ve babaların nafakaya hak kazanmaları Kitap, Sünnet ve İcmâ delillerine dayanır.

(1) Kur'an'dan Deliller

Kur'an'da anne ve baba ile ilgili olarak şöyle buyrulmaktadır: *“Eğer onlar seni, hakkında bilgin olmayan bir şeyi (körü körüne) bana ortak koşman için zorlarlarsa, onlara itaat etme. Onlarla dünyada iyi geçin”*²⁰⁸ ; *“Rabbin, sadece kendisine kulluk etmenizi, ana-babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, kendilerine "of!" bile deme; onları azarlama; ikisine de güzel söz söyle. Onları esirgeyerek alçakgönüllülikle üzerlerine kanat ger ve: "Rabbim! Küçüklüğümde onlar beni nasıl yetiştirmişlerse, şimdi de sen onlara (öyle) rahmet et!" diyerek dua et”*²⁰⁹

Bu ayetlerde anne babaya iyilik yapmak emredilmektedir. Ayrıca fakirlik halinde onlara nafaka verilmesi, ihtiyaçlarının karşılanması en güzel ihsanlardandır.²¹⁰ Bundan başka *“Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa, kendilerine "of!" bile deme”* mealindeki ayet anne babaya iyi davranılması, yaşlandıklarında kendilerine “öf” bile denmemesine istemektedir. Çünkü herhangi bir durumda “of” demek ebeveyne çok büyük eziyet verir. Muhtaç bir durumda olan anne ve babanın nafakasını temin etmemek, ”of” demeye nispetle onlara ziyadesiyle eziyet verir. Buna maruz bırakmamak için sorumluluğu yerine getirmek gerekir.²¹¹

(2) Sünnette Deliller

²⁰⁷ Kâsânî, *a.g.e.*, IV, 16.

²⁰⁸ el-Lokman, 31/15.

²⁰⁹ el-İsra, 17/23, 24.

²¹⁰ Bkz. Kâsânî, *a.g.e.*, IV, 30; Zuhaylî, *et-Tefsîrü'l-Münir*, XV, 61; Ruhi, Özcan, *İslam Hukukunda Hısnlık Nafakası*, İzmir, Çağlayan Yay., 1996, s. 253.

²¹¹ Acar, *a.g.e.*, s. 203.

H.z. Peygamber bu konuyla ilgili olarak şunları söylemektedir “*Kişinin yediğinin en güzeli kendi kazandığından yediğidir. Evladı da kişinin kazandığındandır.*”²¹²

Bir şahıs yanında babası olduğu halde H.z. Peygambere gelerek “Ey Allah’ın Resûlü! Benim kendime ait malım var. Babamın da kendine ait malı var. Buna rağmen babam benim malımdan almak istiyor. Der. Bunun üzerine H.z. Peygamber cevap olarak, “*Sen ve malın babana aitsiniz.*”²¹³ Demiştir.

Ayrıca H.z. Peygamber (s.a.v.) kendisine gelip, kime iyilik edeyim ya Rasûlüllah? diye soran bir sahabeye: “*Önce annene, sonra babana, sonra kız ve erkek kardeşlerine, sonrada yakın olan mahrem akrabalarına*”²¹⁴ diye cevap vermiştir. Yukarıda zikredilen bu hadisler hem hısımlık hem de anne babaların nafaka meşruiyetini bildirmektedir.

(3) İcmâ Delili

İslam hukukçular, fakir olduklarında anne ve babanın nafakasının öncelikle çocuklara vacip olduğunda ittifak etmişlerdir.²¹⁵

c. Kız Çocuk Olarak Kadının Nafakası

Kız çocuğu büyük de olsa evleninceye kadar nafakası babaya aittir. Bazı müçtehitlere göre, baba, kız ve erkek çocuklarının nafakalarını ödemezse, hâkim tarafından hapsedilir. Nafakanın miktarı takdir edilerek, baba borçlandırılır ve bu para çocukların ihtiyaçlarına sarf edilir. Bu çeşit nafakada çocukların yaşlarıyla babalarının durumu dikkate alınır.²¹⁶

Kız çocuklarına nafakanın vacip olması kitap, sünnet ve icmâ delillerle sabittir.

(1) Kur’an’dan Deliller

²¹² İbn Mace, Ticaret, 64 ; Tirmizî, Ahkam, 35.

²¹³ İbn Mace, Ticaret, 64; İbn Hanbel, el-Müsned, a.g.e., III, 1404.

²¹⁴ Buharî, Edep, 2; Muslim, Bir ve Sile ve Edep, 1.

²¹⁵ Kâsânî, a.g.e., IV, 30; Ahmet İbn Cüzey, a.g.e., s. 148; Şirbinî, a.g.e., V, 183; Buhûti, Mansur b. Yunus b. İdris, *Keşşâfû'l-Kinâ' An Metni'l-İknâ'*, y.y., Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, t.y., V, 488- 489.

²¹⁶ Bilmen, Ömer Nasuhi, *Hukukî İslamiyye ve İstılahatı Fıkhiyye Kamusu*, İstanbul, Bilmen Yay, 1968, II, 495-496.

“... Anaların yiyecek ve giyeceğini uygun bir şekilde sağlamak çocuk kendisinin olan babaya borçtur...”²¹⁷ Mealindeki ayet, güçsüzlüğü ve acizliği sebebiyle çocuğun nafakasının baba için vacip olduğunu göstermektedir.²¹⁸

“Sizin için çocuğu emzirirlerse onlara ücretlerini verin, aranızda uygun bir şekilde anlaşın.”²¹⁹ Bu ayet de küçük kız veya erkek çocuğun nafakasının baba üzerine olduğuna delalet eder. Çünkü emzirtme ücreti ona vacip olursa, diğer ihtiyaçlarını karşılanması öncelikle vacip olur.²²⁰ Bu sebeptir ki bilhassa hiç malı olmayan çocuğun nafakasının babasına ait olacağına âlimler ittifak etmişlerdir.

(2) Sünnetten Deliller

Çocukların nafakasını ilgili bazı hadisler şöyledir: Ebu Mes’ud el-Ensari’nin rivayet ettiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur “*Bir Müslüman kendi ev halkına, Allah'ın rızasını kastederek infak ederse, bu harcama o Müslüman için bir sadaka olmuştur*”²²¹.

Başka bir hadiste Hz. Peygamber bir kimsenin sadaka verirken öncelikle kendi yakınlarından başlamasını tavsiye etmiştir. O hadis şöyledir. Hz. Peygamber sadaka verilmesini emretti de bir adam: Ya Resulelleh, yanımda bir dinar var, dedi. Peygamber (s.a.v.): “*Onu kendine tasadduk et*” dedi. Adam: Yanımda bir dinar daha var, dedi. Peygamber (s.a.v.) “*Onu da çocuğuna tasadduk et*”²²² dedi.

(3) İcmâ Delili

İslam hukukçular kız çocuklarının nafakasının babaya vacip olduğu üzerinde ittifak etmişlerdir. Buna aykırı görüş beyanında bulunan bir İslam hukukçusuna rastlanmamıştır. Böylece kız çocukların nafakasının vacip olduğu konusunda icma meydana gelmiştir.²²³

²¹⁷ el-Bakara, 2/233.

²¹⁸ İbnu'l-Arabî, Muhammed b. Abdullah b. Ebu Bekr, *Ahkamu'l-Kur'an*, (thk, Muhammed Abdulkâdir Atâ), 3. B., Beyrut, Daru'l-Kutubi'İlmiyye, 2003, I, 274; Zuhayli, *et-Tefsîrû'l-Münir*, II, 364.

²¹⁹ et-Talak, 65/6.

²²⁰ Şirbini, *a.g.e.*, V, 183; Zuhaylî, *et-Tefsîrû'l-Münir*, XXVIII, 290;

²²¹ Buhari, Nafakat, 1.

²²² Ebu Davud, Zekât, 45,

²²³ Kâsânî, *a.g.e.*, IV, 30-31; İbn Cüzey, *a.g.e.*, s.148; Şirbini, *a.g.e.*, V, 183; Buhûti, *a.g.e.*, V, 481.

D. MİRAS

1. Mirasın Anlamı

“Mirâs, verâset, tevârüs, mûris, vâris” aynı kökten yani “irs” masdarından meydana gelen kelimelerdir. Masdarın lûgat manası ise; geçmek, halef olmak (birinin yerine geçmek) ve intikâl etmek, bir kimsenin diğerine vâris olmasıdır.²²⁴ İslâm hukukunda mîras, ölenin geride bıraktığı mal ve haklardır. Bir kimsenin malının ölümünden sonra şer’î mîrasçılara intikal etmesi demektir.²²⁵

2. Kadının Miras Alma Hakkı

İslâm, kadın hakları alanında pek çok düzenleme yaptığı gibi miras hakkı konusunda da iyileştirici hükümler koymuştur.²²⁶ İslam miras hakkına sahip olmayan kadına mirastan pay alma hakkını vermiş, babası, annesi, kocası ve yakın akrabalarından miras alma hakkına sahip kılınmıştır.²²⁷

Seyyid Kutup, kadınların miras hakkı ile ilgili olarak şunları söylemektedir: “Cahiliyye döneminde basit ve değersiz bir miktar dışında -genelde- genç kızlara ve kız çocuklarına miras bırakılmazdı. Çünkü ne bunlar ne de ötekiler ata binip, düşmana karşı koyamazlardı! Durum böyle akıp-giderken İslam geldi ve derecelerine ve sonradan belirlenecek hisselerine göre- mirası temelde tüm akrabalar için bir hak olarak koydu”²²⁸

3. Kadının Mirasçı Olmasının Delilleri

Kadının mirastan pay alma hakkı, Kitap, Sünnet ve İcmâ delillerine dayanır:

a. Kur’an’dan Deliller

İslam hukukunda miras hükümleri aşağıdaki ayetler ile açık bir şekilde belirlenmiştir. Ayrıca bu ayetler de, kadının miras hakkından ve kadının mülkiyet hakkının meşru olduğundan söz edilmektedir.

²²⁴ İbn Manzur, *a.g.e.*, II, 99; Komisyon, *el-Mu’cemü’l-Vesît, a.g.e.*, s. 1024; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, I, 355

²²⁵ Döndüren, Hamdi, *Delilleriyle Aile İlmihali*, İstanbul, Erkam Yay., t.y., II, 271; Sabûnî, Muhammed Ali, *el-Mâvarîs Fî’ş-Şeri’ati’l-İslamiyya*, Mısır, Daru’l-Hadis, t.y., s.34.

²²⁶ Efe, Ahmet, *İslam Miras Hukukunda Kadın-Erkek Hisselerin Farklı Oluşu Üzerine Bir Değerlendirme*, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Konya, 2011, S. 18, s. 160.

²²⁷ Bkz. Nasîf, *a.g.e.*, s. 230.

²²⁸ Kutub, *a.g.e.*, s. 239.

“Ana babanın ve yakınların bıraktıklarından, erkeklere hisse vardır. Ana babanın ve yakınların bıraktıklarından kadınlara da hisse vardır. Bunlar, az veya çok, belirli bir hissedir.”²²⁹

“Allah çocuklarınız hakkında, erkeğe iki dişinin hissesi kadar tavsiye eder. Eğer kadınlar ikinin üstünde ise, bırakılanın üçte ikisi onlarındır; şayet bir ise yarısı onundur. Ana babadan her birine, ölenin çocuğu varsa yaptığı vasiyetten veya borcundan arta kalanın altıda biri, çocuğu yoksa, anası babası ona varis olur, anasına üçte bir düşer. Kardeşleri varsa, altıda biri annesinindir; babalarınız ve oğullarınızdan menfaatçe hangisinin size daha yakın olduğunu siz bilmezsiniz. Bunlar Allah tarafından tesbit edilmiştir. Doğrusu Allah bilendir, Hakim olandır”²³⁰

“... Sizin çocuğunuz yoksa ettiğiniz vasiyet veya borç çıktıktan sonra bıraktıklarınızın dörtte biri karılarınızındır; çocuğunuz varsa, bıraktıklarınızın sekizde biri onlarındır....”²³¹

“Senden fetva isterler, de ki: "Allah size ikinci dereceden mirasçılar hakkında fetva veriyor: "Şayet çocuğu olmayıp bir kızkardeşi bulunan kimse ölürse, bıraktığının yarısı kızkardeşe kalır. Fakat kızkardeşinin çocuğu yoksa kendisi, ona tamamen varis olur. Eğer iki kızkardeş kalmışsa, bıraktığının üçte ikisi onlarıdır. Eğer mirasçılar erkek ve kadın kardeşlerse, erkeğe, iki dişinin hissesi kadar vardır. Doğru yoldan saparsınız diye Allah size açıklıyor." Allah her şeyi bilir”²³²

Görüldüğü üzere İslam bu ayetler ile kadını mirastan mahrum kılmak gibi büyük bir mağduriyetten kurtardı. Bu ayetlere göre erkekler nasıl varis olabiliyorsa kadınlar da aynı şekilde varis olurlar.²³³ Kız ile erkek arasındaki pay farkı ise, cinsiyete bakılarak, çocuklardan bir tarafın kayırılması durumu değildir. Mesele, aile yapısında ve İslam toplum düzeninde erkek ve kadına cinsiyetlerine göre düşen yükler arasında bir dengeleme ve adaleti gözetme meselesidir.²³⁴

²²⁹ en-Nisa, 4/7.

²³⁰ en-Nisa, 4/11

²³¹ en-Nisa, 4/12.

²³² en-Nisa, 4/176.

²³³ Topaloğlu, a.g.e., s. 175.

²³⁴ Kutub, a.g.e., s. 249.

b. Sünnetten Deliller

Hız. Peygamber'den kadınların mirasçı olabilecekleri ile ilgili çeşitli hadisler nakledilmiştir. Bazıları şunlardır:

Sa'd İbn Ebî Vakkas (r.a.) şöyle demiştir: “Ben Mekke’de şiddetli bir hastalığa yakalandım ki, hemen hemen ölüme yaklaşmışım. Bu sırada peygamber (s.a.v.) hasta ziyareti yapmak üzere bana geldi. Ben “Ya Rasûlallah! Benim çok malım vardır. Bana kızımdan başka vâris alacak kimse de yoktur. Bu durumda ben malımın üçte ikisini sadaka yapayım mı”? diye sordum. “Hayır“ buyurdu. Ben, “yarısını sadaka yapayım mı”? dedim. Rasûlullah yine: “Hayır” buyurdu. Ben, “üçte bir’i” sordum. Rasûlullah: “Üçte bir de büyüktür. Ey Sa’d! Senin çocuğunu zenginler olarak bırakman, muhtaçlar ve insanlara (sadaka için) ellerini açar bir halde bırakmandan hayırlıdır. Şüphesiz sen infak edeceğin her bir nafakadan muhakkak sevâba nâil kılınacaktır”²³⁵

İbn Abbastan nakledilen bir rivayete göre Rasûlullah(s.a.v.) “mîras paylarını, hak sahiplerine veriniz. Kalan miktar, en yakın erkek hısımındır”²³⁶ buyurdu. Bu hadis, miras hakkına sahip olan kadına mirastan payını verilmesi gerektiğini ifade etmektedir

Sa'd b. Rebi Uhude gazvesinde şehit edilince, geride eşi, iki kızı ve erkek kardeşi kalmıştı. Erkek kardeşi ise bütün mirası alıp, eşine ve kızlarına bir şey vermeyince, bu durumu kabul etmeyen Sa'd b. Rebi'in karısı Sa'd'ın iki kızını Peygamber (s.a.v.)'in yanına getirerek: Ya Rasûlallah! Bunlar Sa'd'ın kızlarıdır. Sa'd, seninle beraber katıldığı Uhud günü şehit edildi. Bu kızların amcası, Sa'd'ın bıraktığı malın hepsini aldı. Şüphesiz kadın ancak malına tamamen nikâhlanır. Hız. Peygamber (s.a.v.) sustu. Nihayet miras âyeti indirildi. Bunun üzerine Hız. Peygamber, Sa'd'ın erkek kardeşini çağırtdı ve: ”Sa'd'ın malının üçte ikisini onun iki kızına ver. Karısına da sekizde birini ver. Sen de kalanı al” buyurdu.²³⁷

Hız. Peygamber (s.a.v.) bu hadis ile erkeklerin ölenin eşlerine ve kız çocuklarına kalan miras hisselerini zorla ele geçirmelerini yasaklayarak kadınların miras haklarını korumuştur.

²³⁵ Buhârî, Ferâiz, 5.

²³⁶ Buhârî, Ferâiz, 6.

²³⁷ İbn Mace, Ferâiz, 2.

d. İcmâ Delili

Müçtehitler, kadın, erkek, çocuk, herkesin mirastan pay alma hakkına sahip olduğunda ittifak etmişlerdir. Bunun aksini hiç kimse savunmamıştır. Dolayısıyla âlimler arasında icma meydana gelmiştir.²³⁸

E. HİBE

1. Hibenin Anlamı

Hibenin lûgat manası; teberru, yardım ve kabul eden kimseye faydası olan bir mal ile ihsanda bulunmaktır. Diğer ifade ile hibe, sözlükte; “karşılıksız vermek, bağışlamak, atıyye” anlamlarına gelir.²³⁹ Hanefilere göre hibe, “ıvaz şart koşulmaksızın bir malın hâl-i hazırda temlikidir.”²⁴⁰ Mâlikîlere göre ise hibe, “bağışlanan kimseyi memnun etmek için bir aynı, ıvasız olarak temlik etmektir”.²⁴¹ Şâfilerin tarifi de şudur: hibe, “hayatta iken ıvasız ve gönüllü olarak yapılan bir temliktir”.²⁴² Hanbelîler ise hibeyi şöyle tarif etmişlerdir: hibe, “sadaka, hediye ve atıyye sözleri aynı anlamda gelir yanı tüm ıvasız bir temlik ifade eder; ancak bunlar niyete göre değişir”.²⁴³

Tariflerini anlaşıldığından bilir ki, hibe, hediye ve sadaka birbirlerine benzemektedir. Çünkü hem hibe, hem hediye ve hem de sadaka ıvasız bir temliktir.²⁴⁴

Ayrıca Vehbi Zuhayli de hibe ile ilgili şunlar söylemiştir: bir ”Hibe, sadaka, hediye ve atıyyenin manaları birbirine yakındır. Şayet muhtaç olan bir kimseye vermek suretiyle yüce Allah’a yaklaşma maksadı güdülse bu, sadaka olur. Şayet ona duyulan takdir ve sevgi dolayısıyla kendisine verilenin bulunduğu yere kadar götürülse hediye değilse hibe olur.”²⁴⁵

²³⁸ İbn Munzir, Muhammed b. İbrahim, *el-İcmâ*, (thk. Ebu Hamâd, Sagir b. Hanîf), 2. B., Arap Birleşik Emirlikleri, Maktabatü'l-Furkân, 1999, s. 90; İbn Rüşd, *a.g.e.*, IV, 124.

²³⁹ İbn Manzur, *a.g.e.*, I, 803; Komisyon, *el-Mu'cemü'l-Vesit*, *a.g.e.*, s. 1059.

²⁴⁰ İbn Âbidin, *a.g.e.*, V, 687.

²⁴¹ Sâvî, *a.g.e.*, IV, 139- 140.

²⁴² Şirbinî, *a.g.e.*, III, 559.

²⁴³ İbn Kudâme, *a.g.e.*, VI, 41.

²⁴⁴ Bkz. Hin, Mustafa, Bugâ Mustafa, Şerbecî, Ali, *el-Fikhü'l-Menhacî Ala Mezhebi'l-İmam Şafii*, 4. B., Dimeşk, Daru'l- Kalem, 1992, VI, 116.

²⁴⁵ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslamî Ve Edilletühü*, V, 5.

2. Hibenin Meşruiyeti

İslam Müslümanların, yardımlaşmasını, başkalarına bağış ve yardımda bulunmasını, hediyeleşmesini teşvik etmiştir. Bu konuda erkek ile kadın arasında fark yoktur. Kadın bir başkasına bedelsiz temlik eder, kendisi de hibe yoluyla mülk edinir. Peygamber (s.a.v.) “Allah’tan korkunuz ve çocuklarınız arasında adaletli davranınız”²⁴⁶ şeklindeki sözünde kız ve erkek çocuğuna hibe edenin ayırım yapmaması ve eşit değerde hibe vermesi gerektiğini ifade etmiştir.²⁴⁷ Hibenin meşruluğu Kitap, Sünnet ve İcma delillerine dayanır.

a. Kur’an’da Deliller

Kur’an’da hibe ile ilgili doğrudan özel bir ayet yoktur. Ancak Kur’an’da hibeye/hediye işaret ve delalet eden ve menşe olabilen ayetler mevcuttur. O ayetlerden bir kısım şunlardır:

*“Yüzlerinizi doğudan yana ve batıdan yana çevirmeniz iyi olmak demek değildir; Lakin iyi olan, Allah'a, ahiret gününe, meleklerle, Kitap'a, peygamberlere inanan, O'nun sevgisiyle, yakınlarına, yetimlere, düşkünlere, yolculara, yoksullara ve köleler uğrunda mal veren, namaz kılan, zekat veren ve ahidleştiklerinde ahidlerine vefa gösterenler, zorda, darda ve savaş alanında sabredenlerdir. İşte onlar doğru olanlardır ve sakınanlar ancak onlardır”*²⁴⁸

Bu ayette vermek, hem muhtaçları, hem de muhtaç olmayanları kapsamaktadır. Muhtaçlara verilen mal sadaka muhtaç olmayanlara verilen mal ise hibedir.²⁴⁹

Kur’an “Kadınlara mehirlerini cömertçe verin, eğer ondan gönül hoşluğu ile size bir şey bağışarlarsa onu afiyetle yiyin”²⁵⁰ “gönül hoşluğu ile size bir şey bağışarlarsa...” ifadeleriyle kadının mehrini kocasına hibe etmesinin caiz olduğunu göstermektedir.²⁵¹

²⁴⁶ Muslim, Hibât, 3.

²⁴⁷ Bkz. Tahavî, *Şarhu Maani'l-Âsâr*, IV, 86.

²⁴⁸ el-Bakara, 2/177.

²⁴⁹ Bkz., Hin, Mustafa, Bugâ Mustafa, Şerbecî, Ali, a.g.e., VI, 118.

²⁵⁰ en-Nisa, 4/4.

²⁵¹ Bkz. Zuhaylî, *et-Tefsîrû'l-Münir*, IV, 241.

b. Sünneten Deliller

Ebû Hureyre (r.a.) şöyle demiştir: “Rasulullah (s.a.v.) bir yiyecek getirildiği zaman: “*Bu hediye midir yoksa sadaka mıdır?*” diye sormak âdeti idi. Eğer cevabında sadakadır denilirse Rasûlullah o sahâbîlerine: “*siz yiyiniz!*” buyururdu da kendisi yemezdi. Eğer: hediyedir denilirse, Rasûlullah hemen elini uzatırdı da sahâbîleriyle beraber yer idi”²⁵²

Ebû Hureyre (r.a.)’ den nakledilen diğer bir hadiste Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: “*Eğer ben koyun ayağı yahut sığır ve davar ayağı yemeğine çağırılsam, muhakkak bu çağrıya icabet ederdim. Yine bana koyun ayağı yahut sığır ve davar ayağı hediye edilse, onu da muhakkak kabul ederdim*”²⁵³

Hz. Peygamber (s.a.v.)’ın hediye kabul etmesi ve karşılığında da hediye vermesi, hibe/hediyenin meşru oluşunun açık bir delilidir.

Hz. Peygamber’in, başka bir hadiste Müslümanları karşılıklı hediyeleşmeye teşvik etmesi, hibenin müstehap olduğuna da delalet etmektedir. Bununla ilgili hadis şu şekildedir “*Karşılıklı hediyeleşiniz. Böylece dostluğunuz artar ve aranızdaki düşmanlık yok olur*”²⁵⁴

c. İcmâ Delili

İslam hukukçuları, her çeşit hibenin müstehap olduğunda ittifak etmişlerdir.²⁵⁵ Çünkü hibe iyilik ve yardımlaşmaktır. Allah (c.c.) yardımlaşma hususunda şöyle buyurmaktadır: “*İyilik ve (Allah'ın yasaklarından) sakınma üzerinde yardımlaşın*”²⁵⁶

²⁵² Buharî, Hibe,5 .

²⁵³ Buharî, Hibe, 1.

²⁵⁴ Buharî, Sahihü'l-Adabu'l-Mufred, (Muhammed Nasiru'd-Dine el-Albanî) 4.B, y.y., Dau's-Sidik, 1997, s. 221

²⁵⁵ Şirbini, a.g.e., III, 558; Zuhaylî, el-Fıkhu'l-İslamî Ve Edilletühü, V, 7.

²⁵⁶ Maide, 5/2

İKİNCİ BÖLÜM
KADININ MALI ÜZERİNDE TASARRUF EHLİYETİ

I. EHLİYET KAVRAMI

A. EHLİYETİN ANLAMAMI

Lügatte ehliyet; lâyük ve yeterli olmak, hak etmek, herhangi bir işi yapmakta salahiyetli olmak anlamlarına gelir.²⁵⁷ Terim olarak ehliyet genel olarak şöyle tarif edilmiştir :“Şâri’in şahısta takdir ettiği, kişiyi, din ve hukukun muhatabı olmaya uygun bir mahal haline getiren nitelik”²⁵⁸. Diğer bir tarifte şöyle yapılmıştır: “kişinin ilzâm (borçlandırma, borç altına sokma) ve iltizâm (borçlanma, borç altına girme) selâhiyetli olmasıdır”.²⁵⁹ Daha detaylı bir şekilde de şöyle ifade edilmektedir “İslam hukukunda ehliyet kavramı, kişinin hak ve borçlarının sabit olması, dinî ödevlerle mükellef tutulması, hukukî işlem ve davranışlarının geçerliliği, toplumsal ve cezaî sorumluluk taşıyabilmesi gibi farklı kademelerdeki hak ve yükümlülükleri kapsadığından ehliyetin buna uygun bazı ayırım ve kademelendirmelere tabî tutulması kaçınılmaz olmaktadır”.²⁶⁰

B. EHLİYETİN KISIMLARI

İslam Hukuk Usûlü’nde ehliyet, vücut ehliyeti ve eda ehliyeti şeklinde iki kısma ayrılır.

1. Vücut Ehliyeti

a. Vücut Ehliyeti Anlamı

Vücut ehliyeti, ”insanın lehine ve aleyhine ait meşru hakların vâcip (sabit) olmasına selâhiyet (uygun, elverişli) bulunması” şeklinde tarif edilmiştir. Yani insanın

²⁵⁷ İbn Manzur, *a.g.e.*, XI, 30; *el-Mu’cemü’l-Vesît*, *a.g.e.*, s. 31-32; Feyyûmî, *a.g.e.*, I, 28.

²⁵⁸ Zerkâ, *a.g.e.*, II, 737; Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, *a.g.e.*, I, 178.

²⁵⁹ Zuhaylî, Vehbe, *Usûlü’l-Fikhi’l-İslâmî*, Dimeşk, Daru’l-Fikr, 1986, I, 163; Atar, Fahrettin, *Fıkıh Usûlü*, 3. B., İstanbul, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay., S. 24, 1996, s. 143.

²⁶⁰ Hüseyin Algül, Yunus Apaydın, vd., *İlmihal*, İstanbul, Divantaş Yay., 1999, I, 157.

kendi lehine ve aleyhine hakların sabit olması, diğer deyişle borçların vacip olmasına elverişli ve selâhiyetli olması “vücub ehliyeti” olarak adlandırılır.²⁶¹

İnsanın vücub ehliyetine sahip olmasının dayanağı, hayatın varlığıdır ve buna da “Zimmet” adı verilmiştir.²⁶² Zimmet lügatte “ahd (anlaşma)” anlamına gelir. Terim olarak ise “insanın lehine ve aleyhine olan şeylere ehil olduğu şer’î bir vasıftır”.²⁶³ Bu anlamda, zimmet her insanın hak ve borçlara ehil olma vasfıdır. Çünkü her insanın doğumdan önce de sonra da cenin halinde dahi zimmetinin varlığı kabul edilir.²⁶⁴

b. Vücub Ehliyetin Kısımları

İnsanın hem haklara, hem de borçlara ehil olması, sağ olarak doğmasıyla başlar. Ceninin ise, sadece haklara ehil olabilecek eksik bir zimmeti vardır.²⁶⁵ Dolayısıyla vücub ehliyeti de kendi arasında nakıs vücub ehliyeti ve tam vücub ehliyeti olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

(1) Nâkıs (Eksik) Vücub Ehliyeti

Bir şahıs yalnızca lehine olan hakların sabit olmasına ehil, fakat aleyhine olan hakların sabit olmasına, yani borçlanmaya ehil değilse o şahsın vücub ehliyeti noksan demektir.²⁶⁶ Bu çeşit ehliyet ceninin sahip olduğu vücub ehliyetidir.²⁶⁷

(2) Tam (Kâmil) Vücub Ehliyeti

Tam vücub ehliyeti, kişinin lehine olan hakların yanında aleyhine olan mali borçlanmaların da sübutuna ehliyetidir.²⁶⁸ Sağ olarak doğan her insan için varlığı kabul edilen bir ehliyettir ve kişi yaşadığı sürece zimmete ve tam vücub ehliyetine sahip olur.²⁶⁹

²⁶¹ Zuhaylî, *Usûlü’l- Fikhi’l-İslâmî*, I, 163; Zeydân, Abülkerim, *el-Vecîz Fî Usûlü’l-Fıkh*, 6. B., y.y., Muessesetü Kurtube, t.y., s. 62.

²⁶² Zuhaylî, *Usûlü’l- Fikhi’l-İslâmî*, I, 163; Zeydân, *el-Vecîz Fî Usûlü’l-Fıkh*, a.g.e., s.92.

²⁶³ Zuhaylî, *Usûlü’l- Fikhi’l-İslâmî*, I, 163; Atar, a.g.e., s. 144.

²⁶⁴ Cîn Halil; Akgündüz, Ahmet, *Türk Hukuk Tarihi*, Konya, Selçuk Üniversitesi Yay., S.59, 1989, II, 12; Zuhaylî, *Usûlü’l- Fikhi’l-İslâmî*, I, 163.

²⁶⁵ Cîn ve Akgündüz, a.g.e.,II, 12.

²⁶⁶ Uzunpostalcı, Mustafa, *İslam Hukuku Açısından Ehliyet*, Konya, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, S. 8, 2006, s. 161; Zerka, a.g.e., II, 740

²⁶⁷ Zuhaylî, *Usûlü’l- Fikhi’l-İslâmî*, I, 166.

²⁶⁸ Zerkâ, a.g.e., II, 740;Uzunpostalcı, a.g.m., s. 162.

²⁶⁹ Zuhaylî, *Usûlü’l- Fikhi’l-İslâmî*, I, 166.

2. Eda Ehliyeti

a. Eda Ehliyeti Anlamı

İnsanın, fiil ve sözlerinin kendisinden şer'an muteber olacak şekilde sâdır olmasına selâhiyetli olması demektir.²⁷⁰ Diğer bir deyişle "Eda ehliyeti" kişinin, hukuken muteber sayılacak tarzda fiiller ortaya koyabilmeye ehil olması demektir.²⁷¹

Eda ehliyetine sahip olması sayesinde insan bir ibadeti yerine getirdiği zaman bu ibadet sahih olur, üzerinden bir vâcip kalkmış olur. Bir akit yaptığında veya bir tasarrufta bulunduğu bu durum sahih olur. Eda ehliyetinin dayanağı akıl ve temyizdir.²⁷²

b. Eda Ehliyetin Kısımları

Eda ehliyeti de kendi içerisinde nâkis eda ehliyeti ve tam eda ehliyeti olmak üzere ikiye ayrılır.

(1) Nâkis Eda Ehliyeti

Nâkis eda ehliyeti dönemi kişinin temyiz yaşından buluğa kadar olan dönemdir.²⁷³ Buna göre bir kişi temyiz yaşına gelince nakıs eda ehliyetine sahip olur. Ayrıca akli zayıf olan ma'tühun ve sefihin ehliyeti de nakıs eda ehliyetidir.

(3) Tam (kâmil) Eda Ehliyeti

Akıl baliğ olan bir kimse tam eda ehliyetine sahip olur. Bu ehliyete sahip olan şahıs, her çeşit (dinî) hukukî muamele ve tasarrufları yapmaya yetkilidir.²⁷⁴

Tam eda ehliyeti şahısta iki gücün varlığına bağlanmaktadır. Birisi Şer'î hitabı anlama gücü, bu akılla olur, ikincisi ise yapabilme, vâcibi eda edebilme gücüdür ki bu da bedenle olur.²⁷⁵

²⁷⁰ Zuhaylî, *Usûlü'l- Fikhi'l-İslâmî*, I, 164; Zeydân, *el-Vecîz Fî Usûlü'l-Fıkh*, s. 93.

²⁷¹ Şa'ban, Zekiyyüddin, *İslam Hukuk İlminin Esasları*, (Çev., İbrahim Kafi Dönmez), 19.B., Ankara, TDV Yay., 2014, s. 296.

²⁷² Zeydân, *el-Vecîz Fî Usûlü'l-Fıkh*, s. 93; Şa'ban, *a.g.e.*, s.296.

²⁷³ Zuhaylî, *Usûlü'l- Fikhi'l-İslâmî*, I, 166; Cin ve Akgündüz, *a.g.e.*, II, 14.

²⁷⁴ Cin ve Akgündüz, *a.g.e.*, II, 12.

²⁷⁵ Uzunpostalcı, *a.g.m.*, s. 166.

C. EHLİYET İLE İLİŞKİLİ OLAN KAVRAMLAR

1. Bülüğ

Bülüğ (ergenlik), sözlükte bir yere veya bir şeye ulaşmak, ihtilam olmak, idrak etmek anlamlarına gelir.²⁷⁶ Terim olarak insan hayatının devrelerinden olan çocukluk çağının sona erip, olgunluk (erginlik) çağının başlamasıdır.²⁷⁷

Kişi, bülüğ çağına gelince, her yönüyle iman, ibâdet, sosyal, mâlî ve hukukî bütün konularda tam edâ ehliyetine sahibi olur.²⁷⁸ Ancak reşit olmazsa malî tasarrufları geçerli olmaz, malı kendisine teslim edilmez.²⁷⁹

Bu anlamda rüş, bülûğdan farklıdır, çünkü kişi bülûğa erdiğinde reşit olmasa bile ibadetler, aile ve ceza hukuku bakımından tam ehliyetli kabul edilir. Ama mali muameleler bakımından ise hala eksik ehliyetlilik hali devam eder.²⁸⁰ Ayrıca rüş, çeşitli faktörlerin etkisiyle bülûğdan önce veya sonra olabileceği gibi bülûğ ile birlikte de olabilir. Ancak çoğu fakihlere göre bülûğdan önce oluşacak rüş hâline itibar edilmez.²⁸¹

Kız veya erkek çocuk bülüğ alametlerinin belirmesiyle, bülûğa ermiş sayılırlar. Aksi durumda gerek erkek olsun gerek kız olsun 15 yaşlarını doldurduklarında hükmen ergen sayılırlar.²⁸² Yani bülûğa ermenin üst sınırı iki cins için hükmen 15 yaş olarak belirlenmiştir. Ebu Yusuf, İmam Muhammed, Safî, Ahmed b. Hanbel ve başkaları da bu görüşü benimsemişlerdir.²⁸³

Ebu Hanife, ergenlik yaşının nihai olarak erkeklerde 18, kızlarda 17 olduğu görüşündedir.²⁸⁴ Mâlikî mezhebinde de ise, her ikisi için 18 yaşın bitimi takdir edilmiştir. Bununla birlikte 17 yaşın tamamlanıp 18 yaşına girilmesiyle ergen olunacağı da rivayet edilmiştir.²⁸⁵

²⁷⁶ İbn Manzur, *a.g.e.*, VIII, 420; Firuzabâdî, *a.g.e.*, s. 780; Feyyûmî, *a.g.e.*, I, 61.

²⁷⁷ Bkz. Haydar, *a.g.e.*, II, 705.

²⁷⁸ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî Ve Edilletühü*, IV, 125; Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I, 187.

²⁷⁹ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî Ve Edilletühü*, IV, 125; Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I, 188.

²⁸⁰ Düdüren Hamdi, "Akil" *DİA*, II, 247.

²⁸¹ Zerkâ, *a.g.e.*, II, 788; Kurtubî, *a.g.e.*, V, 37; Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, I, 178; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî Ve Edilletühü*, IV, 125-126

²⁸² Haydar, *a.g.e.*, II, 705-706.

²⁸³ Kâsânî, *a.g.e.*, VII, 172; İbn Kudâme, *a.g.e.*, IV, 346; Şirbinî, *a.g.e.*, III, 123.

²⁸⁴ Kâsânî, *a.g.e.*, VII, 172.

²⁸⁵ Sâvî, *a.g.e.*, III, 404.

2. Rüşd

Rüşd, lügatte doğru yolu bulmak, reşit olmak anlamlarına gelmektedir.²⁸⁶ Terim olarak ise rüşd, malı koruma hususunda akla uygun ve tedbirli davranma yeteneğine sahip olmak ve harcamalarda savurganlıktan kaçınmaktır.²⁸⁷ Buna göre malını muhafaza hususunda takayyüt ederek sefahatten, israftan kaçınan kimseye reşit denir.²⁸⁸

Rüşd yaşına ulaşan kimse, her yönüyle iman, ibâdet, sosyal, mâlî ve hukukî bütün konularda tam edâ ehliyetine sahiptir. Bu kimsenin üzerinden mâlî vesâyet kalkar ve malı kendisine teslim edilir.²⁸⁹ Ayette şöyle buyrulur “*Yetimleri, evlenme çağına gelene kadar deneyin; onlarda olgunlaşma görürseniz mallarını kendilerine verin*”²⁹⁰ Bir kimse reşit olarak buluğa ererse ehliyeti tam olur; onun üzerinden velâyet kalkar, malları kendisine teslim edilir, bütün tasarruf ve ikrarları geçerli olur.

Kur’an’da yetim çocuklara mallarının rüşd kazanmalarından sonra verilmesini emreden ayetin delaletinden de hareketle, Malikî, Şafi ve Hanbelî mezhepleriyle Hanefî mezhebinde tercihe şayan bulunan Ebu Yusuf ve İmam Muhammed’in içtihadına göre kişinin mali yönü bulunan hukuki işlemlerde tam edâ ehliyetini buluğla değil rüşd ile kazanır. Dolayısıyla, buluğ çağına ulaştığı halde reşit olmayıp sefih hali devam eden kişinin, yaşı ne kadar ilerlerse ilersin reşit olana kadar üzerinde mâlî velâyet devam eder, mâlî tasarrufları geçerli olmaz ve malı kendisine teslim edilmez.²⁹¹

Ebu Hanife'ye göre umuma zarar veren bir davranışta bulunmadıkça akli melekeleri yerinde ve buluğa ermiş bir kimse sefihlik nedeniyle kısıtlılık altına alınmaz. Bu durumdaki kişinin fiilen reşit olduğu sabit oluncaya veya yirmi beş yaşına gelinceye kadar ihtiyati bir tedbir olarak malları kendisine teslim edilmez. Yirmi beş yaşından sonra rüşte ersin veya ermesin malı kendisine teslim edilir.²⁹² Çünkü malının ona verilmemesinin sebebi hacir altında olması değildir, Kişinin yirmi beş yaşına kadar eğitilmesi ve gözetim altında tutulmasıdır. Yirmi beş yaşının rüştün zannı sınırı

²⁸⁶ Zebîbî, Muhammed b. Muhammed, *Tâc 'l-Arûs Min Cevâhiri 'l-Kamus*, y.y., Daru'l-Hidayye, t.y., VIII, 95; Firuzabâdî, *a.g.e.*, s. 282.

²⁸⁷ Kâsânî, *a.g.e.*, VII, 170; İbn Kudâme, *a.g.e.*, IV, 350.

²⁸⁸ Bilmen, *a.g.e.*, VII, 269; *Mecelle*, md. 947

²⁸⁹ Zuhaylî, *el-Fıkhü 'l-İslamî Ve Edilletühü*, IV, 126.

²⁹⁰ en-Nisa, 4/6.

²⁹¹ Kâsânî, *a.g.e.*, VII, 170; Zerkâ, *a.g.e.*, II, 789; Cezirî, *a.g.e.*, II, 305; Zuhaylî, *el-Fıkhü 'l-İslamî Ve Edilletühü*, IV, 126.

²⁹² Kâsânî, *a.g.e.*, VII, 171; Zeylaî, *a.g.e.*, V, 192.

olduğunu belirtilir.²⁹³ Ayrıca bu yaşta birisinin on iki yaşında evlenmesi ve hanımının hamile kalması, altı ay içinde çocuk sahibi olması ve bu yaşa kadar dede ve baba olması mümkündür. Dolayısıyla bu yaştan sonra mallarını kendisine vermemeyi bir tedip etmek değildir, çünkü bu yaştan sonra tedip gerçekleşmez.²⁹⁴

Bu konuda Ebu Hanife'nin delillerinden biri şudur: yaptığı alış verişinde devamlı olarak aldatılan Habbab b. Munkız, hacir edilmesi isteğiyle ailesi tarafından, Hz. Peygambere getirildi. Resûlullah ise bu Sahabenin ehliyetini kısıtlama yerine, ona yaptığı alış verişler için üç gün muhayyerlik hakkı tanıyacak şekilde bir çözüm önermişti.²⁹⁵ Eğer sefihin hacri caiz olsaydı Hz. Peygamber (s.a.v) bu Sahabiyi hacir altına alırdı.²⁹⁶

II. KADININ MALÎ VELÂYETİ VE MAL ÜZERİNDE TASARRUF EHLİYETİ

Önceki konuda bahsedildiği gibi, İslam hukukuna göre bülûğa ermiş olan kişi gerek erkek gerekse kadın olsun eğer ehliyetine zarar veren bir arıza söz konusu değilse haklarını kullanma yetkisine sahip ve görevleriyle de muhatap duruma gelmiştir. Dolayısıyla haklarını bir başkasının iznine gerek kalmadan kullanabilir ve yaptıklarından da mesul tutulur.²⁹⁷ Ayrıca İslam hukukçuları arasında ehliyet konusunda kadın ve erkek arasında fark bulunmadığı noktasında görüş birliği vardır.²⁹⁸ Ancak kadının mali velayeti ve malı üzerinde tasarruf ehliyeti konusunda fakihler farklı görüşler ileri sürmüşler ve bu konuda iki gruba ayırmışlar.

A. CUMHURUN GÖRÜŞÜ

1. Mübadele Akitlerinde

İslam hukukçularının çoğunluğuna göre kadın ve erkek arasında mallarıyla olan alakaları konusunda hiçbir fark yoktur. Buna göre bâliğ ve reşit olan her kadın, ister evli ister bekâr olsun malları üzerinde velayet ve tasarruf hususunda tam bir yetkiye sahiptir.

²⁹³ Mevsilî, *a.g.e.*, II, 97; İbn Hümâm, *a.g.e.*, IX, 262-263.

²⁹⁴ Mevsilî, *a.g.e.*, II, 97; İbn Hümâm, *a.g.e.*, IX, 262-263.

²⁹⁵ Buharî, Büyû, 48; İbn Mace, Ahkâm, 24.

²⁹⁶ Serahsî, Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl, *el-Mebsût*, Beyrut, Daru'l-Ma'rifa, 1993, XXIV, 161; Mevsilî, *a.g.e.*, II, 97.

²⁹⁷ Köse, Saffet, *İslam Hukukuna Göre Evlenmede Velayet*, Konya, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, S. II, 2003, s. 105.

²⁹⁸ Ebu Zehra, *el-Milkiyye*, s. 291.

Dolayısıyla tüm tasarruflarında tam ehliyete haizdir; hiç kimse, kendine ait malları üzerindeki müstakil tasarrufuna müdahale edemez.²⁹⁹

Ehliyeti konusunda bir noksanlık veya herhangi bir sebeple kısıtlama yoksa kadın mübadele akitlerde hiç kimseden izin almaksızın tasarruf edebilir. Öyleyse bir satım akdinde kadın, bâyi veya müşteri; bir icâre akdinde kiracı veya kiraya veren, işçi, işveren; bir vekâlet akdinde vekil veya müvekkil; bir kefalet akdinde kefil veya asıl borçlu; bir rehin akdinde rehin veren (râhin) veya rehin alan (mürtehin); vasiyet akdinde vasiyet eden (mûsî) veya vasiyet edilen (mûsâleh) olabilir.³⁰⁰

2. İvazsız Akitlerde

Cumhur Fukahaya göre, ehliyet konusunda noksanlık ve kısıtlılık taşımayan kadının prensip olarak kendi malını hibe ve tasadduk gibi ivazsız akitler yapması câizdir ve bu konuda bir sınırlama yoktur. Dolayısıyla baliğ ve reşit olan kadın her türlü teberru akitlerde tasarruf yetkisine sahiptir.³⁰¹

3. Cumhurun Delilleri

Cumhur âlimler kadının hiç kimseden izin almaksızın ivazlı veya ivazsız akitlerde ehliyete sahip olduğu konusunda şu delillere dayanmaktadır.

a. Kur'an'dan Delilleri

Görüşlerini ispat için Kur'an'dan delilleri şunlardır:

Nisa suresi 5.ve 6. Ayette mealen şöyle buyrulmaktadır. “Allah'ın geçiminize dayanak kıldığı mallarınızı akli ermezlere (reşit olmayanlara) vermeyin...” “Evlilik çağına gelinceye kadar yetimleri (gözetip) deneyin, eğer onlarda akılcı bir olgunlaşma görürseniz hemen mallarını kendilerine verin...”

²⁹⁹ Tahavî, Ebu Cafer Ahmed b. Muhammed, *el-Muhtasar*, (thk., Ebu'l-Vefa el-Afganî), Hindistan Lecnetu İhyai'l-Maarif en-Nûmaniyye, ty., s. 97; Şafî, Muhammed b. İdris, *el-Umm*, Daru'l-Ma'rife, Beyrut, ty., III, 220-221; İbn Rüşd, *a.g.e.*, IV, 63; İbn Kudâme, *a.g.e.*, IV, 347-348; İbn Hazm, *a.g.e.*, VII, 140; Ebu Zehra *el-Milkiyye*; *a.g.e.*, s. 296; Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, *a.g.e.*, I, 231.

³⁰⁰ İbn Kudâme, *a.g.e.*, IV, 348; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslamî Ve Edilletühü*, V, 453; Ebu Zehra; *el-Milkiyye*; *a.g.e.*, s. 296; Kahraman, Abdullah, *İslam Hukukunda Kadının Hukuki Tasarruf Ehliyeti*, Kars, Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 1, 2014, s. 32.

³⁰¹ İbn Hazm, *a.g.e.*, VII, 140, 181; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslamî Ve Edilletühü*, V, 453; Kahraman, *a.g.m.*, s. 33.

Birinci ayette mal, “*mallarınızı*” ifadesi ile her ne kadar velilere nispet edilmiş ise de kastedilen hem velilerin kendi mallarıdır, hem de onların idaresinde bulunan yetim mallarıdır. Birinci anlamda, velinin kendi malını sefih (reşit olmayan) evladına vermesi; ikincide ise, idaresi altındaki yetim malını reşit olmayan maliklerine vermesi yasaklanmıştır.

İkinci ayet, yetimlerin mallarının kendilerine verilebilmesi için ergenlik çağına yaklaştıklarında veya geldiklerinde imtihan edilmeleri ve baliğ oldukları vakit kendilerinde rüşt hissedildiğinde, akıllarının tamam olduğu ve güzel şekilde mallarını idare edebilecekleri anlaşıldığından derhal mallarının kendilerine teslim edilmesi gerektiğini emretmektedir.³⁰² Yani yetim kız veya erkek, ergenlik çağına gelince ayet gereğince imtihan edilir; eğer reşit oldukları anlaşılırsa malları kendilerine verilir.³⁰³ Çünkü küçük hakkındaki kısıtlılık, malı üzerinde yararlı olacak şekilde tasarruf etmekten aciz olması nedeniyle malını korumak kastıyla konulmuştur. Bülûğ ve rüştüne malik olmakla makul ve yararlı tasarruf etmeğe ve malını korumağa gücü yeter; kısıtlama sebebi olan acizlik ortadan kalkınca, kısıtlılık da kalkar.³⁰⁴ Dolayısıyla reşit kız, evli olsun veya olmasın kendine ait malı hakkında kimseden izin almaksızın erkek gibi hür iradesiyle her türlü tasarruf ehliyetine sahiptir.³⁰⁵

Ayrıca mehirle ilgili ayette de kadının malı üzerinde tasarruf ehliyetine sahip olduğu vurgulanmaktadır. “*Kadınlara mehirlerini gönül rızası ile (cömertçe) verin; eğer gönül hoşluğu ile o mehrin bir kısmını size bağışlarsa onu da afiyetle yiyin*”³⁰⁶ Bu ayette, kadının rızası ile mehrinden bir kısmını kocasına bağışlaması halinde, kocanın ondan yararlanabileceği ifade edilmektedir. Binaenaleyh bu ayet, kadının mehrinin maliki olduğuna ve mülkü üzerinde tasarruf ehliyetinin bulunduğu delalet etmektedir.³⁰⁷

³⁰² Bkz. İbnu'l-Arabî, *a.g.e.*, I, 416; Görgülü, Hasan Ali, *İslam Hukukunda Kadının Malı Velayeti ve Mal Varlığı Üzerinde Tasarruf Ehliyeti*, Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2005, S. 14, s. 36; Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an'dan Dili*, y.y. Zaman yay., t.y., II, 514.

³⁰³ Bkz. Şâfiî, *a.g.e.*, III, 220; Görgülü, *a.g.m.*, s. 36.

³⁰⁴ İbn Kudâme, *a.g.e.*, IV, 343.

³⁰⁵ Şâfiî, *a.g.e.*, III, 221; Tahavî, *el-Muhtasar*, *a.g.e.*, s. 97-98; Görgülü, *a.g.m.* s. 36.

³⁰⁶ en-Nisa, 4/4.

³⁰⁷ Şâfiî, *a.g.e.*, III, 221; İbn Kudâme, *a.g.e.*, IV, 349; Tahavî, Ebu Cafer Ahmed b. Muhammed, *Şerhu Maani'l-Âsâr*, (thk. Muhammed Zührî- Muhammed Seyyid), y.y., Alemu'l-Kutup, IV, 351, 1994.

b. Sünnetten Delilleri

Kadının kendi mülkü üzerinde kocasından veya velisinden izin almaksızın tasarruf yetkisinin bulunduğu hususunda Hz. Peygamber'den de hadisler rivayet edilmiştir. Şöyle ki; İbn Abbas'tan gelen bir rivayete göre, Hz. Peygamber, bir bayram namazında hutbe okumuş odan sonra da kadınlarının yanına gelip vaaz etmiş ve onlara, “*Sadaka veriniz...*”³⁰⁸ diye emretmiştir. Ayrıca Hz. Peygamber kadınlar tarafından verilen sadakaları kabul etmiş, bu hususta kocalarından izin almaları gerektiğini söylememiştir.³⁰⁹

Diğer bir rivayete göre, Hz. Peygamber, Abdullah b. Mesud'un eşi ve onun himayesindeki yetimlere sadaka vermesini onaylamış; fakat kadının, kocasına ve kocasının yetimlerine bağışlaması hususunda kocasından izin almasını emretmemiştir. Bu da kadının, kocasının izni olmaksızın kendi malını teberrü edebileceğine delil teşkil etmektedir.³¹⁰

Diğer yandan Hz. Peygamber'in, eşlerinin malları üzerindeki tasarruflarına müdahale etmediği gösteren rivayetler bulunmaktadır.³¹¹ Nitekim Hz. Peygamber'in hanımı Meymune binti Hâris'in cariyesini Hz. Peygamber'den izin almadan azat ettiği hadis kaynaklarında yer almaktadır.³¹² Yine Hz. Aişe (r.a), Berîre adındaki cariye sahibinden satın almış ve sonra da azat etmiştir. Resûlullah (s.a.v) de bu alışverişe muvafakat etmiştir.³¹³

Bu rivayetler gösteriyor ki, kadınların yaptıkları alış-veriş, icare ve benzeri ivaz akitleri erkekler gibi geçerlidir. Sadaka ve hibe gibi teberru yapma haklarına sahiptir. Kadın kocasının iznine ihtiyaç duymaksızın kendi malından istediği şekilde tasarruf edebilir.³¹⁴

B. İMAM MALİK'İN GÖRÜŞÜ

İmam Malik kadınların mali tasarrufları konusunda cumhurdan farklı düşünmektedir. Malikilerin görüşleri ve ileri sürdükleri deliller iki başlıkta ele alınabilir.

³⁰⁸ Buharî, İydeyn, 19; Müslim, İydeyn, 2; Tirmizî, Zekât, 12, Nesâi, Zekât, 82,

³⁰⁹ Tahâvî, *Şarhu Maani'l-Âsâr*, a.g.e., IV, 353.

³¹⁰ Müslim, Zekât, 14; Buharî, Zekât, 47; Tahâvî, a.g.e., IV, 351.

³¹¹ Görgülü, a.g.m., s.39.

³¹² Buharî, Hibe, 14.

³¹³ Buharî, İtk, 24.

³¹⁴ Bkz. Baktır, a.g.m., s. 133; Görgülü, a.g.m., s. 39.

1. Evli Olmayan Kız

İmam Malik'in meşhur görüşüne göre evli olmayan kız, akıl-baliğ olsa bile, hacr altındadır. Onun bu durumu evlenip kocasıyla zifafa girinceye kadar sürer.³¹⁵ Dolayısıyla bekâr olan kızın tüm mali tasarrufları evleninceye kadar geçersiz sayılır.³¹⁶

Malikiler bu konuda evli olmayan kızın malî tasarruflarının geçerli olmaması ile ilgili öne sürdükleri Kur'an'dan delilleri Nisa süresi 5. ve 6. ayetlerdir. Bu ayetler aynı zamanda cumhurun kendi görüşlerini ispat için getirdikleri ayetlerdir. Bu ayetlerin meali şu şekildedir.

*“Allah'ın geçiminize dayanak kıldığı mallarınızı akli ermezlere (reşit olmayanlara) vermeyin...” “Evlilik çağına gelinceye kadar yetimleri (gözetip) deneyin, eğer onlarda akılcı bir olgunlaşma görürseniz hemen mallarını kendilerine verin...”*³¹⁷

Malikilere göre birinci ayette “sefihler” lafzından kastedilenler, küçükler ve kadınlardır.³¹⁸ Çünkü onlarda malları hakkında aldanma riski vardır. Bu sebeple Allah, mallarının kendilerine teslim edilmesini ve tasarruflarına imkân verilmesini yasaklamıştır.³¹⁹ İbn Abbas, İbn Mesud, Said b. Cübeyr, Hasan (el-Basrî) ve başkaları da “sefihler”den kastedilenlerin “kadınlar” ve “çocuklar” olduğunu söylemişlerdir. Bu hususta, İbn Abbas'tan gelen bir rivayette şunları söylemektedir: “Geçimine sebep olan kendi malını hanımına ve oğluna vererek, sen onların elindekine bakacak ve sana bakmalarını gözetleyecek hale düşen bir fakir olma. Aksine onlara infak eden bizzat sen ol”. İmam Kurtubî de bunu yorumlarken şöyle demektir: “bu açıklamaya göre burada sefihlerden kasıt, kadınlar ve çocuklardır. Yani kişinin küçük çocukları ve hanımıdır.”³²⁰ İkinci ayetin ifadesi ise şudur: kızın malını kendisine teslim edilmesi için rüşdünü ispat etmiş olması gerekir. Zira bekârlık kızın rüşdünü tamamlamasına engel teşkil etmektedir. Buna göre kızın evlenip zifafa girmesi rüşdünü tamamlamasının göstergesidir.³²¹ Bunun için kız olarak yaşlanıncaya veya evlilik hayatı yaşayana kadar ve reşit olup kendi hakkında zarar ile faydalıyı anlayıncaya kadar babasının velâyeti

³¹⁵ Görgülü, *a.g.m.*, s. 41, karşılaştırmız: Kurtubî, *a.g.e.*, V, 29, İbn Rüşt, *a.g.e.*, IV, 63; İbn Cüzeyy, *a.g.e.*, s. 487.

³¹⁶ Görgülü, *a.g.m.*, s. 41, karşılaştırmız: İbnü'l-Arabî, *a.g.e.*, I, 419.

³¹⁷ en-Nisa, 4/5- 6.

³¹⁸ Görgülü, *a.g.m.*, s. 41, karşılaştırmız: İbnü'l-Arabî, *a.g.e.*, I, 415.

³¹⁹ Görgülü, *a.g.m.*, s. 45.

³²⁰ Kurtubî, *a.g.e.*, V, 29.

³²¹ İbnü'l-Arabî, *a.g.e.*, I, 419; İbn Rüşt, *a.g.e.*, IV, 63.

altındadır; kısıtlılığı sürer ve malı kendisine verilmez. Babasının hayatta olmaması sebebiyle vesayet altında bulunan kız da vasisinin denetimi altındadır. Dolayısıyla kızın evleninceye kadar kısıtlılığı devam eder; malı üzerinde tasarrufu ehliyetine sahip değildir.³²² Bunun yanında İmam Malik'in cumhura muvafık gelen meşhur olmayan bir görüşü de bulunmaktadır.³²³

2. Evli Olan Kadın

İmam Malik, evli ve reşit olan bir kadının hiç kimseden izin almadan kendi malı üzerinde istediği gibi tasarrufta bulunabileceğini kabul etmektedir. Buna göre kadın evlendikten sonra alım-satım, icare ve diğer bedel karşılığı tasarruflarda bulunabilir.³²⁴ Dolayısıyla malın üçte birini teberru edebilir; üçte birinden fazlasını kocasından izinsiz teberru etmeye yetkisi bulunmamaktadır.³²⁵

Ahmed b. Hanbel, nakledilen bir rivayete göre Malîkilerle aynı görüştedir. Ona göre de, teberru/karşılıksız akitlerinde kadının ehliyeti sınırlı olur.³²⁶ Ayrıca Tavus b. Keysan'a göre kadının, kocasının izni olmadan kendi malından her türlü, değersiz şeylerden bile olsa tasadduk etmesi ve hibe yapması câiz değildir. İmam Leys b. Sa'd'e göre kadın kocasından izinsiz olarak ancak değeri düşük şeyleri teberru edebilir.³²⁷

Malikiler ve onlara muvaffak edenler, görüşleri savunmak için şu hadisleri delil olarak zikretmişlerdir.

Rivayet edildiğine göre Ka'b b. Malik'in hanımı bileziği ile Rasûlullah'a gelmiş ve bileziği tasadduk etmek, sadaka olarak vermek istediğini söylemiştir. Rasûlullah (s.a.v.)'de ona "*kadının kocasından izinsiz yaptığı teberru caiz olmadığını söyledi*". Bu arada kocası Ka'b'dan izin alıp almadığını sordu. Kadından "evet" cevabını alınca, Ka'b'a haber gönderdi. Geldiğinde, izin verip vermediğini sordu ve ondan da "evet" cevabını alince, Rasûlullah (s.a.v.) kadının teberrusunu kabul etti.³²⁸

³²² Dusûkî, Muhammed b. Ahmed b. Arafe, *Haşiyatu'd-Dusûkî ale's-Şarhi'l-Kebir*, y.y., Daru'l-Fikr, t.y., III, 293; Karâfî, Şihabuddin Ebu Abbas Ahmed b. İdris, *es-Zehîra*, (thk, Muhammed Cahiyi), Beyrut, Daru'l-Garbi'l-İslamî, , 1994, VIII, 228; İbn Cüzey, *a.g.e.*, 211;

³²³ Bkz. İbn Rüşd, *a.g.e.*, IV, 63.

³²⁴ İbn Cüzeyy, *a.g.e.*, s. 487; Ebu Zehra, *el-Milkiyye*, *a.g.e.*, s. 296; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslamî Ve Edilletühü*, V, 453.

³²⁵ İbn Cüzeyy, *a.g.e.*, s. 487; Savî, *a.g.e.*, III, 382.

³²⁶ İbn Kudâme, *a.g.e.*, IV, 348.

³²⁷ İbn Hazm, *a.g.e.*, VII, 183; Zeydan, *el-Mufassel*, *a.g.e.*, X, 339, 342.

³²⁸ İbn Mâce, Hibe, 7.

Malikiler bu konu hususunda kocanın eşinin malı üzerinde hakkına dikkat etmişlerdir. Bunun için Malikilere göre evli kadın üçte birden fazlasını teberru etmesi ise koca hakkı gerekçesiyle, ölümcül hastanın malının en fazla üçte birini vasiyet etmesinin caiz olduğu hükmüne kıyas edilerek kocanın iznine bağlanmıştır; izin verirse caiz, vermezse değildir. Zira ölümcül hastalığı döneminde, Rasûlullah'tan rivayet edilen hadis³²⁹ gereği malının üçte birinden fazlasını vasiyet edemez.³³⁰

Çağdaş müelliflerden el-Harbî, zevcenin malların üçte birini aşacak kadar teberruûda bulunamayacağını söyleyen Malikî görüşünü tercih etmiştir. Ve tercihi yaparken şunları söylemiştir

“Bu görüş, konuyla ilgili delilleri kapsayıcı olup delil aldığı hadis, sahih olup kadının tasarrufları konusundaki mutlaklık ifade eden nasların umumunu tahsis etmektedir. Ayrıca kadın, kadın merhametli olduğu için birçok konuda aklının değil duygularının gereğini yapabilir, özellikle teberru yollu tasarruflarda kocasından habersiz olması durumunda tedbirsiz davranacağından hem kendi malına hem de kocasının malına zarar verir. Bu sebeple üçte biri aşan teberru tasarruflarında maslahat gereği kocanın onu kısıtlama hakkı vardır. Üçte birlik ölçü onu mutlak olarak tasarruftan mahrum etme ile tamamen serbest bırakma arasında orta bir ölçüdür”³³¹

III. KADININ MALINDAN NAFKA VERME YÜKÜMLÜLÜĞÜ

A. KADININ KENDİNE İNFAK ETMESİ

İslam hukukuna göre, kadının, hem evliliğin devamı süresince hem de boşanma durumunda kocasından nafaka alma hakkına sahip olduğu bilinmektedir.³³² Ancak nafakaya hak kazanmasının şartları bulunduğu gibi nafaka hakkını kaybetmesinin sebepleri de bulunmaktadır. Dolayısıyla ilerde bahsedileceği gibi bazı hallerde kadının nafaka hakkı düşer ve nafakasını kendi karşılar.³³³

³²⁹ Buharî, Vesâyâ, 3; İbn Mace, Vesâyâ, 5; Tirmizî, Vesâyâ, 1.

³³⁰ Görgülü, *a.g.m.*, s. 43.

³³¹ Nakleden, Kahraman, *a.g.m.*, s. 34, Harbî, Avz Sa'd b. Şâri, *el-Ahkâmu'lletî Tuhâlifü Fihâ'l-Mer'etü'r-Racüle*, Riyad, 1995, s. 337-338.

³³² Yavuz, *a.g.e.*, s. 121.

³³³ Bkz. Tarîkî, Abdullah b. Abdul Muhsin, *el-Nafakatu'l-Vâciba Ale'l-Mar'ati Lihaki'l-Gayr*, Suudi Arabistan, Mecelletü'l-Buhûsu'l-İslamiyye, S. 22, 1407, s. 293.

Nafaka ikiye ayrılır. Birincisi kişinin gücü yetmesi halinde kendisi için gerekli olan nafakadır. Bu nafaka, başkasına vereceği nafakadan daha önce gelmektedir. Çünkü öncelikle kişi kendi canından mesuldür. Nitekim şeriatın maksatlarından biri de canın korunmasıdır.³³⁴ Hz. Peygamber bir sahabeye şöyle buyurmuştur: “Önce kendinden başlayıp zatı ve nefsi ihtiyaçların ile vazifelerine sarf et. Bir şey artarsa bunu ev halkın için sarf et. Ailenden bir şey artarsa bunu da sana yakınlığı ve hısımlığı bulunanlara sarf et. Bunlardan bir şey artarsa onu da şöyle sadaka yap” Bu son kısmı söylerken; önündeki sağındaki solundaki ihtiyaç sahiplerine diye işaret ediyordu.³³⁵ Şu Hadiste, nafaka vermeye önce kişi kendinden başlayarak bir şey atarsa da beyan edilen tertip üzere verilmesi ifade edilmektedir.

1. Zevce Olmayan Kadın

Zevce olmayan bir kadın akrabalık sebebiyle nafaka alma hakkına sahip olur. Kız çocuk fakir olursa evleninceye kadar nafakasını babası temin eder.³³⁶ Evlendikten sonra bu sorumluluk kocasına geçmektedir. Evlenen kadının kocasının ölmesi veya boşanmaları durumunda nafakasını karşılayacak füruu yoksa yine bu kadının nafaka sorumluluğu usulüne ait olur.³³⁷ Usulü bulunmadığı takdirde de, nafaka sorumluluğu diğer asabe olan yakın akrabalarına ait olmaktadır.³³⁸

Ancak hısımlık nafakası alacaklısı ve borçlusunda aranan şartlar vardır. Bu şartlar yerine gelmezse, kadın, akrabasından nafaka alamaz. Dolayısıyla bu durumda kendine bakmakla yükümlü olur.³³⁹ Kadının kendi temel ihtiyaçlarını karşılama gücüne sahip olursa, nafaka mükellefiyeti kendine olur. Çünkü nafakasını karşılayacak kadar mala sahip olan kişi nafaka alma hakkına sahip olamaz.³⁴⁰

İslam hukukunda bir kişi, kendi ve ailesi ihtiyaçları dışından başkasına nafaka vermesi gücü yetmemesi halinde, o kişi de akrabalara nafaka vermekle yükümlü olamaz. Çünkü hısımlık nafakası iyilik için vaciptir. İyilik de fakire değil zengine vacip

³³⁴ Bkz. Şâtibî, II, 20.

³³⁵ Müslim, Zekât, 12; Nesâî, Zekât, 60; Ebu Davud, İtk, 9.

³³⁶ Mevsilî, a.g.e., IV, 11; Nevevî, a.g.e., IX, 83; Sâvî, a.g.e., II, 753; Buhûtî, a.g.e., V, 481.

³³⁷ İbn Humâm, a.g.e., IV, 410, Huraşî, Ebu Abdullah Muhammed b. Abdullah, Şerh Muhtasari Seyyidi Halil, Beyrut, Daru'l-Fikr, t.y., IV, 204; Bilmen, a.g.e., II, 497.

³³⁸ Özcan, a.g.e., 1996, s. 136

³³⁹ Bkz. Tarîkî, a.g.m., s. 293.

³⁴⁰ Bkz. Serahsî, a.g.e., V, 233; Kâsânî, a.g.e., V, 34; İbn Cüzeyy, a.g.e., s. 148; Maverdî, Ebu Hasan Ali b. Muhammed, b. Habib, el- Hâvî'l-Kebîr, (thk, Ali Muhammed Muaved , Adil Ahmed Abul'Mevcud), Beyrut, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1999, XI, 478; Buhûtî, a.g.e., V, 482.

olur.³⁴¹ Ayrıca genel olarak İslam hukukunda bir kimse kudretinin üstünde bir şey ile sorumlu tutulmaz.³⁴² Ancak Hanefî ve Şafî mezheplerine göre, babalar bunun istisnasıdır. Çünkü bir baba çalışıp kazanmaya gücü yetse çocuklarına bakmakla yükümlüdür. Bu durumda baba gerek fakir, gerekse zengin olsun fark etmez. Çocuklarına nafaka vermesi gerekir.³⁴³

İslam hukukçularının çoğunluğuna göre, usûl, fûrû ve civar hısımlarından biri harbî olursa, bu durum nafaka sorumluluğuna engel olur. Çünkü nafaka iyilik ve sila üzere yardımlaşmadır. Bu durum müslümanlar ile harbîler arasında yoktur.³⁴⁴ Kur'an'da konuyla ilgili şöyle buyrulmaktadır. “Allah, yalnız sizinle din uğrunda savaşanları, sizi yurtlarınızdan çıkarırları ve çıkarılmanız için onlara yardım edenleri dost edinmenizi yasaklar. Kim onlarla dost olursa işte zalimler onlardır”³⁴⁵. Dolayısıyla bu durumda olan kadın kendine bakmakla yükümlüdür.

Hısımlık nafakası zaman aşımı ile düşmüş olur. Çünkü hısımlık nafakası ihtiyacı karşılamak için vacip olmuştur. Geçen zamanla ihtiyaçları ortadan kalkmış demektir. O takdirde geçen süreye ait nafaka düşer.³⁴⁶ Ancak, Cumhura göre, hâkimin kararıyla, hısımlık nafakası zimmette borç olur. Dolayısıyla zamanın geçmesi ile düşmez.³⁴⁷ Hanefilere göre ise, yargı kararıyla bile kabz veya borçlanma olmadan zaman aşımı ile düşer, çünkü hısımlık nafakası, zaman aşımı ile düşmüş olmayan evlilik nafakası aynı değildir.³⁴⁸

2. Zevce Olan Kadın

İslam hukukçuları sahih bir nikâhla evlenilen kadına, koca tarafından nafaka verilmesinin vacip olduğunda ittifak etmiştir. Kadın ise ister Müslüman, ister gayri

³⁴¹ Kâsânî, *a.g.e.* IV, 35; Nevevî, *a.g.e.*, IX, 83; Maverdî, *el- Hâvî'l-Kebîr*, XI, 478; Buhûtî, *a.g.e.*, V, 482.

³⁴² Bkz., Atar, *a.g.e.*, s. 44.

³⁴³ Serahsî, *a.g.e.*, V, 223; Kâsânî, *a.g.e.*, IV, 36; Nevevî, *a.g.e.*, IX, 83; Şirbinî, *a.g.e.*, V, 185.

³⁴⁴ Zeylaî, *a.g.e.*, III, 63; Mevselî, *a.g.e.*, IV, 11; Sunaykî, Zeynüddin Ebu Ebu Yahya Zekeriyâ b. Muhammed, *Esnâ'l-Matâlib Fi Şerhi Revzi't-Tâlib*, y.y., Daru'l-Kitabi'l-İslamî, ty., III, 443, Buhûtî, *a.g.e.*, V, 484.

³⁴⁵ el-Mümtehine, 60/9.

³⁴⁶ Kâsânî, *a.g.e.*, IV, 38; Sâvî, *a.g.e.*, II, 753; Nevevî, *a.g.e.*, IX, 85; Buhûtî, *a.g.e.*, V, 484; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslamî Ve Edilletühü*, VII, 829.

³⁴⁷ Sâvî, *a.g.e.*, II, 754; Nevevî, *a.g.e.*, IX, 85; Buhûtî, *a.g.e.*, V, 484; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslamî Ve Edilletühü*, VII, 829.

³⁴⁸ Kâsânî, *a.g.e.*, IV, 38.

Müslim olsun, ister fakir ya da ister zengin olsun nafakası kocasına aittir.³⁴⁹ Ancak bazı hallerde zevcenin nafakası kocasının üzerinden düşer. Bu durumda zevce kendine infak etmekle sorumlu olur. Bu halleri şöyle sıralayabiliriz.

a. Kadının Nüşuzu

Nüşuz, kadının evlilik akdinin gereği olarak kocasına karşı sorumlu olduğu yükümlülükleri yerine getirmemesidir. Fıkıh kitaplarında kadının nüşuzu sonucu nafakasının sakıt olup olmayacağı hususunda farklı görüşler bulunmaktadır. Cumhuriyetin görüşüne göre nâşize kadının nafakası düşer.³⁵⁰

Nüşuzla Nafakanın Sakıt Olduğu Durumlar:

(1) Kadın özürsüz olarak kocasının kendisine yaklaşmasını men etmiş olsa veya kocanın cinsel ilişki talebine karşılık vermezse nâşize sayılır ve nafakası düşer.³⁵¹ Ancak Hanefiler bu konuda cumhurla ittifak etmekle beraber bazı görüşler de farklı düşünmektedirler: Şöyle ki; kadın bu talepleri reddetse bile koca evinde kaldığı müddetçe kadının bu davranışını nüşuz saymazlar. Çünkü bu durumda nafaka almayı gerektiren aynı evde yaşama ve potansiyel eşlik etme durumu devam etmektedir. Koca, evinde bulunan karısından bir şekilde faydalanabilir.³⁵²

(2) Kadının kocasından izin almadan evinden çıkması, nüşuz sayılır. Her hangi bir özür bulunmaksızın kocanın izni olmadan evden çıkan kadın, nâşize sayılmakta ve böylece tekrar kocanın evine geri dönüncüye kadar itaatsizliğinden dolayı nafaka alma hakkını kaybeder.³⁵³ Ancak kadın kocasının izni, zaruret veya özür gibi bir durumdan dolayı evden çıkarsa nâşize sayılmaz.³⁵⁴

(3) Kadının kocasıyla başka bir eve veya başka bir şehre taşınmayı kabul etmemesi durumunda, nâşize sayılır ve nafaka hakkı düşer. Fakat koca peşin (müeccel)

³⁴⁹ Kâsânî, *a.g.e.*, IV, 15; İbn Nüceym, *a.g.e.*, V, 188; Nevevî, *a.g.e.*, IX, 40; İbn Rüşd, *a.g.e.*, III, 77; Buhût, *a.g.e.*, V, 460; İbu Kudâme, *a.g.e.*, VIII, 159; İbn Hazm, *a.g.e.*, IX, 249.

³⁵⁰ Zeylaî, *a.g.e.*, III, 52; İbn Rüşd, *a.g.e.*, III, 77; Nevevî, *a.g.e.*, IX, 57; Buhûtî, *a.g.e.*, V, 473.

³⁵¹ Zeylaî, *a.g.e.*, III, 52; Nevevî, *a.g.e.*, IX, 60; Buhûtî, *a.g.e.*, V, 473; Dusûkî, *a.g.e.*, II, 514.

³⁵² Kâsânî, *a.g.e.*, IV, 22; Zeylaî, *a.g.e.*, III, 52; Cezirî, *a.g.e.*, IV, 496; Dirik, Mehmet, *İslam Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Mükellefiyetini Düşüren Haller*, Konya, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, S. 25, 2015, s. 147.

³⁵³ Nevevî, *a.g.e.*, IX, 60.

³⁵⁴ Nevevî, *a.g.e.*, IX, 57; Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî Ve Edilletühü*, VII, 779.

mehri ödememiş, normal oturmaya müsait bir ev temin etmemişse veya onun hakkında güvenilirliği yoksa kadın reddedebilir ve nâşize sayılmaz.³⁵⁵

(4) Kadının vakti daralmayan ve daha sonra yapılabilecek bir ibadeti kocasının izni olmadan yapması nafakasını düşürür. Kadının vakti geniş olduğu halde keffaret ya da nezir ya da ramazan kazası için oruç tutsa, izinsiz nafile oruç tutsa veya haccetse nafakası düşer. Çünkü böyle yapmakla kocasının hakkını engellemiş olur.³⁵⁶ Malikilere göre nafile hac ibadeti, kocası izin vermişse bu durumda kadının nafaka hakkı düşürmez.³⁵⁷

(5) Cumhura göre kadının hapsedilmesi nafakasını düşüren bir sebeptir. Çünkü bu durumda kocanın kadını alıkoyma hakkı ortadan kalkmıştır.³⁵⁸ Ancak kadın haksız yere hapsedilse Hanefî ve Hanbelilere göre buna koca sebep olmadığı için kadının nafakası yine düşer.³⁵⁹ Malikilere göre ise buna kadın sebep olmadığı için nafaka alabilir.³⁶⁰

b. Nikâhın Fâsîd Olması

İslam hukukuna göre kadının nafakayı hak edebilmesi için evlilik sahih olmalıdır. Nikâh fasit olursa koca üzerine nafaka sorumluluğu olamaz. Çünkü fasit nikâhta kocanın karısını evinde alıkoyma hakkı yoktur. Ayrıca fasit nikâh akdinin feshi gerekir.³⁶¹

c. Kocasından Bâin Talakla Boşanması

Bâin talak sebebiyle iddet bekleyen kadın hamile ise nafaka ödenmesi gerekir. Bu hususunda âlimler arasında ittifak vardır.³⁶² Bununla ilgili delil, "Eğer hamile iseler, doğurmalarına kadar nafakalarını verin"³⁶³ mealindeki ayettir. Bâin talakla boşanan

³⁵⁵ Kâsânî, *a.g.e.*, IV, 19; Zeylaî, *a.g.e.*, III, 52;

³⁵⁶ Nevevî, *a.g.e.*, IX, 62; Buhûtî, *a.g.e.*, V, 473; Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî Ve Edilletühü*, VII, 795; Mardâvî, Alâeddin Ebu'l-Hasan ali b. Süleyman, *el-İnsâf Fî Ma'rifeti'r-Râcih Mina'l-Hilâf*, 2.B. , y.y., Daru'l-İhyai't-Turâsu'l-Arabî., t.y., IX, 381.

³⁵⁷ Dusûkî, *a.g.e.*, II, 517; Huraşî, *a.g.e.*, VI, 194.

³⁵⁸ Zeylaî, *a.g.e.*, III, 53; İbn Abidîn, *a.g.e.*, III, 578; Sunaykî, *a.g.e.*, IV, 434; Nevevî, *a.g.e.*, IX, 60; Mardâvî, *a.g.e.*, IX, 381.

³⁵⁹ Şirbinî, *a.g.e.*, V, 185; Nevevî, *a.g.e.*, IX, 60; Mardâvî, *a.g.e.*, IX, 381.

³⁶⁰ Dusûkî, *a.g.e.*, II, 517.

³⁶¹ Serahsî, *a.g.e.*, V, 195; Kâsânî, *a.g.e.*, IV, 16; İbn Kudâme, *a.g.e.*, VIII, 235; Şirbinî, *a.g.e.*, V, 174; Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî Ve Edilletühü*, VII, 789-790.

³⁶² Zeylaî, *a.g.e.*, III, 60; Sâvî, *a.g.e.*, II, 740; Şirbinî, *a.g.e.*, V, 174; İbn Kudâme, *a.g.e.*, VIII, 232.

³⁶³ et-Talak, 62/6.

kadın hamile değilse, iddeti süresince nafaka hakkının olup olmadığı konusunda fakihler arasında farklı görüşler bulunmaktadır.

Hanbelilere göre kadın kocasından bâin talakla boşanırsa hem nafaka hem de mesken hakkı sakıt olur.³⁶⁴ Rivayet edildiğine göre Fatma bint Kays şöyle demiştir. “Eşim beni üç talâk ile boşadı. Rasûlullah (s.a.v.) benim için nafaka ve süknâya hükmetmedi”.³⁶⁵

Malikî ve Şafii mezheplere göre de sükna hakkı olup diğer nafaka hakkı düşer.³⁶⁶ Onların delili şu ayettir “*Onları gücünüz ölçüsünde oturduğunuz yerin bir bölümünde oturtun, onları sıkıştırıp (gitmelerini sağlamak için) kendilerine zarar vermeye kalkışmayın....*”³⁶⁷ Bu ayet, boşanmış kadının hamile olsun veya olmasın, mesken hakkının olduğunu ifade etmektedir.

Hanefilere göre ise bu kadın için ne mesken ne de nafaka hakkı düşmez. Çünkü kadının nafakasının vacip olması, erkeğin evinde erkek için alıkonulması sebebiyledir. Bâin talak sebebiyle iddet bekleyen kadının durumu da aynıdır. Dolayısıyla nafaka hakkının olması gerekir. Ayrıca Hanefiler, yukarıda zikredilen Fatma bint Kays rivayetinin bain talak iddetinde kadının nafaka hakkı bulunmadığı konusunda delil olarak kabul etmemişler. Çünkü bu hadisi selef reddet ve tenkit etmiştir.³⁶⁸ Onlara göre de durumu çok iyi bilinmeyen bir râvinin rivayetini, selef reddetmiş ise o haber ile amel edilmez.³⁶⁹ Hz. Ömer, Fatma bint kays rivayeti hakkında şöyle buyurmuştur: “Doğru mu söylüyor yoksa yanlış mı, iyi mi hatırlıyor yoksa unuttu mu, ne yaptığını bilemediğimiz bir kadının sözüyle Allah’ın kitabını ve Peygamberimizin sünnetini terk edemeyiz”³⁷⁰

d. Kocanın Ölümü

Kocasının ölümü üzerine iddet beklemekte olan kadına kocasının malından nafaka verilmesi gerekmez. Bu konuda ittifak vardır. Çünkü kocanın vefat etmesiyle malının mirasçılara intikal etmesi gibi sebeplerin varlığından vefat iddeti bekleyen

³⁶⁴ İbn Kudâme, *a.g.e.*, VIII, 232.

³⁶⁵ Muslim, Talâk, 6; Ebu Davud, Talak, 39.

³⁶⁶ Sâvî, *a.g.e.*, II, 741-742; Şirbinî, *a.g.e.*, V, 174.

³⁶⁷ et-Talak, 62/6.

³⁶⁸ Zeylaî, *a.g.e.*, III, 60; Serahsî, *a.g.e.*, V, 201; Mevsilî, *a.g.e.*, IV, 8.

³⁶⁹ Atar, *a.g.e.*, s. 44.

³⁷⁰ Tirmizi, Talak, 5.

kadının nafaka hakkı düşer. Ayrıca kadın kocasının hakkı için değil, dinin hakkı olduğu için iddet beklemektedir.³⁷¹ Ancak Malikilere göre, meskenin kocanın mülkü olması veya vefatından önce kira ücretini ödemesi halinde ölüm iddeti bekleyen kadın için mesken hakkı gereklidir.³⁷²

e. İrtidat

İslam hukuku teriminde riddet, bir Müslümanın isteyerek İslam dininden çıkmasıdır, irtidat eden kimseye ise “mürted” adı verilir.³⁷³

Kadın, irtidat ettiğinde kocasından ayrılmış olup nafaka hakkı da düşer. Ancak mürted İslam’a dönerse, Şafii ve Hanbelîlere göre nafakası da döner.³⁷⁴ Çünkü mürtedin irtidadıyla nafakası düşer, İslam’a rücu ile birlikte irtidat ortadan kalkmış olur. Dolayısıyla nafaka hakkı geri döner.³⁷⁵

B. KADININ FÜRÜU VE USULÜNE İNFAK ETMESİ

1. Kadının Fürüu Nafaka Vermesi

İslam hukukçuları, erkek çocuğun bülûğ çağına ve kız çocuğun evleninceye kadar nafakaları yalnız babaya ait olup, kimsenin ona ortak olamayacağına ittifak etmişler.³⁷⁶ Ancak babanın sorumluluğu zengin ve kazanma gücünün bulunmasına bağlıdır. Dolayısıyla baba mevcut değil ya da fakir olup çalışıp kazanç temin edecek durumda değilse, çocukların nafakasıyla yükümlü olmaz.³⁷⁷ Bu durumda nafaka sorumluluğu anneye geçip geçemeyeceği hususunda farklı görüşler vardır.

Şafii ve Hanbelî mezheplerinde, baba çocukların nafakasını karşılamaktan aciz olursa, nafakaları, zenginse annenin üzerinde olur. Ve baba tekrar, zengin olduğunda kendisine rücu edemez. Çünkü veladet sebebiyle babaya nafaka vacip olurken anneye de vacip olması daha da evladır.³⁷⁸

³⁷¹ Mevsilî, *a.g.e.*, IV, 9; Zeylaî, *a.g.e.*, III, 61; Nevevî, *a.g.e.*, IX, 68; İbn Kudâme, *a.g.e.*, VIII, 234.

³⁷² Sâvî, *a.g.e.*, II, 742.

³⁷³ Bilmen, *a.g.e.*, IV, 5; Sabik, *a.g.e.*, II, 450.

³⁷⁴ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî Ve Edilletühü*, VII, 781.

³⁷⁵ Şirbinî, *a.g.e.*, IV, 338-339; İbn Kudâme, *a.g.e.*, VIII, 237; Cazîrî, *a.g.e.*, IV, 500; Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslamî Ve Edilletühü*, VII, 781.

³⁷⁶ Kâsânî, *a.g.e.*, IV, 30-31; İbn Cüzey, *a.g.e.*, s. 148; Şirbinî, *a.g.e.*, V, 183; Buhûti, *a.g.e.*, V, 481.

³⁷⁷ Acar, *a.g.e.*, s. 206.

³⁷⁸ Maverdî, *el-Hâvî'l-Kebîr*, *a.g.e.*, XI, 479; Şîrâzî, Abu İshâk İbrahim b. Ali b. Yusuf, *el-Mühezzep Fi'l-Fıkhi'l-İmam eş-Şâfiî*, y.y., Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, t.y., III, 159; İbn Kudâme, *a.g.e.*, VIII, 212.

Hanefilere göre de nafaka hakkı anneye geçer. Ancak baba zenginliği durumunda anne ona müracaat edip masrafı alır.³⁷⁹ Malikîlere göre ise nafaka sadece babaya ait olur. Dolayısıyla anne üzerinde nafaka sorumluluğu yoktur.³⁸⁰

2. Kadının Usulüne Nafaka Vermesi

İslam hukukunda, çocukların, anne ve babaların nafakasından sorumlu olduklarında ittifak edilmiştir.³⁸¹ Bu hususunda kız çocuk ile erkek çocuk arasında fark yoktur, Çünkü bu sorumluluğun nedeni cüziyyet, yani onların çocukları olmalarıdır. Bu mana ikisini de kapsamaktadır.³⁸²

Çocuklar birden fazla olursa; Ebu Hanife'den nakledilen bir rivayete göre, mirastaki hisselerine göre infak ederler. Ancak kuvvetli görüşüne göre, baba-annenin nafakalarını çocuklar tarafından eşit olarak ödenir.³⁸³

Malikilerde racih görüşe göre, çocukların sayısı birden fazla olursa, zenginlik nispetlerine göre nafaka taksim edilecektir.³⁸⁴ Şafilere göre, fûrun yakınlık dereceleri aynı olursa ve usulün varisi durumundaysalar, miras hisseleri dikkate alınmaz. Dolayısıyla eşit şekilde nafaka verirler. Çünkü nafakanın vücup sebebi hepsini kapsar.³⁸⁵ Hanbelilere göre, fûrun yakınlık dereceleri aynı olursa, nafakayı mirastaki hisselerine göre verirler.³⁸⁶

³⁷⁹ Serahsî, *a.g.e.*, V, 223; Kâsânî, *a.g.e.*, IV, 33.

³⁸⁰ Dusûkî, *a.g.e.*, II, 524.

³⁸¹ İbn Munzir, *a.g.e.*, s. 110; Kâsânî, *a.g.e.*, IV, 30; İbn Cüzey, *a.g.e.*, s. 148; Şirbinî, *a.g.e.*, IV, 183; Buhûti, *a.g.e.*, V, 488-489.

³⁸² Acar, *a.g.e.*, s. 204.

³⁸³ Serahsî, *a.g.e.*, V, 222; İbn Abidîn, *a.g.e.*, III, 623.

³⁸⁴ Dusûkî, *a.g.e.*, II, 523-524.

³⁸⁵ Şirbinî, *a.g.e.*, V, 183; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslamî Ve Edilletühü*, VII, 833.

³⁸⁶ İbn Kudâme, *a.g.e.*, VIII, 219.

SONUÇ

İnsanlık ve Allah'a kulluk bakımından kadın ve erkek arasında bir fark bulunmadığı gibi temel hak ve sorumluluklar açısından da kadın ile erkek ayrımı yapılmamıştır. Sadece, fiziksel ve fitrî özelliklerine göre kadınlarla erkekler arasında ayrıcalık taşıyan bazı özel düzenlemeleri ve hükümleri bulunmaktadır.

İslâm'da bir insan olarak erkeğe tanınan temel insan hakları kadına da tanınmıştır. Buna göre İslam'da erkeğe tanınan ferdi mali tasarruf hakkı kadına da tanınmıştır. Kadın her türlü ticari, zirai, sınai, tıp ve eğitim hizmetleri faaliyetlerle meşgul olabilir. Ayrıca kadın, nafaka, mehir, miras ve hibe yollarından da mülk edinme hakkına sahip kılınmıştır.

İslam'da, çalışıp kazanma hususunda kadın ile erkek arasında herhangi bir fark gözetilmediği ve İslami kaynaklarda kadının çalışmasını doğrudan engelleyen herhangi bir yasak olmadığı gibi, kadına, evde veya ev dışında çalışma hakkı verilmiştir. Bununla birlikte İslam âlimleri tarafından kadının çalışırken uyması gereken bazı kurallar belirtilmiştir. Bu kurallara uyulması halinde, kadının çalışmasının meşru olmaması söz konusu edilmeli.

İslam hukukçularının çoğunluğuna göre, kadın, erkek gibi malvarlığı üzerinde tasarrufta bulunma ehliyetine sahiptir. Vücup ve eda ehliyetini haiz olan her kadın, ister evli ister bekâr olsun malları üzerinde velayet ve tasarruf hususunda tam bir yetkiye sahiptir. Dolayısıyla kadın helal yollardan dilediği kadar mal edinebilir, mülkünde erkeklerle aynı şartlar altında meşru ölçüler içinde dilediği gibi tasarruf edebilir. Ancak Malikler başta olmakla, bazı müçtehitler, evli olmayan kız reşit olmadığından her türlü mali tasarruf ehliyeti bakımından kızın kısıtlı (mahcûr) olduğu görüşündeler. Evli olan kadın ise teberru malı tasarruflarına sınırlanma getirmeyi tercih etmişlerdir. Bunun yanında İmam Malik, evli ve reşit olan bir kadının hiç kimseden izin almadan kendi

malı üzerinde istediği gibi bedel karşılığı tasarruflarda bulunabileceğini kabul etmektedir.

İslam hukukunda, anne, zevce veya kız olarak kadının nafakasının kime ait olduğu açık bir şekilde belirtilmiştir. Ancak nafakaya hak kazanmasının şartları bulunduğu gibi nafaka hakkını kaybetmesinin sebepleri de bulunmaktadır. Dolayısıyla bazı durumlara göre kadının nafaka hakkı düşüp kendisine ait olur.

Evli olmayan bir kadın hısımlık sebebiyle nafaka alma hakkına sahip olmaktadır. Fakat hısımlık nafakası alacaklısı ve borçlusunda aranan şartlar yerine gelmezse, kadın, akrabasından nafaka alamayarak kendine bakmakla yükümlü olur.

İslam hukukunda çocukların nafakası yalnız babaya ait olduğu konusunda ittifak edilmiştir. Ancak babanın sorumluluğu zengin ve kazanma gücünün bulunmasına bağlıdır. Baba mevcut değil ya da fakir çalışıp kazanç temin edecek durumda değilse, çocukların nafakasıyla yükümlü olmaz. Malikiler dışındaki diğer mezheplere göre çocukların nafakası babasından sakıt olarak annesine geçer.

İslam hukukunda, çocukların, fakir anne ve baba nafakasından sorumlu olduklarında ittifak edilmiştir. Bu sorumluluğun nedeni cüziyyet, yani onların çocukları olmalarıdır. Bu hususunda kadın ile erkek arasında fark olmadığı gibi, kadın da fakir usulüne nafaka vermek mecburiyetindedir.

KAYNAKÇA

- ACAR, H. İbrahim, *Ana Hatlarıyla İslam Aile Hukuku*, Bursa, Emin yay., 2014.
- AKTAN, Hamza, “*İhraz*”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İstanbul, 2000.
- APAYDIN HACI YUNUS; TÜRÇAN, TALİP, vd., *İslam Hukukuna giriş*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yay., 2010, S. 2060.
- ARMAĞAN, Servet, *İslam Hukukunda Ve Özellikle Libya’da İşçi-İşveren Münasebetleri*, (26 Mart 1980’da, İ.Ü, Hukuk Fakültesinde Verdiği Konferans).
- ATAR, Fahrettin, *Fıkıh Usûlü*, 3. B., İstanbul, Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay., S. 24, 1996.
- BAKTİR, Mustafa. *Sosyal Hayatta Kadın*, Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi, S.22, İstanbul, Ensar neşriyat, 2005.
- BAYINDIR, Abdülaziz, “Bey‘ bi’l-Vefâ”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İstanbul, 1992.
- BEDRÂN, Badrân Ebu’l-Ayneyn, *Tarihu’l-Fıkhi’l-İslamî Ve Nazariyyetü’l-Milkiyye ve’l-Ukûd*, Beyrut, Daru’n-Nahdati’l-Arabiyye, t.y.
- BEŞER, Faruk, *Kadının Çalışması ve Sosyal Güvenliği*, İstanbul, Bilge yay., 2003.
- BİLMEN, Ömer Nasuhi (v.1971), *Hukuki İslamiyye ve İstilahatı Fıkhiyye Kamusu*, I-VIII, İstanbul, Bilmen Yay, 1968.
- BUHARÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail (v. 256/870), *Sahîhü’l-Buharî*, (Notlar ekleyen: Mustafa Dîb Bugâ), 5. B., Dimeşk, Dâru İbn Kesîr, 1993.
-, *Sahihü’l-Adabu’l-Mufred*, (Muhammed Nasiru’d-Dine el-Albanî) 4.B, y.y., Dau’s-Sidik, 1997
- BUHÛTÎ, Mansur b. Yunus b. İdris (v. 1051/1641), *Keşşâfü’l-Kinâ’ An Metni’l-İknâ’*, I-IV, y.y., Daru’l-Kutubi’l-İlmiyye, t.y.

- CEVHARÎ, Ebu Nasri İsmâel b. Hamad (v. 393/1002) *es-Sihâh*, (thk. Ahmet Abdul-Gafour Atâr), I-VI, 4. B., Beyrut, Daru'l-İlm lilmalâyin, 1987.
- CEZİRÎ, Abdurrahman, *Dört Mezhebe Göre İslam Fıkhı*, I-V, 2. B., Beyrut, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 2003.
- CİN HALİL, AKGÜNDÜZ, AHMET, *Türk Hukuk Tarihi*, I-II, Konya, Selçuk Üniversitesi Yay., S.59, 1989.
- DAĞCI, Şamil, *Kadınların İş Hayatında ve Yönetimde Yer Almaları*, Din İşleri Yüksek Kurulu, 24.10.2002 tarihinde başkanlığında toplandı.
- DEMİR, Fahri, *İslam Hukukunda Mülkiyet ve Servet Dağılımı*, İlmî Yay.,y.y., 1981.
- DİRİK, Mehmet, *İslam Aile Hukukunda kocanın nafaka Mükellefiyetini Düşüren Haller*, Konya, İslam Hukuku Araştırma Dergisi, S. 25, 2015.
- DÖNDÜREN, Hamdi, *Ticaret ve İktisat İlmihali*, İstanbul, Erkem yay., 1993.
-, *Delilleriyle Aile İlmihali*, İstanbul, Erkam Yay., t.y.
-, "Akil", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İstanbul, 1989.
- DUSÛKÎ, Muhammed b. Ahmed b. Arafe (1230/1815), *Haşiyatu'd-Dasûkîale 'ş-Şarhi'l-Kebir*, I-IV, y.y., Daru'l-Fikr, t.y.
- EBU DAVUD, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî (v. 275/889), *es-Sünen*, (thk: Muhammed Muhyî Dine Abdul-Hamid), I-IV, Beyrut, Al-Maktabatu'l-Asriyye, t.y.
- EBU HABİB, saadi, *el-kamusu'l-Fikhi*, 2. B., Dimeşk, Daru'l-Fikr, 1988.
- EBU ZEHRA, Muhammed, *el-Milkiyye ve'n-Nazariyyetü'l-Akd Fi'ş-Şeriatil'l-İslamiyye*, Kahire, Daru'l-Fikr'l-Arabî, 1996.
-, *el-Ehvâl'ş-Şahsiyye*, 2. B., Mısır, Daru'l-Fikri'l-Arabi, t.y.
- EKİNCİ, Ekrem Buğra, *İslam Fıkhında Alış-Veriş Bilgileri*, 2010, İstanbul.
- EFE, Ahmet, *İslam Miras Hukukunda Kadın-Erkek Hisselerin Farklı Oluşu Üzerine Bir Değerlendirme*, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Konya, 2011, S. 18.
- EL- BAALÎ, Abdu'l-Hamid Mahmmud, *el-Mülkiyye ve Zavâbitühâ fi'l-İslam*, Mısır, Mektebetu Vehbe, 1985.

- EL- UMARÎ, İsa Salih, *A'mal'-Mer'eti'l- kesbiyye ve Ahkamuhâ fi'l- Fikhi'l- İslamî*, Jordan, Arab Law İnfö yay., 2005.
- FEYYÛMÎ, Ahmed b. Muhammed b. Ali (v. 770/1368-69), *el-Misbâhu'l-Münir*, I-II, Beyrut, el-Maktabatu'l-İlmiyye, t.y.
- FİRCÂNÎ, Hayrî, *hukuku'l-Mer'e*, y.y., t.y., s. 93.
- FİRUZABÂDÎ, Mecdüddin Muhammed b. Yakub (v. 817/1415), *el-Kamusu'l-Muhit*, 5. B., Beyrut, Müessesetü'r-Risale, 2005.
- GÖRGÛLÛ, Hasan Ali, *İslam Hukukunda Kadının Malı Velayeti ve Mal Varlığı Üzerinde Tasarruf Ehliyeti*, Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2005, S. 14.
- HACAK, Hasan, "Mülkiyet", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İstanbul 2006.
- HAFİF, Ali, *el-Mülkiyye fi'ş-Şer'ati'l-İslamiyye*, Beyrut, Daru'n-Nahdatu'l-Arabiye, 1990.
- HARBÎ, Avz Sa'd b. Şâri, *el-Ahkâmu'lleti tuhâlifü fihâ'l-mer'etü'r-racüle*, Riyad 1995.
- HARAŞÎ, Ebu Abdullah Muhammed b. Abdullah (v.1101/1690), *Şerh Muhtasari Seyyidi Halil*, I-VIII, Beyrut, Daru'l-Fikr, t.y.
- HAYDAR, Ali (1352/) *Dürerü'l-Hukkâm Fî Şerhi Mecelleti'l-Ahkâm*, (Çev., Fahmî el-Huseynî, Daru'l-Ciîl), I-IV, y.y., 1991.
- HİN, MUSTAFA, BUGÂ MUSTAFA, ŞERBECÎ, ALİ, *el-Fikhü'l-Menhacî Ala Mezhebi'l-İmam Şafii*, I-VII, 4. B., Dimeşk, Daru'l- Kalem, 1992.
- HUBEYŞÎ, Muhammed b. Abdürrahman, *el-Bereke fi fadli's-Sa'yi ve 'l-Hareke*, y.y., 1972.
- HÜSEYİN ALGÛL, YUNUS APAYDIN, vd., *İlmihal*, I-II, İstanbul, Divantaş Yay., 1999.
- İBN ÂBİDİN, Muhammed Emin b.Ömer (v. 1252/1836), *Reddu'l-Muhtârale' d-Dürri'l-Muhtâr*, I-VI, 2. B., Beyrut, Daru'l-Fikr, 1992.
- İBN ESİR, Ebu'l-Hassen Ali, b. Ebî'l-Karem, Muhammed b. Muhammed eş-Şeybâbanî el-Cazrî (630/1232), *Usud'l-Gâbe*, (thk. Ali Muhammed Muaved, Adil Ahmed Abdul-Mevcud), I-VIII, y.y., Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1994.

- İBN CÜZEY, Ebu Kasim b. Ahmed, *el- Kavânînü'l-fkhiyye*, y.y., t.y.
- İBN HANBEL, Ahmed, el-Müsned, (thk. Ahmed Abdul-Karim), I-XII, y.y, Daru'l-Minhâc, 2008.
- İBN HAZM, Ebu Muhammed Ali b. Ahmed el-Endülûsî (456/1064) *el- Muhallâ bi'l-Asar*, I-XII, Beyrut, Daru'l-Fikr, t.y.
- İBN HİŞÂM, Abdu'l-Malik b. Hişâm b. Ayûp el-Humeyrî el-Maâfirî (v. 213/ 828), *es-Sîre en-Nebeviyye*,(thk: Mustafa Sakâ vd.), I-II, 2. B., Mısır, Matbaatu'l-Mustafa al-Bâbî ve Evlâduh, 1955
- İBN HÜMÂM, Kemaleddin Muhammed b. Abdilvahid es-Sivasî (v. 861/1456), *Fethu'l-Kadir*, I-X, y.y., Darü'l-Fikr, t.y.
- İBN KUDÂME, Muvaffakuddin Abdullah b. Ahmed b. Muhammed (v. 620/1223) *el-Muğnî*, Mısır, Maktabatu'l-Kahire, 1968.
- İBN MÂCE, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd (v. 273/887), *Sünen İbn Mâce*, (thk: Muhammed Fuâd Abdul-Bâkî), I-II, y.y., Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, 1953.
- İBN MANZUR, Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrerrem b. Ali el-Ensarî (v.711/1311), *Lisânu'l-Arab*, I-XV, 3. B., Beyrut, Daru Sâdir.
- İBN MUNZİR, Muhammed b. İbrahim (v. 3318/930), *el-İcmâ*, (thk. Ebu Hamâd, Sagir b. Hanîf), 2. B., Arap Birleşik Emirlikleri, Maktabatu'l-furkân, 1999.
- İBN NÜCEYM, Zeynüddin b. İbrahim b. Muhammed (v. 970/1563), *el-eşbah ve'n-Nezair*, Beyrut, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1999.
-, (v. 970/1563) *el-Bahru'r-Râik Şerhu Kenzi'd-Dekâik*, I-VIII, 2 . B., y.y., Daru'l-Kitabi'l-İslamî, t.y
- İBN RECEB, Abdurrahman b. Ahmed Al-Hanbalî (V. 795/1392), *Kavâid fi'l-Fikhi'l-İslamî*, Mısır, Mektebetu'l-Kuliyati'l-Azhariyye, 1971.
- İBN RÜŞD EL-HAFÎD, Kadı Ebu'l-Velîd Muhammed b. Ahmed, b. Ahmed (v. 595/1198) *Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid*, I-IV, Kahire, Daru'l-Hadis, 2004.

- İBNU'L-ARABÎ, Muhammed b. Abdullah b. Ebu Bekr (543/1448), *Ahkamu'l-Kur'an*, (thk, Muhammed Abdul kâdir Atâ), I-IV, 3. B., Beyrut, Daru'l-Kutubi'İlmiyye, 2003.
- İBN TEYMİYYE, Takyuddin Ahmed b. Abdulhalim (v.728 /1328), *Mecmû'l-Fetavâ*, Riyad, I-XXXVI, Matâbiü'r-Riyad, 1383.
- KAHRAMAN, Abdullah, *İslam Hukukunda Kadının Hukuki Tasarruf Ehliyeti*, Kars, Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S. 1, 2014.
- KARÂFÎ, Şihabuddin Ebu Abbas Ahmed b. İdris (v. 684/1285), *Furûk*, I-IV, y.y., Alemü'l-Kütüp, t.y.
- KARÂFÎ, Şihabuddin Ebu Abbas Ahmed b. İdris (v. 684/1285), *es-Zehîra*, (thk, Muhammed Cahiyi vd.), I-XIII, Beyrut, Daru'l-Garbi'l-İslamî, , 1994.
- KARAMAN, Hayreddin, *Mukayeseli İslam Hukuku*, 3. B., İstanbul, İZ Yay., 2003.
Karaman, Hayreddin, *İslam'da Kadın ve Aile*, İstanbul, Ensar Neşriyat, 1994.
-, *İslam'da Kadın Ve Aile*, İstanbul, Ensar Neşriyat, 1994
- KÂSÂNÎ, Alâuddîn, EbûBekr b. Mes'ûd b. Ahmed (v. 587/1191), *Bedâiu's-Sanâi' fî Tetîbi's-Şerai'*, I-VII, 2.B., y.y, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1986.
- KİLACÎ, MUHAMMED RAVÂS; KANÎBÎ, HAMİD SADİK, Mu'cem Lugati'l-Fukahâ, 2.B., y.y., Daru'n-Nafâis, 1988.
- KÖSE, Saffet, *İslam Hukukuna Göre Evlenmede Velayet*, Konya, İslam hukuku Araştırmaları Dergisi, S. II, 2003.
- KURTUBÎ, Ebu Abdillâh, Muhammed b. Ahmed el Ensarî (v. 671/1273), *el- Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, (thk. Ahmet Bardûnî, İbrahim Atfiş), I-XX, 2. B., Kahire, Daru'l-kutubu'l-Misriyye, 1964.
- KUTUB, Seyyid, *Fî Zilâli'l-Kura'an*, I-VI, 17. B., Beyrut, Daru's-Şurûk, 1412/ 1991.
-, *Kadın ve Aile*, (Çev., Halit Yılmaz), Erzurum, İhtar Yayınları, 1994
- KOMİSYON, (İbrahim Mustafa, Ahmet Zayât, Hamid Abdulkâdir, Muhmmmed en-Nacâr) *el-Mu'cemü'l-Vasît*, Mısır, Daru Da'va, t.y.

- MARDÂVÎ, Alâeddin Ebu'l-Hasan ali b. Süleyman, (v. 885/1480), *el-İnsâf Fî Ma'rifeti'r-Râcih Mina'l-Hilâf*, I-XII, 2.B. , y.y., Daru'l-İhyai't-Turâsu'l-Arabî., t.y.
- MÂVERDÎ, ; Maverdî, Ebu Hasan Ali b. Muhammed, b. Habib (v. 450/1058), *el-Hâvî'l-Kebîr*, (thk, Ali Muhammed Muaved , Adil Ahmed Abul'Mevcud), I-XIX, Beyrut, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1999.
-, *el-Ahkamu's-Sultâniyye*, Kahire, Daru'l-Hadis, t.y.
- MEVDÛD'Î Ebu'l-A'lâ, *el-Hicap*,(çev.,muhammed Kâzim es-Sibâk), Dimeşk, Daru'l-Fikr, 1964.
- MEVSİLÎ, Mecdüddin Ebu'l-Fadl Abdullah b. Mahmud (v. 683/1284), *el-İhtiyâr li-Ta'lîli'l-Muhtâr* (Ta'lîkat: Mahmud Ebu DakîKâ), I-V, Kahire, Matbaatu'l-Halabî, 1937.
- MUSLÎH, Abdullah, *el-Milkiyyetü'l-Hassa Fi' ş-Şeriatî'l-İslamiyye*, Kahire, Min Matbûâtî'l-İtihâd'd-Davlî Lilbunûku'l-İslamiyye (Uluslararası İslami Bankalar Birliği Yay.,) 1982.
- MÜSLİM, Ebu'l-Hüseyin Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî en-Nîsâbûrî (v. 261/874), *el-Câmi'u's-sahîh*,(thk: Muhammed Fuâd Abdul-Bâkî) I-V, Beyrut, Daru İhyaâi't-Türasu'l-Arabî, t.y
- NARGÛL, Veysel, *Malî Tasarrufu Açısından İslam (Aile) Hukukunda Kadın*, Adana, 2004, Çorum Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 4, S. 2.
- NASÎF, Fatime Ömer, *Hukuku'l-Mer'eti ve Vacibâtihâ fî Zev'i'l-Kitap ve s-Sünne*, y.y., Merkezi s-Salâm, 2010
- NEVEVÎ, Ebu Zekeriyâ, Muhyîddin, Yahya b. Şeref (v. 676/1277), *Revzatü't-Tâlbîn ve Umdatü'l-Muflîn*, (thk. Zuhayr eş-Şâvîş), I-XII, 2. B., Beyrut, el-Maktabu'l-İslâmî, 1991.
- NISÂÎ, Ebu Abdurrahman Ahmed b. b. Şu' ayb Ali (v.303/915), *es-Sünen*, (thk: Abdul-Fatâh Guddeh), I-IX, Halep, Maktabu Matbûâtî'l-İslamiyye.
- ÖZTÜRK, Abdül Vahap, *İslam'da Emek ve İşçi- İşveren Münasebetleri*, İstanbul, İlmi Tartışmalar Dizi, S.2, , 1986.
- RIZA, Muhammed Reşid, *Hukuku n-Nisa Fi'l-İslam*, Beyrut, el-Maktabu'l-İslâmî, 1984.

- RUHÎ, Özcan, *İslam Hukukunda Hısımlık Nafakası*, İzmir, Çağlayan Yay., 1996.
- SABBAĞ, Leyla, *el-mer'etü Fi't-Tarih'il-Arabi*, şam, 1975.
- SABÛNÎ, Muhammed Ali, *el-Mâvarîs Fi's-Şeri'ati'l-İslamiyya*, Mısır, Daru'l-Hadis, t.y.
- SARRAF, Şeyma, *İslami Açından Kadınların Çalışması*, Lübnan, Minber 'ul- Hıvar degisi, S. 15, 1989.
- SAVAŞ, Rıza, *Çalışma Hayatında Kadın (Hz. Muhammed Devri Örneği)*, İzmir, İzmir İlahiyat Fakültesi Yay. S. 2008.
-, *Hz. Muhammed Devrinde Kadın*, İstanbul, Gelenek Yay., 2004.
- SÂVÎ, Ebu'l-Abâs Ahmed b. Muhammed (v. 1241/1825), *Bulgatu's-Sâlik Liakrebi'l-Masâlik (Hâşiyat's-Sâvialâ's- Şarhi's-Sagîr)*, I-IV, y.y., Daru'l-Maarif, t.y
- SEYYİD, sabik, *Fikhu's-Sünne*, I-III, 2. B., Beyrut, Daru'l-Kitabi'l-Arabî, 1977.
- SİBÂ'Î, Mustafa, *el-Mer'etü Beyn'el-Fikhu ve'l-Kanun*, Dimeşk, Mektabatu'l-verâk, 1999.
- SİRAHSÎ, Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl (483/1090), *el-Mabsût*, I-XXX, Beyrut, Daru'l-Ma'rifa, 1993.
- SUYUTÎ, Celalddin Abdurrahman b. Ebî Bekr (v. 911/1505), *el-eşbah ve'n-Nezair*, Beyrut, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye 1990.
- ŞA'BAN, Zekiyyüddin, *İslam Hukuk İlminin Esasları*, (Çev., İbrahim Kafi Dönmez), 19.B., Ankara, TDV Yay., 2014.
- ŞAFÎ, Muhammed b. İdris (204/819), *el-Umm*, I-VIII, Daru'l-Ma'rife, Beyrut, ty.
- ŞÂTİBÎ, İbrahim b. Musa b. Muhammed (v. 790/1388) *el-Muvâfakât*, (thk. Ebu Ubeyda Maşhûr b. Hasan Âl-Salman), I-VII, y.y., Daru İbn Afân, 1997.
- ŞİRİN, Şükrü, *İslam Hukukunda Mehir* (Basılmamış Yüksek lisans Tezi) Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Esntitüsü, 1997.
- ŞEVKÂNÎ, Muhammed b. Ali b. Muhammed (v. 1250/1834), *Neylü'l-Evtâr*, Mısır Matbaatu Mustafa al-Bâbî ve Evlâduh, t.y

- ŞÎRÂZÎ, Abu İshâk İbrahim b. Ali b. Yusuf (476/1083), *el-Mühezzep Fi'l-Fıkhî'l-İmam eş-Şâfîi*, I-III, y.y., Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, t.y.
- ŞİRBİNÎ, Şemsüddin Muhammed b. Ahmed el-Hatîb (v. 997/1570), *Muğni'l-Muhtâc ilâ Ma'rifeti Meâni Elfâzi'l-Minhâc*, I-VI, y.y., Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1994.
- TAHAVÎ, Ebu Cafer Ahmed b. Muhammed, (v. 321/933), *el-Muhtasar* (thk.,Ebu'l-Vefa el-Afganî), Hindistan, Lecnetu ihyai'l-Maarif en-Nûmaniyye, ty.
-, Ebu Cafer Ahmed b. Muhammed (v. 321/933), *Şarhu Maani'l-Âsâr*, (thk. Muhammed Zührî- Muhammed Seyyid), I-V, y.y., Alemu'l-Kutup, 1994.
- TARÎKÎ, Abdullah b. Abdul Muhsin, *el-Nafakatu'l-Vâciba Ale'l-Mar'ati Lihaki'l-Gayr*, Suudi Arabistan, *Mecelletü'l-Buhûsu'l-İslamiyye*, S. 22, 1407.
- TIRPAN, Mehmet, *Medeniyetlerde Kadın*, Gaziantep, Ahid Ajans Matbaacılık, 2002.
- TİRMİZÎ, Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Savre (v.279/892), *Sünenu't-Tirmizi*, (thk: Başâr Awâd Muhammed), I-VI, Beyrut, Daru'l-Garbi'l-İslâmî, 1998.
- TOPALOĞLU, Bekir, *İslam'da Kadın*, İstanbul, Yağmur Yay., t.y.
- UZUNPOSTALCI, Mustafa, *İslam Hukuku Açısından Ehliyet*, Konya, İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, S. 8, 2006.
- YAVUZ, Yunus Vehbi, *Kur'an'da Kadın Hak ve Özgürlüğü*, 2. B., İstanbul Feyiz Yay., 2011.
- YAZIR, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an'dan Dili*, I-X, y.y. Zaman yay., t.y.
- ZEBÎBÎ, Muhammed b. Muhammed (v.1205/1790), *Tâc'l-Arûs Min Cevâhiri'l-Kamus*, I-XXXX, y.y., Daru'l-Hidayye, t.y
- ZEYDAN, Abdulkarim, *el-Medhal li-Dirâset'ş-Şeriatî'l-İslamiyye*, İskenderiye, Daru Ömer b. Hatab, 2001.
-, *el-Mufassel Fî Ahkâmi'l-Mer'eti'l-Muslime Ve'l-Beyti'l-Muslim Fî ş-Şeriatî'l-İslamiyye*, I-X, Beyrut, Müessesetü'r-Risale, 1993.
-, *el-Vecîz Fî Usûlü'l-Fıkh*, 6. B., y.y., Muessesetü Kurtube, y.t.

ZERKÂ, Mustafa Ahmed, *el-Fıkhü'l-İslamî Fî Sevbih'il-Cedîd, (el- Medhal'ul-Fıkhü'il-Amm)*, I-III, 9. B., Dimeşk, Darü'l-Fıkr, 1968.

ZEYLAÎ, Fahrüddin, Osman b. Ali (v. 743/1342), *Tebyînu'l-Hakâik Şerhu Kenzi'd-Dakâik*, I-VI, Mısır, el-Matbaatü'l-Kubrâ'L-Emiriyye, 1313.

ZEYNÜDDİN, Ebu Yahya Zekerıyyâ b. Muhammed (v. 926/1520), *Esnâ'l-Matâlib Fi şerhi Revzi't-Tâlib*, I-IV, y.y., Daru'l-Kitabi'l-İslamî, ty

ZUHAYLÎ, Vehbe, *el-Fıkhü'l-İslamî Ve Edilletühü*, I-VIII, Dimeşk, Daru'l-Fıkr, 1985.

..... *et-Tefsîrü'l-Münir Fi'l-Akîda ve's-Şerîa ve'l-Menhac*, I-XXX, 2. B, Dimeşk Daru'l-Fıkrî'l-Muâsir, 1418.

..... *Usûlü'l- Fıkhî'l-İslâmî*, I-II, Dimeşk, Daru'l-Fıkr, 1986.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

TEZ ÇOĞALTMA VE ELEKTRONİK YAYIMLAMA İZİN FORMU

Yazar Adı Soyadı	Mamadou KONE
Tez Adı	İslam Hukukunda Kadının Mülkiyet Hakkı Ve Malı Üzerinde Tasarruf Ehliyeti
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Temel İslam Bilimleri
Tez Türü	Yüksek Lisans
Tez Danışman(lar)ı	Prof. Dr. H. İbrahim ACAR
Çoğaltma (Fotokopi Çekim) izni	☒ Tezimden fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☐ Tezimin sadece içindekiler, özet, kaynakça ve içeriğinin % 10 bölümünün fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☐ Tezimden fotokopi çekilmesine izin vermiyorum
Yayımlama izni	☒ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin Veriyorum

Hazırlamış olduğum tezimin belirttiğim hususlar dikkate alınarak, fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından hizmete sunulmasına izin verdiğimi beyan ederim.

Tarih : 27/06/2016

İmza :